

Fredagen den 17 november

Kl. 09.00

§ 1 Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till riksdagens kammare

Jag får härmed avsäga mig uppdraget som suppleant i utrikesutskottet och arbetsmarknadsutskottet.

Stockholm den 15 november 1978

Margaretha af Ugglas

Denna avsägelse godkändes av kammaren.

§ 2 Fyllnadsval till utskott

TALMANNEN: Som ny ledamot i näringsutskottet efter Anders Wijkman har moderata samlingspartiets partigrupp anmält Margaretha af Ugglas.

Som ny suppleant i utrikesutskottet efter Margaretha af Ugglas har moderata samlingspartiets partigrupp anmält Gösta Bohman.

Som ny suppleant i arbetsmarknadsutskottet efter Margaretha af Ugglas har moderata samlingspartiets partigrupp anmält Sixten Pettersson.

Talmannen förklarade därefter valda till

ledamot i näringsutskottet

Margaretha af Ugglas (m)

suppleant i utrikesutskottet

Gösta Bohman (m)

suppleant i arbetsmarknadsutskottet

Sixten Pettersson (m)

§ 3 Justerades protokollet för den 9 innevarande månad.**§ 4 Om tidpunkten för proposition med anledning av försäkringsrättskommitténs förslag, m. m.**

Justitieministern SVEN ROMANUS erhöll ordet för att besvara Åke Gillströms (s) den 19 oktober anmälda interpellation, 1978/79:48, och anförde:

Herr talman! Åke Gillström har i en interpellation ställt fyra frågor till mig som direkt eller indirekt rör försäkringstagarnas förhållande till försäkrings-

Fyllnadsval till utskott

Om tidpunkten för proposition med anledning av försäkringsrättskommitténs förslag, m. m.

Fredagen den
17 november 1978

*Om tidpunkten
för proposition
med anledning av
försäkringsrätts-
kommitténs förslag,
m. m.*

bolagen.

Först frågar Åke Gillström när jag avser att till riksdagen lämna proposition om förstärkt skydd för försäkringskonsumenterna med anledning av försäkringsrättskommitténs förslag till konsumentförsäkringslag.

Kommittéförslaget om konsumentförsäkringslag lämnades till mig i december i fjor. Remissbehandlingen avslutades i somras. Remissopinionen är delad. Åtskilliga instanser tillstyrker förslaget, bland dem de flesta som företrädare löntagare och konsumenter. Andra är negativa. Till dem hör Svenska försäkringsbolags riksförbund och Folksam. Från försäkringsbranschens sida befarar man bl. a. att en lagstiftning på grund av förslaget skall leda till inte obetydliga premiehöjningar för framför allt hemförsäkringarna.

Inom justitiedepartementet överväger vi nu kommittéförslaget och de remissvar som har avgetts över det. Som ett led i beredningsarbetet har nyligen hållits överläggningar mellan företrädare för de nordiska justitiedepartementen. Vidare kommer olika detaljfrågor att diskuteras med försäkringsbranschen. Det är min förhoppning att en proposition i ämnet skall kunna lämnas till riksdagen under våren 1979.

Åke Gillström har i sin andra fråga undrat när regeringen ämnar tillsätta en utredning för en allmän översyn av tillsynslagstiftningen på försäkringsområdet. Denna fråga, liksom den närmast följande, faller under budget- och ekonomiministerns ansvarsområde. Denne har underrättat mig om att han avser att under hösten föreslå regeringen att en utredning tillsätts.

Åke Gillström har vidare frågat när den lekmannastyrelse för försäkringsinspektionen som riksdagen har begärt kommer att tillsättas. Han syftar därmed på näringsutskottets betänkande 1977/78:57, som bifölls av riksdagen i maj 1978. Utskottet förordade att frågan om en lekmannastyrelse togs upp till prövning i lämpligt sammanhang. Budget- och ekonomiministern har upplyst att frågan enligt hans mening lämpligen bör behandlas av den utredning som jag nyss har nämnt. Frågan bör därvid kunna behandlas skyndsamt.

Slutligen har Åke Gillström berört vissa skadeståndsfall som har omnämnts i artiklar i tidningen Expressen. Han har med hänvisning till dessa artiklar frågat vilka åtgärder jag tänker vidta för att få till stånd en omprövning av alla skadestånd hos de bolag som det gäller för att därmed återge försäkringstagare förtroendet för försäkringsbranschen.

Som svar på den frågan vill jag till en början framhålla att det naturligtvis är viktigt att försäkringsbolagen reglerar inträffade skador på ett riktigt sätt. De skadelidande bör också utan stora kostnader eller alltför stort besvär kunna få sina ersättningsanspråk prövade av annan än försäkringsbolaget. I det avseendet finns f. n. flera olika möjligheter.

Hos de största försäkringsbolagen finns särskilda prövningsnämnder som på begäran överprövar bolagets beslut. Dessa nämnder har i allmänhet en majoritet av konsumentrepresentanter. Frågor om tolkning av försäkringsvillkor och beräkning av ersättning vid personskada kan vidare hänskjutas till vissa nämnder som är gemensamma för större delen av försäkringsbran-

*Om tidpunkten
för proposition
med anledning av
försäkringsrätts-
kommitténs förslag,
m. m.*

schen. Nämndernas överprövning är kostnadsfri.

På trafikskadeområdet finns särskilda garantier för en riktig bedömning av svårare personskadefall. En särskild nämnd, trafikförsäkringsanstaltens nämnd, har nämligen kommit till som ett led i den statliga kontrollen av bolagens skötsel av den obligatoriska trafikförsäkringen. Innan ett trafikförsäkringsbolag erbjuder den skadelidande uppgörelse om en sådan viktigare ersättningsfråga som anges i reglementet för nämnden, skall frågan enligt trafikförsäkringsförordningen hänskjutas till nämnden för yttrande. Också andra ärenden om ersättning för personskada kan hänskjutas till nämnden om den skadelidande begär det.

Den skadelidande kan också vända sig till allmänna reklamationsnämnden, som har en särskild avdelning för försäkringsfrågor där konsumenterna på detta område är representerade. Nämndens prövning, som är kostnadsfri, kan avse i stort sett alla typer av försäkringstvister.

Förhandlingar pågår f. n. mellan konsumentverket och försäkringsbolagen i syfte att få till stånd en uppgörelse om enhetlig information om möjligheterna till rättelse hos nämnden.

Naturligtvis finns också i sista hand möjligheten till domstolsprövning. Kostnaderna för att anlita advokathjälp vid rättegång blir genom den allmänna rättshjälpen och den allmänt förekommande rättsskyddsförsäkringen i de flesta fall begränsade.

Den som inte är nöjd med ett försäkringsbolags beslut i ett ersättningsärende kan alltså vända sig till flera olika organ för att få sin rätt till ersättning prövad. Jag kan tillägga att konsumentverket f. n. i samråd med försäkringsinspektionen och försäkringsbolagen arbetar på att bygga upp ett rådgivningsorgan, dit var och en skall kunna vända sig för att få information och hjälp i alla frågor med anknytning till privat försäkring.

Jag vill också nämna att försäkringsinspektionen i viss utsträckning granskar försäkringsbolagens skadereglering. Enligt trafikförsäkringsförordningen skall inspektionen anmäla till regeringen om ett trafikförsäkringsbolag reglerar inträffade skadefall på ett sätt som ger anledning till anmärkning.

I de tidningsartiklar som Åke Gillström syftar på har pekats på vissa fall där försäkringsbolag skulle ha underlåtit att inhämta yttrande av trafikförsäkringsanstaltens nämnd. Ett av fallen utreds f. n. av försäkringsinspektionen och har gett anledning till en bred undersökning i den berörda försäkringsgivargruppens regi. Inspektionen har vidare startat en undersökning om det har förekommit skadefall efter trafikskadelagens ikraftträdande den 1 juli 1976 som borde ha remitterats till nämnden men som har avgjorts utan sådan remiss. Skulle undersökningen ge anledning till det avser försäkringsinspektionen att vidta åtgärder för att öka sin systematiska skaderegleringsgranskning.

Förslaget till konsumentförsäkringslag innehåller vissa bestämmelser om försäkringsgivares skadereglering. Dessa kan komma att tas upp i den proposition som jag förut har berört.

Fredagen den
17 november 1978

*Om tidpunkten
för proposition
med anledning av
försäkringsrätts-
kommitténs förslag,
m. m.*

ÅKE GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieminister Sven Romanus för svaret på min interpellation. Denna tillkom egentligen som en följd av en motion som jag väckte under den allmänna motionstiden, dvs. för snart ett år sedan. Motionen i sin tur väcktes sedan det visat sig finnas många försäkringstagare som hade bekymmer dels med vilken försäkring de skulle välja bland många erbjudna – det saknades standardisering –, dels med vart de skulle vända sig för att få råd och upplysningar i försäkringsfrågor.

Motionen har behandlats i lagutskottet, och jag känner igen en hel del i det här svaret från vad lagutskottet anfört och riksdagen beslutade om i förrgår.

Motionen blev inte bifallen, vilket jag kan förstå, men frågan om vart man skall vända sig när man känner sig osäker och otrygg i försäkringsfrågor är fortfarande inte tillfredsställande besvarad.

Informationsverksamheten på området är under all kritik, och det var därför som den här interpellationen kom till. Efter att ha läst tidningsartiklar kunde jag konstatera att det fanns personer som blivit lurade på pengar av försäkringsbolag.

Låt mig i tur och ordning kommentera svaren på de fyra frågorna.

På min fråga när statsrådet avser att till riksdagen avlämna en proposition som gäller stärkt skydd för försäkringskonsumenterna med anledning av det förslag som försäkringskommittén avgivit svarar statsrådet att det är hans förhoppning att en proposition i ämnet skall kunna lämnas till riksdagen under våren 1979. Jag vill verkligen hoppas att det inte bara är en förhoppning, utan att det för statsrådet – mot bakgrund av de avslöjanden som har gjorts i pressen – måste vara en målsättning att en sådan proposition kommer fram. I lagutskottets betänkande 1978/79:3, det som alltså behandlades i riksdagen i förrgår, står det f. ö.: "Enligt vad utskottet inhämtat arbetar man inom justitiedepartementet med målsättningen att regeringen skall framlägga en proposition i frågan före den 31 mars 1979." Jag hoppas verkligen att den målsättningen delas av justitieministern.

När det sedan gäller frågan om tillsättande av den utredning som riksrevisionsverket och försäkringsinspektionen har påkallat för att få till stånd en allmän översyn av tillsynslagstiftningen på försäkringsområdet ligger den tydligen inom budget- och ekonomiministerns ansvarsområde, och jag är tacksam för att också justitieministern lämnar de svar som ekonomiministern har avgivit. Av svaret framgår alltså att detta statsråd har för avsikt att under hösten föreslå regeringen att en utredning tillsätts. Jag vill gärna påpeka att vi väl nu snart får betrakta hösten som avslutad och att det alltså är hög tid att den här utredningen tillsätts. Jag måste dessutom påpeka att det sker efter fyra års tänkande. Det här bestämdes nämligen av riksdagen redan 1974.

När det gäller den tredje frågan, nämligen frågan om när man kommer att tillsätta en lekmannastyrelse för försäkringsinspektionen, begärdes ju att den skulle behandlas i samband med behandlingen av näringsutskottets betänkande 1977/78:57. I det betänkandet delade utskottet i princip uppfattningen

*Om tidpunkten
för proposition
med anledning av
försäkringsrätts-
kommitténs förslag,
m. m.*

att det är motiverat att försäkringsinspektionen förses med en lekmanastyrelse. Utskottet konstaterar också följande: "Försäkringsinspektionen har i dagarna hos regeringen föreslagit att en utredning skall tillsättas för en allmän översyn av tillsynslagstiftningen och i anslutning därtill inspektionens uppgifter, arbetsformer och organisation." Men jag är inte så säker på att utskottet har avsett att man skulle behöva ta in frågan om tillsättandet av en lekmanastyrelse i försäkringsinspektionen i en speciell utredning som också har vissa andra uppgifter. Det står nämligen i betänkandet: "Utskottet inskränker sig till att förorda att riksdagen uttalar sig för att frågan om en lekmanastyrelse vid försäkringsinspektionen upptas till prövning i lämpligt sammanhang." När statsrådet därför säger att frågan därvid bör kunna behandlas skyndsamt måste jag alltså ifrågasätta, om det kan vara nödvändigt för regeringen att, efter den här formen av beställning ifrån näringsutskottet och riksdagen, tillsätta en utredning med den fördröjning som en sådan onekligen kommer att medföra. Jag frågar därför om det inte är möjligt att dra ut den delen och inte lägga in den i några utredningsdirektiv. Eftersom justitieministern inte har just det här ärendet, får väl frågan på något sätt föras vidare till den det vederbör.

De tre första frågorna är följaktligen inte särskilt svåra att svara på, och jag är tacksam för de svar som jag har fått, även om det skrämmer mig litet grand att en sådan här utredning kan ta för lång tid. Det har redan gått alldeles för många år för att man skall fördröja frågans avgörande ytterligare.

Det intressantaste är den fjärde frågan, den som berör alla de skadeståndsfall som har avslöjats i en av våra tidningar. Det är alldeles givet att försäkringstagarnas förtroende för försäkringsbolagen kommer att minska katastrofalt, om man upptäcker flera likartade skadeståndsfall, där människor har erbjudits en ersättning som ligger långt under vad de enligt försäkringsvillkoren skulle ha haft rätt till. Justitieministern gör precis som lagutskottet en lista eller en förteckning över de olika instanser som man menar finns att tillgå, om man vill ha sitt ärende prövat. Men det svåra i den här frågan är just att människor i allmänhet inte vet om att dessa nämnder finns att tillgå. Det är just på den här punkten som informationen är synnerligen bristfällig. När justitieministern säger att frågor om tolkning av försäkringsvillkor och beräkning av ersättning vid personskada kan hänskjutas till vissa nämnder som är gemensamma för större delen av försäkringsbranschen, måste han ändå veta att det inte är försäkringstagaren som kan göra detta utan bolagen. Försäkringstagaren vet tyvärr inte ens om, som jag sade nyss, att de här nämnderna finns, och då är det ganska ointressant om nämndernas överprövning är kostnadsfri eller inte.

Efter att ha räknat upp alla dessa nämnder säger statsrådet också till slut, att i sista hand finns möjligheten till domstolsprövning. Och det är alldeles givet att den möjligheten alltid står till buds. Det är säkerligen också alldeles riktigt att kostnaderna för att vid rättegång anlita advokathjälp genom den allmänna rättshjälpen och den allmänt förekommande rättsskyddsförsäkringen i de flesta fall blir begränsade. Men jag vill peka på att människor som råkar vända sig till en advokat vilken är mindre aktiv i ett ärende inom den allmänna

Fredagen den
17 november 1978

*Om tidpunkten
för proposition
med anledning av
försäkringsrätts-
kommitténs förslag,
m. m.*

rättshjälpen och som sedan väljer en annan advokat, därmed också i de flesta fall har missat möjligheten att få fortsatt rättshjälp. Jag har här i min hand papperen från ett sådant fall. Det gäller en kvinna från Skaraborgs län som råkade ut för en bilolycka 1969 och som fortfarande inte, nio år senare, har fått skadan reglerad. Hon har bl. a. lagt ut 14 000 kr. till en s. k. juristbyrå, som sannerligen inte har förmått att hjälpa henne till rätta.

I många av dessa skadeståndsfall har väntetiden faktiskt blivit så lång att den fysiska skadan hunnit läkas ut – men i stället har den drabbade åsamkats psykiska skador som kräver psykiatrisk vård. Man kallar t. o. m. den här typen av sjukdom för försäkringsneuros. Det har gått ganska långt när man skall behöva råka ut för sådana skador därför att det tar för lång tid att få sina rättigheter reglerade. I många fall är den psykiska skadan värre än den skada man ursprungligen råkade ut för vid bilolyckan eller i vilket sammanhang den nu inträffade.

Det är också intressant att ta del av upplysningen att försäkringsinspektionen och försäkringsbolagen arbetar på att bygga upp ett rådgivningsorgan dit man skall kunna vända sig för att få information och hjälp i alla frågor med anknytning till privat försäkring. Det är intressant därför att det är fyra och ett halvt år sedan riksdagen beställde det här rådgivningsorganet. Det är först under de senaste veckorna som man verkligen har blivit aktiv för att komma i gång. Men bättre sent än aldrig, och jag hoppas verkligen att det kommer någonting ut av det här samarbetet och att vi får ett rådgivningsorgan i försäkringsfrågor.

Statsrådet pekar på att försäkringsinspektionen i viss utsträckning granskar försäkringsbolagens skadereglering och att enligt trafikförsäkringsförordningen inspektionen skall anmäla till regeringen om ett försäkringsbolag reglerar ett inträffat skadefall på ett sätt som ger anledning till anmärkning. I det sammanhanget måste man ju fråga sig hur många sådana fall justitieministern fått anmäla till sig under de två år som han varit chef för departementet. Det finns tydligen sådana fall, vilket bl. a. påpekats i pressen.

I svaret sägs också att inspektionen har startat en undersökning av om det efter trafikskadelagens ikraftträdande den 1 juli 1976 har förekommit skadefall, som borde ha remitterats till trafikanstaltens nämnd men som har avgjorts utan sådan remiss. Enligt vad jag har erfarit har försäkringsinspektionen endast tillskrivit bolagen och frågat om de gjort sig skyldiga till något sådant som nu har påpekats i Expressen. Det är tydligt att försäkringsinspektionen saknar resurser för den här typen av inspektion. Om denna undersökning skulle ge anledning härtill, avser försäkringsinspektionen att vidta åtgärder för att öka sin systematiska skaderegleringsgranskning. Jag vill påpeka att riksdagen redan 1974 beslöt att inspektionen i samråd med konsumentverket skulle genomföra en översyn av sin skaderegleringsgranskning. Det är alltså hög tid att den kommer till stånd.

Avslutningsvis vill jag säga, att det är otillfredsställande i vårt samhälle att vissa tidningar skall behöva vara de rådgivningsbyråer som människor vänder sig till i så speciella frågor som försäkringsärenden. Det måste i första

hand vara försäkringsbolagen själva som ger alla de upplysningar som människor behöver på det här området och i andra hand samhället som svarar för – genom försäkringsinspektionen – att försäkringsbolagens uppgifter sköts på ett sådant sätt att försäkringstagarna kan lita 100-procentigt på att de får rätt ersättning.

Mot bakgrund av bl. a. det fall som jag har påtalat och som har förhalats under nio år är det mycket viktigt att understryka, att folk måste få aktiv hjälp av bolagens skadereglerare fortast möjligt, så att inte psykiska skador uppstår på grund av väntetidens längd.

Det kan inte heller vara riktigt att en skadelidande skall behöva leta sig fram till vilken hjälp som eventuellt går att få och då ofta också med hjälp av en på detta speciella område okunnig advokat eller juristbyrå. Är det inte anledning att i det här fallet tillsätta en speciell revision av de skaderegleringar som har skett under senare år och att denna då görs på helt neutral basis? Det är en mycket intressant fråga till justitieministern. Försäkringsinspektionen borde naturligtvis vara rätt instans, men om den får uppdraget bör den också få ökade expertresurser för att snabbt genomföra denna revision av de skadärenden som kan behöva kontrolleras.

Herr talman! Jag ber än en gång att få tacka för svaret på min interpellation.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Jag skall försöka besvara de ytterligare frågor som Åke Gillström har ställt.

Beträffande den första frågan sägs det i lagutskotts betänkande 1978/79:3, som nyligen har behandlats här i kammaren, att arbetet bedrivs inom justitiedepartementet med målsättningen att det skall läggas fram en proposition till den 31 mars 1979.

Som målsättning är det klart att detta uttalande står fast. Frågan är emellertid inte okontroversiell, och den kräver åtskilliga kontakter och förberedelser. Det är möjligt att den nämnda tiden inte kan hållas. Men under alla förhållanden räknar jag med att propositionen skall kunna lämnas före sommaren 1979, och det är klart att siktet är inställt på att den skall lämnas så tidigt som möjligt.

Beträffande frågan om behandlingen av ärendet om konsumentrepresentation i styrelsen så framgår det av de uttalanden som riksdagen gjorde i frågan, att utskottet till slut har inskränkt sig till att förorda att frågan om lekmannastyrelse tas upp till prövning i lämpligt sammanhang. Enligt utskottets mening borde önskvärldheten av parlamentariskt inslag och konsumentrepresentation i styrelsen beaktas. Det är alltså frågor som bör utredas. Enligt uppgifter som jag har fått från budget- och ekonomiministern anser han det lämpligt att ta upp dem i den utredning som han ämnar begära att få tillsätta under hösten. Men som också framgår av mitt interpellations-svar bör frågan om representation i styrelsen kunna behandlas skyndsamt, varför det spørsmålet inte behöver vänta på att hela frågan i övrigt kan bli utredd.

*Om tidpunkten
för proposition
med anledning av
försäkringsrätts-
kommitténs förslag.
m. m.*

*Om tidpunkten
för proposition
med anledning av
försäkringsrätts-
kommitténs förslag,
m. m.*

Beträffande möjligheterna för den enskilde att själv påkalla prövning hos olika organ i inträffade skaderegleringsfall: förhåller det sig på följande sätt. När det gäller tolkning av ett försäkringsvillkor är bolagen i stor utsträckning skyldiga att hänskjuta frågan till en av de nämnder som har inrättats för större delen av försäkringsbranschen, t. ex. skadeförsäkringens villkorsnämnd och livförsäkringens villkorsnämnd. Försäkringstagaren eller annan skadelidande kan inte själv vända sig direkt till dessa nämnder. Däremot har han möjlighet att skriftligen yttra sig i ärende hos sådan nämnd.

Om det gäller sådana frågor där försäkringstagaren och försäkringsbolaget är oense om beräkning av ersättning vid personskador är försäkringsbolaget skyldigt att i viktigare fall hänskjuta frågan till en av de gemensamma prövningsnämnder som nu finns, ansvarighetsförsäkringens personskadenämnd och trafikförsäkringsanstaltens nämnd. När det gäller trafikförsäkring kan försäkringstagaren själv begära att frågan prövas av trafikförsäkringsanstaltens nämnd. Det är alltså skillnad mellan olika slag av försäkringsfall.

Dessutom kan försäkringstagare alltid vända sig till allmänna reklamationenämnden.

Rättegång, som jag har nämnt i svaret, kan naturligtvis endast tillgripas i sista hand, men den möjligheten måste alltid finnas när prövning på annat sätt inte kan leda till resultat.

ÅKE GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag är tacksam för att justitieministern ändå har målsättningen att så fort som möjligt lägga fram den här propositionen – den hastar – och under alla förhållanden före sommaren. Jag tycker förstås att det datum som finns angivet i lagutskottets betänkande och som i någon mån lugnade mig vid det tillfället och kanske också gjorde att jag inte gick upp i debatten i onsdags är ett datum som borde hållas som riktmärke.

Vad sedan gäller representationen i lekmannastyrelsen för försäkringsinspektionen sades det visserligen i svaret att frågan bör tas upp till prövning i ett lämpligt sammanhang och att det skulle finnas parlamentariskt inslag av representanter för konsumenterna i styrelsen. Jag tycker ändå att efter den skrivning som näringsutskottet har gjort bör regeringen kunna avgöra ett sådant ärende utan att en ny stor utredning behöver företas. Det skulle utan vidare gå snabbast, eftersom man alltså inte skulle behöva vänta på att hela frågan först blev färdigbehandlad i utredningen, anser justitieministern. Då måste jag emellertid komma med en följdfråga: Menar justitieministern med detta att man i första hand behandlade frågan om en lekmannastyrelse och därefter, omedelbart sedan denna blivit klar, framlägger ett kort särbetänkande, som snabbt kommer att behandlas i regeringen och därpå föreläggs riksdagen? Är detta avsikten, då kan man eventuellt acceptera den lilla förhållning som kan uppstå.

Justitieministern säger återigen att bolagen är skyldiga att hänskjuta frågan till nämnder – sedan jag, i likhet med lagutskottet, påpekat att försäkringstagaren själv inte kan vända sig till dessa nämnder. Men vad händer om detta

inte sker? Vi har ju sett att försäkringsbolagen kan handla på ett sätt som inte överensstämmer med vad vi har förväntat oss. Om bolaget inte hänskjuter frågan till dessa nämnder – och om försäkringstagaren inte ens känner till att de finns – betyder det ju att försäkringstagaren riskerar att utsättas för försäkringsbolagets godtycke, vilket inte kan vara särskilt bra från rättssynpunkt.

Det är ändå så att även försäkringsbolagen har reagerat på vad som har inträffat. Det sägs t. ex. att verkställande direktören i det försäkringsbolag som har avslöjats i ett av de aktuella skadeståndsfällen har sagt att bolaget måste gå igenom ungefär 500 andra fall som inträffat under 1970-talet för att utröna om flera likartade underutbetalningar till skadeoffer har förekommit. Man måste då fråga sig om man kan lita på att en sådan egengranskning är tillförlitlig. Borde inte försäkringsinspektionen mycket fastare omedelbart göra en revision, om den skall fylla de uppgifter som den enligt sin rutinplan har att fullgöra?

Också de anställdas fackliga organisationer inom det här området har reagerat. Jag tänker på att Försäkringstjänstemannaförbundet, som har reagerat mycket starkt med anledning av avslöjandena, har ansett att försäkringsbranschen bör satsa mera på skaderegleringssidan, eftersom det tydligen är försäljningssidan som får de stora resurserna. Det gäller ju inte bara att *sälja* försäkringar – men även vid det tillfället står försäkringstagaren som åsnan mellan två höttappar – utan det gäller också att *uppfylla* de åtaganden som man gör när man säljer försäkringarna, så att vi försäkringsstagare kan lita på försäkringsbolagen.

När det sedan gäller informationen, som jag har kritiserat starkt, torde huvudparten av informationen alltjämt komma från försäkringsbolagen och från försäkringsbolagens upplysningstjänst. De ger bl. a. ut en försäkrings-tidning, men den går inte ut till allmänheten, utan den når bara dem som har speciella intressen på området. Det är beklagligt att så är fallet. En del läromedel produceras visserligen för undervisningen i både grundskolan och gymnasieskolan, men även därvidlag har jag en känsla av att det har skett en viss inskränkning. Detta är också tråkigt. Förmodligen är resurserna på det här området alldeles för små. Jag tror att en jämförelse mellan de olika nordiska länderna skulle visa att Sverige i detta avseende ligger ganska långt efter de övriga. Finland har t. ex. mycket större resurser på området.

Det finns alltså en mängd frågor som försäkringstagarna väntar på att få besvarade. Jag vet inte vad som är orsaken till att man på ett par tre punkter, som jag pekat på här, har låtit denna fråga förhållas under så många år – ända sedan år 1974, då den också ingående diskuterades i kammaren. Nu hoppas jag verkligen att vi försäkringstagare i fortsättningen kan ta våra försäkringar på ett riktigare sätt och att vi dessutom kan känna oss säkra på att vi får rätt ersättning, om vi råkar i olycka på ett eller annat sätt.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Med anledning av Åke Gillströms senaste anförande kan jag säga följande om de olika punkterna.

Fredagen den
17 november 1978

*Om tidpunkten
för proposition
med anledning av
försäkringsrätts-
kommitténs förslag,
m. m.*

Utredningen om en representation utifrån i styrelsen faller, som jag nämnde, under budget- och ekonomiministern. Jag kan inte uttala mig närmare om de direktiv som där kommer att skrivas. Jag kan som min personliga mening säga att jag inte kan se något hinder för att bryta ut den här frågan och behandla den utan att vänta på att utredningen i stort föreligger. Jag tror inte att Åke Gillström på den punkten behöver hysa någon oro.

På frågan om det till justitiedepartementet kommit många anmälningar där man klagat över att ärendet inte handlagts riktigt i skaderegleringshänseende måste jag för min del svara att jag inte har kännedom om huruvida det förekommit något sådant fall under de senaste åren. Det hör inte heller till justitiedepartementet, utan det hör hemma under budget- och ekonomidepartementen, och vad som där har förekommit kan jag inte säga. Men man kan ju inte anmäla konkreta skadefall till regeringen för att få prövning där. De möjligheter regeringen har är att få till stånd ändrade bestämmelser, om det skulle föreligga sådana omständigheter att detta krävs.

Jag kan väl som en allmän uppfattning säga till Åke Gillström att det f. n. pågår eller skall igångsättas utredningar på det här området i väsentligt större utsträckning än som tidigare varit fallet. Jag delar Åke Gillströms förhoppning att detta skall leda till att försäkringstagarna och de som råkat ut för försäkringsfall verkligen skall få till stånd en riktig prövning av sina ärenden.

CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Eftersom jag har ett visst förflutet när det gäller den här typen av frågor tillåter jag mig att blanda mig i debatten. Den handlar om två ting, såvitt jag förstår. Det ena är betänkandet om konsumentförsäkringslag, som ligger i justitiedepartementet sedan december 1977 – sedan ett år tillbaka ungefär. Det andra är frågan om hur försäkringslagstiftningen över huvud taget fungerar i förhållande till försäkringstagarna.

Vad beträffar förslaget till konsumentförsäkringslag tycker jag att interpellanten har anledning att vara något litet missnöjd med svaret i så måtto att justitieministern, trots en ganska lång betänketid, inte för dagen är beredd att egentligen säga någonting om innehållet, ingenting om huruvida betänkandet skall genomföras i stora drag. Han refererar att flertalet remissinstanser är positiva men en del kritiska, framför allt på försäkringsgivarsidan. Någon som helst indikation om var justitieministern står eller hur vittgående konsekvenser han drar av kritiken får man inte.

När det gäller tidsschemat är det också konstaterat att man tar det ganska trankilt med det här ärendet i justitiedepartementet. Remissyttrandena har varit inne sedan i somras, och proposition kan icke utlovas i sådan tid under våren att riksmötet kan fatta beslut. Men nu säger justitieministern att en proposition i varje fall skall lämnas före sommaren 1979. All right – det kan väl i och för sig medges att det inte är hela världen om en konsumentförsäkringslag träder i kraft den 1 juli 1979 eller den 1 juli 1980. Huvudsaken är väl att det kommer en lag, och att den blir bra. Vi får se.

Men den andra frågan är kanske värd litet större uppmärksamhet. I stort

sett har vi fått ganska bra lagar på försäkringsområdet. Inte minst tänker jag då på den trafikskadeförordning som kom för något år sedan och alltså är alldeles färsk. I stort sett har vi ett ganska bra system för skaderegleringsförfarandet, tror jag, med möjlighet för försäkringstagarna att kostnadsfritt vända sig till opartiska nämnder. Men tyvärr tycks det inte fungera riktigt väl. Det har man i och för sig varit uppmärksam på ganska länge, även om det har blivit betydligt mera klart genom den senare tidens tidnings skrivelser än vad det var för ett par år sedan.

Redan 1972 kom ett betänkande om konsumentupplysning, där det påpekades av en enhällig kommitté att detta med försäkringsbolagen och tillsynen över dem fungerar dåligt. Tydligt är det ofta på det viset att försäkringsbolagen inte ger försäkringstagarna ordentliga underrättelser om vilka rättigheter de har och vad de skall göra för att utnyttja dem, om vilka möjligheter de har att vända sig till nämnder för prövning av fallen osv. Det är naturligtvis inte tillfredsställande. Då ligger det väl i första hand på försäkringsinspektionen att se till att det fungerar bättre, men där fungerar det tydligen inte heller. Försäkringsinspektionen är främst intresserad av premiesättning och sådana frågor och struntar i ganska stor utsträckning i att tillvarata konsumentens skyddet i stort, trots att man rimligen borde göra det. Försäkringsinspektionen brukar skylla på bristande resurser i sammanhanget. Är det så måste man någon gång skaffa de tillräckliga resurserna, man måste någon gång sätta fart på denna försäkringsinspektion. Sedan 1972 har praktiskt taget ingenting hänt, trots att det därefter har kommit flera påpekanden.

På sommaren 1977, alltså för över ett år sedan, riktade riksrevisionsverket i en rapport ganska stark kritik mot försäkringsinspektionen. Som interpellanten redan påpekat har vi också via massmedia fått reda på att systemet i praktiken fungerar så pass uselt att det i rätt många trafikskadefall inte går till som det skall, att trafikförsäkringsanstaltens nämnd över huvud taget inte tillfrågas, att försäkringstagarna inte vet vem de skall vända sig till och vilka rättigheter de har. Så kan det inte få fortgå i det oändliga.

Vi kan inte längre nöja oss med tanken att det bara skall utredas vidare. Det är bra om budget- och ekonomiministern tillsätter en utredning om tillsynslagstiftningen. Kanske finns det en del saker som man på sikt kan ordna bra mycket bättre. Det finns väl frågor om hur tillsynen skall vara organiserad att ta upp liksom frågor om ansvarsfördelningen mellan försäkringsinspektionen och konsumentverket, frågan om man skall ha lekman-nastyrelse i försäkringsinspektionen eller inte och sådana ting. Men redan nu, innan detta är utrett, måste man börja fundera över att göra något. Man får väl göra någonting provisoriskt, så att det inte fortsätter som förut, att försäkringstagare blir utan ersättning eller får för dyra pengar anlita advokater för att så småningom hitta fram till vilka rättigheter de har. Man måste äntligen göra en kraftanstängning för att rycka upp försäkringsinspektionen. Jag vore tacksam om justitieministern skulle kunna uttala att han delar den uppfattningen och att han är beredd att framföra den till budget- och ekonomiministern, som väl är närmast ansvarig på området.

*Om tidpunkten
för proposition
med anledning av
försäkringsrätts-
kommitténs förslag,
m. m.*

Fredagen den
17 november 1978

*Om tidpunkten
för proposition
med anledning av
försäkringsrätts-
kommitténs förslag.
m. m.*

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Som svar på den sista frågan som herr Lidbom ställde vill jag gärna säga att jag är helt ense med herr Lidbom om att det behövs en utredning om utformningen av försäkringsinspektionen. Detta hör emellertid inte till justitiedepartementets ämbetsområde. Jag har vidarebefordrat det svar jag fått från budget- och ekonomiministern, och som framgår av interpellationssvaret skall denna utredning tillsättas under hösten, alltså inom en mycket nära framtid. Jag tycker inte att man behöver uttala att flera åtgärder omedelbart måste vidtas på detta område, eftersom en utredning ju kommer att sättas i gång.

I övrigt vill jag gärna framhålla att lagutskottet i sitt betänkande i det ärende om rådgivning till försäkringstagare som nyligen diskuterades i kammaren har upplyst att "konsumentverket, försäkringsinspektionen och branschen nyligen tillsatt en gemensam arbetsgrupp med uppgift att utarbeta förslag till organisation för en rådgivningsbyrå för försäkringsfrågor. Gruppens arbete väntas vara avslutat den 1 december 1978."

Det pågår alltså även här en utredning, och förslag väntas under den allra närmaste tiden. Jag tycker inte att man kan säga att det just nu råder passivitet eller att regeringen tar det här med lätthet, för här försiggår ju saker. Och jag vill gärna säga att när det gäller det slutliga målet tror jag inte att det är så stor skillnad i uppfattning mellan Carl Lidbom och mig.

CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Nej, jag tror inte heller att det är någon skillnad mellan justitieministern och mig i vår allmänna inställning och vår önskan att komma till rätta med missförhållandena. Men det var inte det jag sade. Jag sade att det är litet farligt att på det här området avvakta utredningar alltför länge.

Missförhållandena har delvis varit kända för oss sedan 1972. I viss mån kunde justitieministern ha returnerat med att även den socialdemokratiska regeringen var något senfärdig att ta itu med detta. All right, men det gör inte saken bättre att man nu drar ut på tiden i det oändliga när vi ständigt får nya upplysningar om att det är enskilda människor som blir lidande av att försäkringsbolagen inte sköter sig och av att försäkringsinspektionen inte utövar den tillsyn över försäkringsbolagen som den borde göra. Låt vara att vi tillsätter en utredning kring de här frågorna – det räcker emellertid inte. Vi har ingen aning om huruvida den utredningen kan värka fram något resultat om ett, två eller tre år eller vad det blir för riksdagsbeslut.

Jag respekterar ansvarsfördelningen mellan justitieministern och budget- och ekonomiministern. Vad jag bad om var att justitieministern till regeringen skulle ta med sig önskemålet från ett par riksdagsledamöter att man äntligen börjar försöka skaka liv i försäkringsinspektionen. Redan innan något är utrett kan man faktiskt stöta på inspektionen och tala om för den att den skall fullgöra sin inspektionsskyldighet och att den skall intressera sig för att de skadade försäkringstagarna skall få sina rättigheter. Man kan faktiskt ställa åtminstone blygsamma resurser till förfogande, om den nu skyller på att

den inte har personal för att sköta vad den skall sköta. Det önskemålet kvarstår, samtidigt som det naturligtvis är som justitieministern säger, att vi i sak inte har någon grundläggande åsiktsskillnad. Det är bara det att vi vill trycka på litet, att vi tycker att det är dags att göra något.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om översyn av bestämmelserna om utbildningsbidrag, m. m.

Arbetsmarknadsministern ROOLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara Rolf Hagels (apk) den 19 oktober anmälda interpellation, 1978/79:43, och anförde:

Herr talman! Rolf Hagel har med hänvisning till en studie av effekterna av den s. k. 25-kronan frågat mig dels om jag avser att se över bestämmelserna för bidraget i syfte att förhindra missbruk, dels om utredningsresultaten föranleder en eftergranskning för att återkräva redan utbetalade medel.

Två ekonomer vid Lunds universitet har fått medel från arbetsmarknadsdepartementet för att genomföra en studie om lönesubventioner som ett medel att bekämpa arbetslöshet. I juni i år ventilerades en preliminär delrapport om den s. k. 25-kronan i expertgruppen för utredningsverksamhet i arbetsmarknadsfrågor (EFA). Lösryckta och misstolkade delresultat från denna preliminära rapport gav i somras upphov till en osaklig skendebatt i massmedia. Jag vill därför ta tillfället i akt att mycket kortfattat summera utredningsresultaten.

I rapporten bekräftas att utbildningsbidraget för permitteringshotad personal är väl lämpat som ett sysselsättningsbevarande medel vid tillfälliga efterfrågedämpningar. Dessutom pekas på att utbildningen genom den förbättrade yrkesskicklighet den kan leda till kan hjälpa företagen att komma över en strukturkris. Utredarna framhåller att bidraget fungerat utmärkt när det gäller att mycket snabbt erhålla effekt vid akuta sysselsättningsproblem. Man framhåller att snabbt insatta och selektivt inriktade åtgärder av den typ 25-kronan representerar är effektivare än andra alternativ att upprätthålla sysselsättning inom företagen.

Jag vill också framhålla att utbildningsbidraget är ett förhållandevis billigt medel att åstadkomma tillfällig sysselsättning. För statskassan representerar varje dag som en person sysselsätts med hjälp av utbildningsbidraget i stället för att gå arbetslös en ren besparing.

Utredarna har emellertid också kommit till den slutsatsen att kontrollen av bidraget varit mindre effektiv. Man har genom att i efterhand fråga företagen om hur många personer som skulle blivit uppsagda eller permitterade om inte bidraget utgått kommit till slutsatsen att endast knappt hälften (46 %) av de personer som genomgått utbildning skulle ha berörts av driftinskränkningar.

Utän att gå in på några utredningstekniska detaljer vill jag här understryka den stora osäkerhet som vidlöder detta resultat. Den enda och hypotetiska

Nr 35

Fredagen den
17 november 1978

*Om översyn av
bestämmelserna
om utbildningsbi-
drag, m. m.*

*Om översyn av
bestämmelserna
om utbildningsbi-
drag, m. m.*

enkätfråga som resultatet bygger på tillåter inte att man drar någon bestämd slutsats om den absoluta nivån på överutnyttjandet av bidraget. Uppgifterna får närmast ses som en indikation på att det i detta fall, liksom i fråga om andra stödåtgärder, förekommer ett visst sådant överutnyttjande.

Detta överutnyttjande beror enligt utredarna i första hand på svårigheterna för båda de kontrollerande organen, arbetsmarknadsmyndigheterna och facket, att på förhand bedöma det verkliga behovet av driftinskränkning. Utredarna framhåller emellertid också att stödåtgärden i övrigt handlagts på ett smidigt sätt. Om man med hjälp av administrativa kontroller skall kunna förhindra varje överutnyttjande av bidraget måste man dra på sig en omständlig byråkratisk apparat som i sig innebär avsevärda kostnader.

Jag vill här understryka att de resultat som rapporten anger i fråga om stödets sysselsättningseffekt inte kan tolkas så att drygt hälften av stödet betalas ut i onödan. Ingen kalkyl har kunnat göras över vilken sysselsättningseffekt som skulle ha uppnåtts om endast hälften av de nu använda pengarna hade betalats ut. Utredarna har heller inte sagt att företagen i gemen har missbrukat stödet eller uppsåtligt brutit mot bidragsreglerna. Det överutnyttjande som utredningsresultaten pekar på kan snarare ses som en följd av att det verkliga behovet i sig är flytande och mycket svårt att fastställa. Reglerna måste därför medge ett visst mått av flexibilitet.

Det jag nu har sagt hindrar emellertid inte att det är i hög grad angeläget att minska överutnyttjande av denna och andra bidragsformer. Det är naturligtvis i detta fall, liksom i fråga om alla andra stödåtgärder, angeläget att få ut största möjliga sysselsättningseffekt för varje satsad krona. Inom arbetsmarknadsdepartementet håller man därför nu på att se över bestämmelserna i syfte att motverka överutnyttjande.

På interpellantens första fråga kan jag alltså svara ja. Vi håller redan på att se över bestämmelserna.

På den andra frågan blir svaret nej. Utredningsresultaten ger inte belägg för att utbildningsbidraget missbrukats i en sådan omfattning att det bör föranleda en allmän eftergranskning. Låt mig avslutningsvis peka på utvecklingen av stödformen. Antalet berörda har under de senaste månaderna minskat kraftigt och ligger f. n. på endast en tredjedel av den nivå som registrerades för ett år sedan. Detta visar ju klart att användningen av bidraget automatiskt sjunker när det verkliga behovet av bidraget minskar. Och detta visar i sin tur att bidragsformen verkligen är under kontroll.

ROLF HAGEL (apk):

Herr talman! För det här interpellationssvaret finns det inte bara en formell utan i högsta grad en reell anledning att tacka.

Min första fråga, som jag för sammanhangets skull skall upprepa, löd så här: "Avser statsrådet att se över bestämmelserna för utbildningsbidrag i syfte att förhindra missbruk?" Och svaret från statsrådet var ja – visserligen efter ett väldigt krumbuktande, men det var ändå ett ja.

I det här interpellationssvaret uppträder herr Wirtén även som språkförnyare – men knappast som språkförbättrare.

Jag använde som sagt ordet "missbruk" i min interpellation. Jag använde det om företagens sätt att utnyttja 25-kronan för egen vinnings skull. Jag var därvid något mildare i mitt språkbruk än exempelvis Svenska Dagbladet, som den 31 juli återgav de båda ekonomernas undersökning under rubriken "Företagen bluffar om statligt stöd".

Men även mitt "missbruk" är uppenbarligen för starkt för herr Wirtén. Det som utanför det här huset brukar kallas för bedrägeri har statsrådet kallat för "överutnyttjande" – inte bara en utan sex gånger i interpellationssvaret.

Om avsikten med detta är att introducera ett lika menlöst begrepp som exempelvis "friställd" är statsrådet utan tvivel ute i ogjord väder. Folk går inte längre lika lätt på omskrivningar och skönmålningar, vilket bäst bevisas av att vi i dag inte talar om antalet friställda utan om antalet arbetslösa.

Företagen gör oväntade vinster tack vare 25-kronan, skrev Svenska arbetsgivareföreningens oberoende Svenska Dagbladet. Det är tidningens tolkning av kontentan av Peterssons och Vlachos undersökning.

Enligt Rolf Wirtén kan man inte dra någon bestämd slutsats om den absoluta nivån på "överutnyttjandet av bidragen", som det heter. Det är till att vara konungsligare än konungen själv! Och ändå säger Rolf Wirtén själv i svaret att enligt utredningen endast 46 % av dem som 25-kronan utgått för direkt skulle ha berörts av driftinskränkningar. Det är alltså 54 % "överutnyttjande" – för att fortsätta att använda denna vokabulär – som det här handlar om. Eftersom det är ca 700 miljoner som betalats ut till företagen skulle det enligt enkel matematik här röra sig om 378 miljoner.

I relation till de miljarder som från kanslihuset slussats ut till företagen är detta naturligtvis småpotatis. Men det är det frikostiga hanterandet av miljoner som resulterat i att de statliga bidragen till företagen under den borgerliga regeringens tid har överskridit industriinvesteringarna i landet.

Jag noterar emellertid att arbetsmarknadsministern uppenbarligen tänker bli mer restriktiv i framtiden. Det framgår såväl av svaret som av proposition 50. Där föreslås att 25-kronan skall bli 20 kr. "Det bör ankomma på regeringen att vidta de åtgärder som behövs för att hindra att bidrag utgår när det inte kan anses nödvändigt för att det avsedda syftet skall nås", heter det. Detta är alltid något, och det tackar jag för.

På min andra fråga, om utredningsresultatet kan föranleda en eftergranskning och återbetalning till statskassan, svarar statsrådet mycket klart nej. Utredningsresultatet ger inte belägg för att utbildningsbidraget har missbrukats i sådan omfattning som anges i interpellationen, heter det.

Hur bedömer man missbruk? Uppenbarligen bedömer man det med utgångspunkt i vem det är som gör sig skyldig till det.

När exempelvis en hyresgäst som får eller fått bostadsbidrag kolliderat med något krångliga bestämmelser och därmed enligt gällande regler inte skulle anses vara berättigad till bidraget, blir det omedelbart tal om bedrägligt förfarande och återbetalning. Det betecknas inte som "missbruk" eller "överutnyttjande" av bidragssystemet. Men när det gäller företag som plussar på sina vinster med statliga bidrag för utbildning genom att de skulle utbildas står i den löpande produktionen, visar arbetsmarknadsminis-

Om översyn av bestämmelserna om utbildningsbidrag, m. m.

*Om översyn av
bestämmelserna
om utbildningsbi-
drag, m. m.*

tern en förståelse över alla gränser. Det är uppmuntrande och hoppningivande för företagen, men det är mycket nedslående för skattebetalarna.

Jag vill avsluta med att säga att jag tror att om herr Wirtén tänker fortsätta med sin språkförnyelse, så kommer regeringen säkert att få behov av en språklig ersättning för ordet "rättskänsla".

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Låt mig först med anledning av Rolf Hagels språkliga kommentarer säga att det i den utredning som ligger till grund för interpellationen inte talas vare sig om något missbruk eller om någon bluff. Som också Rolf Hagel känner till innehåller utredningen tvärtom i grunden en positiv värdering av detta stöd i så måtto att det i stort har fungerat på ett riktigt och effektivt sätt.

Sedan vill jag ta upp Rolf Hagels resonemang om procentsatser i samband med beräkningen av hur många som skulle ha blivit friställda, om systemet med 25-kronan inte hade införts. Det torde vara så att den procentsats på 46 % som anges såväl i utredningen som i interpellationssvaret utgör en underskattning av den verkliga effekten. Det är nämligen den totala volymen när det gäller behovet av friställning som är avgörande för det antal timmar för vilka utbildningsbidrag beviljas. Antalet timmar kan därvid i beslutet fördelas på fler personer än som motsvaras av det antal som skulle ha friställts, om inte bidrag utgått. Ett företag kan alltså i samråd med facket och arbetsförmedlingen komma överens om att ett totalt permitteringsbehov på exempelvis 400 timmar skall fördelas på tio personer med 40 timmar vardera, även om företaget alternativt skulle kunna permittera fyra personer med 100 timmar vardera.

Om ett företag med ett sådant utgångsläge på undersökningsfrågan om hur många personer som skulle ha behövt permitteras om inte bidrag utgått sanningsenligt svarat fyra personer, så verkar det av ett sådant svar vid en jämförelse med det antal personer som faktiskt beviljats utbildning – det var tio i mitt exempel – som om endast 40 % av utbildningsbidraget varit motiverat. I det fall jag nu exemplifierat med blir resultatet detsamma, oberoende av vilket alternativ man utgår ifrån vid svaret, trots att permitteringsbehovet är detsamma i båda fallen, dvs. 400 timmar. I undersökningen har inte gjorts något försök att översätta antalet personer till antalet timmar, vilket gör att undersökningsresultatet på denna punkt är mycket osäkert.

Vidare är det så, herr talman, att man med den uppläggning undersökningen har när det gäller uppdelningen på två bidragsnivåer riskerar att systematiskt underskatta sysselsättningseffekten i de fall företagen väljer att fördela utbildningen på annat sätt än enbart med hänsyn till de hotande uppsägningarna. Det blir nämligen "lönsamt" för företagen att välja kortare utbildningar per person, eftersom man därvid får ett bidrag med 25 kr. per timme i stället för endast 15 kr. som gäller för längre utbildning. Företagen väljer mot den bakgrunden naturligt nog och enligt reglerna hellre att utbilda fler personer på kortare tid än färre personer på längre tid. Hela tiden är det fråga om att undvika friställningar inom den ram man kommit överens om

med fack och arbetsförmedling.

Låt mig också ta upp frågan om att företagen skulle kunna göra vinster genom detta bidragssystem. Jag noterar nämligen att Rolf Hagel i det sammanhanget formulerat sig så i sin interpellation, att bidraget har utgått "till övervägande del för att öka företagets vinster". Jag tror också detta kräver en liten redovisning av bakgrunden.

För att bidrag skall kunna utgå skall det föreligga en situation där företaget i alternativfallet måste varsla om permitteringar eller uppsägningar. Det är som jag tidigare sagt mycket svårt att på objektiva grunder fastställa det exakta behovet av driftinskränkningar. Det är alltså i det närmaste omöjligt för såväl arbetsmarknadsmyndigheterna som facket att ställa upp en millimetergräns för antalet befogade utbildningstimmar. Men vi kan nog vara övertygade om att bidraget inte utgår till företag med lysande affärer, Rolf Hagel. Ett sådant företag har helt enkelt inte någon användning för utbildningsbidraget, eftersom man aldrig tjänar på att utbilda folk i stället för att låta dem producera för fullt, om det finns avsättningsmöjligheter – inte ens om man får upp till 25 kr. i mellanskillnad.

Herr talman! Tekoindustrin är den bransch som proportionellt sett använt bidraget mest, och vi vet ju alla vilka problem den branschen brottas med. Inte är det någon risk för att bidraget där går direkt i aktieägarnas fickor. Tvärtom är jag övertygad om, Rolf Hagel, att om det här bidraget icke hade kommit, hade utslagningen av vår tekoindustri gått ännu snabbare än vad den tyvärr har gjort under det senaste året.

ROLF HAGEL (apk):

Herr talman! Till den senaste frågan först. Jag tror att det är väldigt farligt, om man utgår ifrån att det måste innebära sämre förtjänster om ett företag skär ner arbetsstyrkan. Det finns inget sådant automatiskt sammanhang.

Sedan till frågan om hur bidragsreglerna har fungerat och huruvida man har kunnat kontrollera att de verkligen inte missbrukas. Til syvende og sidst ligger det ändå på företaget självt att bedöma hur stora nedskärningarna av personalen skall vara. Detta förhållande, att det ligger på företaget självt, ger möjligheter till en sådan tolkning att företaget får bättre förtjänster.

Det är omöjligt både för herr Wirtén och för mig att diskutera konkret vad en annan regeltillämpning hade inneburit i antal nedskärningar, men borde inte bara det förhållandet att det föreligger misstanke om att över hälften av bidraget kan ha missbrukats vara skäl nog för en eftergranskning? Och borde inte herr Wirtén i så fall också kunna konstatera, att om den eftergranskningen visar att bidraget har missbrukats skall återbetalningsskyldighet föreligga för företagen? Det är en regel som skulle ha gällt för vilket annat bidrag som helst som hade gått ut till enskilda personer i det här landet.

Jag kan inte ta fram exakta siffror på hur det ligger till i de olika företagen, men jag vet att ute på många arbetsplatser har arbetstagare verkligen ondgjort sig över det sätt på vilket 25-kronan har utnyttjats. Man kan säga att den har utnyttjats till utbildning, men det finns också vida möjligheter till olika tolkningar. Utbildningen kan ju mycket väl bestå i att vederbörande befinner

Nr 35

Fredagen den
17 november 1978

*Om översyn av
bestämmelserna
om utbildningsbi-
drag, m. m.*

*Om åtgärder för
att öka sysselsätt-
ningen*

sig i produktionsprocessen och i det avseendet är produktiv, men med bidrag från staten. Sådana misstankar har framförts i den här undersökningen, även om det inte heller där konkret står att 54 % har missbrukats. Men bara att saken kan ifrågasättas borde, menar jag, vara anledning för herr Wirtén att deklarerat att vi skall göra en efterundersökning. Konsekvenserna av den borde sedan vara självklara.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag har i min föregående replik redovisat att man måste ifrågasätta, om undersökningen verkligen har träffat rätt i bedömningen på den punkt som Rolf Hagel nu diskuterar vidare, och jag gav två sifferexempel på att det finns god grund för denna tveksamhet. Framför allt det första exemplet visar att även om det till synes bara är 40–50 % av dem som har fått ett utbildningsstöd som skulle ha friställts om det inte hade utgått någon 25-krona, kan det i realiteten vara så, att man i stället har klarat sig undan friställning till 100 %.

Sedan vill jag gärna påpeka att fack och arbetsförmedling ju är med i bedömningarna. Det är inte bara företaget som får göra dem. Jag har också, herr talman, sagt att det finns skäl att se över de här reglerna i fortsättningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om åtgärder för att öka sysselsättningen

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara *Alf Lövenborgs* (apk) den 19 oktober anmälda interpellation, 1978/79:45, och anförde:

Herr talman! Alf Lövenborg har frågat mig vilka åtgärder utöver de redan aviserade som regeringen planerar för att skapa full sysselsättning och när regeringsdeklarationens löften på detta område kommer att uppfyllas.

I regeringsdeklarationen slås fast: "Människors vilja till arbete är ett lands främsta tillgång. Regeringen ser det som en huvuduppgift att bekämpa arbetslöshet." Om denna målsättning råder det en bred politisk enighet i vårt land.

Trepartiregeringens insatser på detta område talar för sig själva. Under 1977/78 nådde de arbetsmarknadspolitiska insatserna unikt höga nivåer, såväl i pengar räknat som vad gäller antalet personer som var direkt berörda av olika sysselsättningskapande åtgärder. Detta var en naturlig följd av att påfrestningarna på vår arbetsmarknad på grund av att den långvariga konjunkturedgången och de akuta strukturproblemen inom delar av industrin krävde stora insatser för att de sysselsättningspolitiska ambitionerna skulle upprätthållas. Tack vare dessa insatser kunde också arbetslösheten hållas på en internationellt sett mycket låg nivå, lägre än vid den närmast föregående konjunktursvackan, trots att påfrestningarna på

*Om åtgärder för
att öka sysselsätt-
ningen*

ekonomi och arbetsmarknad denna gång varit avsevärt mycket svårare och mer långvariga.

Den nuvarande regeringen vidareutvecklar nu dessa insatser genom att inför vinterhalvåret ytterligare höja den arbetsmarknadspolitiska beredskapen. Sedan Alf Lövenborg ställde sin fråga har regeringen lagt en proposition på riksdagens bord om inriktningen av den ekonomiska politiken, där bl. a. ytterligare 3 miljarder kronor föreslås ställas till förfogande för att trygga sysselsättningen under det närmaste halvåret. Jag skall inte här i detalj redogöra för de insatser som föreslås i propositionen. Låt mig bara med detta konstatera att den nuvarande regeringen i handling dokumenterat sin fasta beslutsamhet att fullfölja de sysselsättningspolitiska strävandena.

Det jag nu talat om gäller de åtgärder som sätts in för att motverka arbetslösheten i en viss konjunktursituation. Den fulla sysselsättningen uppnås emellertid inte en gång för alla och kan inte långsiktigt säkerställas med enbart sådana åtgärder. De långsiktiga sysselsättningsmålen kan endast uppnås genom nära samverkan mellan övergripande ekonomisk-politiska insatser, näringspolitik, regionalpolitik och arbetsmarknadspolitik. I regeringsförklaringen sägs att riktlinjer skall utarbetas för framtida sysselsättning, närings- och regionalpolitik. Förslagen i dessa avscenden kommer bl. a. att bygga på sysselsättningsutredningens överväganden. Innan sysselsättningsutredningen överlämnat sitt slutbetänkande kan regeringen självfallet inte ta ställning till det närmare innehålllet i dessa riktlinjer.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern för svaret.

I min interpellation citerade jag den borgerliga regeringens deklaration vid tillträdet den 8 oktober 1976. I denna heter det bl. a.:

”Regionalpolitiken skall förstärkas så att människor i olika landsdelar ges allsidig sysselsättning och service samt en god miljö.” Vidare heter det:

”Alla ungdomar skall garanteras arbete, praktik och utbildning.”

Denna svulstiga deklaration var naturligtvis förklarlig när man hade en statsminister i denna regering som under valrörelsen lovade svenska folket 400 000 nya jobb, bara man gav honom sina röster. Och det gjorde man ju – i alltför stor utsträckning – men inte blev det några 400 000 nya jobb.

Verklighetens kalla ljus kom snabbt att avslöja tomheten, den totala tomheten i den deklarationen. Arbetslösheten växte som aldrig tidigare.

Det var naturligtvis en smula malplacerat av mig att citera regeringsdeklarationen från 1976. Men eftersom jag utgick från att denna regering skulle ta sig i håret så pass mycket att den skulle orka med de 11 månader som återstod till nästa val fanns det en viss logik i det hela. Interpellationen väcktes ursprungligen på riksmötets första dag.

Den 3 oktober avgav samme statsminister, dvs. Thorbjörn Fälldin, en ny regeringsförklaring. I avsnittet om arbete och sysselsättning hette det så här:

”Trots mycket stora arbetsmarknads- och industripolitiska insatser och trots att den totala sysselsättningen fortsatt att öka har arbetslösheten särskilt

*Om åtgärder för
att öka sysselsätt-
ningen*

i yngre åldersgrupper stigit. En huvuduppgift blir därför liksom hittills att fullfölja kampen mot arbetslösheten. Stora samhällsinsatser kommer då att behövas. Det kommer att ställas stora krav på solidaritet.”

Jag vill understryka att det alltså är en betydande nedtoning från 1976 års regeringslöfte om arbete åt alla till den nya deklarationens rundsnack om att ”fullfölja kampen mot arbetslösheten”.

Men det dröjde som alla vet bara 15 dagar till nästa regeringsdeklaration. I den påpekas att Sverige på många sätt är ett ofullkomligt samhälle och att riksdag och regering inte kan lösa alla dess problem. Och nu är det inte längre tal om att ge ”människor i olika landsdelar allsidig sysselsättning” och att ”garantera ungdomar arbete, praktik eller utbildning”. I regeringsdeklarationen från den 18 oktober heter det lakoniskt: ”Regeringen ser det som en huvuduppgift att bekämpa arbetslöshet.” Så gick alltså ”beslutsamhetens friska hy i eftertankens kranka blekhet över”.

Av detta kan man måhända lära några saker. För det första: Sedan regeringsdeklarationer fått karaktär av dagsländor kan de knappast tillmätas någon avgörande betydelse. ”I dag röd, i morgon död.” För det andra: Borgerliga löften om arbete åt alla nu har förvandlats till det betydligt mer begränsade ”kamp mot arbetslösheten”.

Det är skillnad på plättar och pannkakor, brukade min gamla mor säga. Och det är det naturligtvis. Men det är till formen, inte till innehållet. Jag har roat mig med att titta på interpellationssvar och uttalanden som Rolf Wirténs företrädare Per Ahlmark har lämnat efter sig i protokoll från frågestunder och debatter. Skillnaden mellan de svar som Per Ahlmark brukade lämna och de svar som Rolf Wirtén lämnar är ungefär som skillnaden mellan plättar och pannkakor: innehållet är detsamma. Man hänvisar till de arbetsmarknads-politiska insatser som har gjorts och som görs: anslagen till beredskapsarbeten, ökade insatser för utbildning, stödåtgärder till industrin osv. osv. Men perspektivet, frågan om hur den fulla sysselsättningen skall garanteras, det lyser med sin frånvaro.

Rolf Wirténs företrädare åkte upp till Norrbotten strax före sin avgång. Han hade den otacksamma uppgiften att förklara regeringens sysselsättningspolitik och det stora glappet som alla kunde se fanns mellan löftena och den hårda, bittra verkligheten för människorna där uppe.

Han lyckades inte. Han fick åka hem med svansen mellan benen, och det är möjligt att det bidrog till hans beslut att lämna det sjunkande skeppet. Men den hårda reaktionen den gången berodde ju inte på att norrbottningarna är särskilt oborstade och oartiga mot sina gäster – vi är nog mera kända för motsatsen. Nej, det berodde på att spelet har drivits för långt, att man känner en övergivenhet, en desperation och en äkta vrede mot ett samhälle som inte kan garantera den mänskliga rättigheten att ha ett arbete.

Vi har nu 20 000 arbetslösa i Norrbotten, lågt räknat. Jag har lyssnat på arbetsmarknadsministerns svar, och på en gång kan jag säga: Det kommer inte att lugna de arbetslösa i mitt län. När Rolf Wirtén talar om trepartiregeringens insatser kommer de arbetslösa i Norrbotten, och alla andra, att se det som ett dåligt skämt. Under den tiden har arbetslösheten växt till

*Om åtgärder för
att öka sysselsätt-
ningen*

förfärande dimensioner.

Rolf Wirtén framhåller att sedan jag ställde min fråga har regeringen lagt en proposition på riksdagens bord, och det är riktigt. Där föreslås ytterligare 3 miljarder till åtgärder för att trygga sysselsättningen under det närmaste halvåret. Men de åtgärder som arbetsmarknadsministern hänvisar till är ju av den karaktären att de inte garanterar människors rätt till arbete. Syftet är att begränsa en ytterligare höjning av arbetslösheten. Det kommer alltså inte att skapas full sysselsättning. Svaret är perspektivlöst.

När det gäller de konkreta förslagen hänvisar arbetsmarknadsministern till sysselsättningsutredningen. Jag vill i det sammanhanget bara säga: Är det något som vi i det arbetslöshetsdrabbade Norrbotten har saknat, så inte är det utredningar. Dessa har staplats på varandra, och de har gett massor av utredare arbete, men inte har de garanterat arbete, trygghet eller regional utveckling.

Jag kan ta gift på att den utredning som arbetsmarknadsminister Rolf Wirtén nu talar om inte kommer att ge, som det heter i trepartiregeringens deklaration från 1976, människor i olika delar allsidig sysselsättning.

Rolf Wirtén är nu arbetsmarknadsminister i en annan regering. Jag har inga illusioner om den. Det är storfinansens regering och den kommer att verka som en sådan. Storfinansens behov av pengar ur statskassan kommer att tillfredsställas och den kapitalistiska krisens bördor vältras över på arbetarklassen.

I folkpartistiska kretsar talas det ofta om mänskliga rättigheter. Då riktar man sig mot de socialistiska länderna. Men jag anser verkligen att man kastar sten när man sitter i glashus.

I Förenta nationernas allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna heter det bl. a.: "Envar har rätt till arbete, till fritt val av sysselsättning, till rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden och till skydd mot arbetslöshet."

Jag vill med hänvisning till FN-förklaringen påstå att man i Sverige varje dag och i massomfattning bryter mot de mänskliga rättigheterna därför att vi har ett samhälle som inte garanterar människorna den elementära mänskliga rättigheten att ha ett jobb. Människor döms varje dag till att vara i den förnedrande belägenheten att inte ha en arbetsplats att gå till, att vara beroende av bidrag i stället för att känna glädjen över ett meningsfullt arbete. De flesta upplever detta som något fruktansvärt, vilket det ju också är. I folkpartiets Sverige förmenas nu hundratusentals människor den primära mänskliga rättigheten, dvs. rätten till ett arbete.

Arbetsmarknadsministerns interpellationssvar visade inte vägen till den fulla sysselsättningens samhälle. I folkpartiets Sverige kommer arbetslösheten även i fortsättningen att vara en hård och bitter realitet för hundratusentals människor. Det är sanningen bakom orden i interpellationssvaret.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Det är bra att Alf Lövenborg läser upp ur regeringsdeklarationerna från 1976 och framåt. Men jag tror att det, när man hört Alf

Fredagen den
17 november 1978

*Om åtgärder för
att öka sysselsätt-
ningen*

Lövenborgs citat, framstår som helt uppenbart att det är just sysselsättningen som är det viktigaste målet såväl för den tidigare trepartiregeringens som för den nu tillträdde folkpartiregeringens politik. Det finns mycket som bevisar det.

Alf Lövenborg tar upp den aktuella situationen när det gäller sysselsättningen. Det är ganska märkligt att han då inte mera rättvist redovisar vad som hänt på arbetsmarknaden under den senaste månaden. I stället talar han om total tomhet och om att arbetslösheten växer som aldrig tidigare och tar till andra överord. Jag tror att Alf Lövenborg får ta tillbaka det i nästa omgång. Hans påstående håller inte om man ser på vad den senaste månadsmätningen visar när det gäller utvecklingen.

I dag har vi en arbetslöshet på 89 000 personer, eller 2,1 %. Det kan man i och för sig anse vara en hög siffra. Arbetslösheten är dock mindre än den som är vanlig inom flertalet industrialiserade länder f. n. Jag vill här erinra om att arbetslösheten i USA ligger på 5,8 %, i Västtyskland på 4,2 %, i Storbritannien på 5,7 % och i Finland på 8,1 % för att nämna några exempel.

Arbetslösheten är mindre än den vi hade under oktobermånaderna 1971–1973, då vi hade upp till 116 000 arbetslösa.

Alf Lövenborgs historieskrivning är alltså helt felaktig. Den faller på grund av det här siffermaterialet, och det mesta i hans replik är därmed dödat.

I och för sig ligger det inget glädjande i att andra länder har en betydligt sämre situation eller att vi själva har varit värre ute tidigare. Glädjande är dock att vi nu tycks ha brutit arbetslöshetens uppåtgående trend. Mellan september och oktober minskade arbetslösheten med nära 20 000 personer som en direkt följd av de åtgärder som sattes in. I oktober var 150 000 personer sysselsatta i arbetsmarknadsutbildning, beredskapsarbete och olika former av skyddad verksamhet. Det innebär att vi redan nu är uppe på den rekordnivå som noterades under eftervintern tidigare år. Det är möjligt att vi kan behöva förstärka åtgärderna ytterligare. Genom de förslag som förelagts riksdagen i anslutning till propositionen om inriktningen av den ekonomiska politiken höjer vi beredskapen i detta syfte, vilket jag också sade i mitt interpellations-svar. Jag är övertygad om att behovet av sådana massiva insatser kommer att finnas kvar under vinterhalvåret. Emellertid räknar jag med att den uppåtgående industrikonjunkturen under 1979 successivt skall kunna minska behovet av sysselsättningsskapande åtgärder, så att det i större utsträckning blir möjligt att föra över människor från temporära arbeten till arbeten på den reguljära arbetsmarknaden.

Alf Lövenborg hänvisade också till de svar som Per Ahlmark tidigare gett här i kammaren och jämförde dem med mina svar. Han fann svaren rätt lika. Det är i och för sig ingen överraskande upptäckt som Alf Lövenborg gjort. Om det är två liberala arbetsmarknadsministrar som svarar på de här frågorna, är det väl rätt rimligt att de har ganska likartade utgångspunkter och svarar på ungefär samma sätt. Det saknas inte, herr Lövenborg, perspektiv i de svar som Per Ahlmark och jag har gett. I alla svaren finns det ett grundelement som jag tror är centralt, nämligen detta att det skall vara en samverkan mellan olika politikerområden. Det gäller först och främst att ha en ekonomisk

*Om åtgärder för
att öka sysselsätt-
ningen*

politik som ger styrka att satsa på arbetsmarknadspolitiska åtgärder när så behövs. Vidare skall den ge förutsättningar för näringslivet, och det är naturligtvis det primära, att konkurrera på en nog så kärv världsmarknad. Detta är oerhört betydelsefullt för ett land med Sveriges karaktär, där 50 % av produktionen exporteras. Det var det som i ett tidigare skede slog fel, och det är det den förra regeringen och den här regeringen med olika åtgärder har försökt rätta till. Jag tror att man nu kan konstatera att det lyckats. Det är detta som ger kraft, och jag hoppas att också Alf Lövenborg delar vår önskan att det skall kunna ge en konjunkturuppgång som på sikt kan öka sysselsättningen för människorna här i landet. Det gäller då naturligtvis också dem som bor i Norrbottens län.

Perspektivet kommer vi att diskutera även i fortsättningen, Alf Lövenborg, och det har jag också framhållit i mitt interpellationssvar. Inom en ganska snar framtid kommer det att läggas fram viktiga regeringsförslag dels för att hjälpa upp näringslivet, dels för att skapa en bättre regionalpolitik. Det senare är inte minst intressant när det gäller den landsdel som Alf Lövenborg representerar. Men debatterna om dessa viktiga regeringsförslag får väl anstå tills förslagen presenterats för riksdagen. Jag är övertygad om att de mera framåtsyftande linjerna då också kommer att redovisas.

Förhållandena inom Norrbottens län kommer jag att diskutera senare med anledning av en interpellation av Sten-Ove Sundström. Jag skall därför inte ge mig in på någon längre diskussion om dessa spörsmål, men låt mig erinra om att Norrbottendelegationen tillsattes av den förra regeringen för att man skulle finna lämpliga former att förbättra den verkligt besvärliga arbetsmarknadssituationen i Norrbotten.

Det departement som jag har ansvar för satsar nu hårdare än någon gång tidigare på beredskapsarbeten. Låt mig bara nämna att summan av kostnaderna för dessa uppgår till 540 milj. kr. Det är alltså en mycket kraftig satsning som görs på detta enda län. Vi har där vidare omkring 500 personer i arbetsmarknadsutbildning.

Detta är i varje fall inte siffror som ger underlag för att, som Alf Lövenborg försöker göra, tala om en tomhetens politik. Nej, Alf Lövenborg, jag hoppas att det i folkpartiets Sverige även i fortsättningen skall finnas exempel som visar, att det bedrivs en aktiv arbetsmarknadspolitik som tillförs resurser i en kanske aldrig tidigare skådad utsträckning.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Jag sade att arbetslösheten har växt som aldrig tidigare under trepartiregeringens år – jag talade inte om den senaste månaden. Att så skett är ett faktum som inte kan bestridas. Man kanske kan gå tillbaka till 1920- eller 1930-talet för en motsvarande jämförelse, men att arbetslösheten under de år som har gått sedan 1976 har nått en förfärande nivå kommer man inte från.

Visst kan man, som Rolf Wirtén gjorde, peka på att arbetslösheten är lägre än i andra länder, men jag vill påstå att det är en mycket klen tröst. Den som går arbetslös i Pajala eller de som nu i Göteborg skall friställas från varven

*Om åtgärder för
att öka sysselsätt-
ningen*

enligt varvspropositionens förslag blir inte gladare över att man har ännu fler arbetslösa i Belgien, i Västtyskland eller var det kan vara. Det är för dem något helt sekundärt.

Det är riktigt att arbetslösheten enligt de senaste siffrorna har minskat en smula, åtminstone i den officiella statistiken, men det handlar ju om effekterna av ökad utbildning och omskolning och av mera beredskapsjobb. Man har inte ökat industrissysselsättningen eller skapat fler arbetstillfällen i övrigt utan det rör sig om effekter av den konstgjorda andningens politik.

Jag är självfallet inte motståndare, herr Wirtén, till att människor i växande omfattning utbildas, men de måste också garanteras ett arbete efter utbildningen. Ungdomsarbetslösheten är skrämmande hög i dagens läge. Hur tror arbetsmarknadsministern att det känns att ha genomgått en utbildning, kanske med glädje och framtidstro, och sedan mötas av beskedet att det inte finns något jobb att erbjuda? Vad får de ungdomar som drabbas av detta för råd av arbetsmarknadsministern i dag?

I vårt län är ju, som arbetsmarknadsministern snuddade vid, arbetsmarknadsläget katastrofalt. Var femte arbetsför är utan jobb, trots de insatser som arbetsmarknadsministern nu hänvisar till. Sanningen är den att 20 000 människor i realiteten är utan arbete och att vi har minst 5 000 unga arbetslösa. Länsarbetsnämndens bedömning är att det finns stora risker för att läget blir ännu värre.

Menar herr Wirtén att de 3 miljarder som nämns i svaret skall räcka för att klara sysselsättningen för alla arbetslösa där uppe? Nej, naturligtvis inte – han vet mycket väl att det inte är tillräckligt. Men vad tänker man då göra? Vilka industriprojekt har regeringen i bakfickan för att klara jobben, och vilket råd ger nu herr Wirtén de arbetslösa där uppe? Skall de flytta eller skall de, som herr Wirténs svar innebär, vänta på bättre tider? Eller kan jag fara hem till Norrbotten och säga till de arbetslösa att herr Wirtén har lovat att de skall få jobb?

Statsrådet säger att det inte saknas perspektiv. Ja, jag vill fortfarande fråga: Vilket är perspektivet? Hur skall man säkra rätten till arbete åt alla? Perspektivet är, som jag ser det, att man skall lita på en eventuell ny konjunkturuppgång och marknadskrafternas fria spel.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag finner inte så mycket att replikera på i Alf Lövenborgs senaste inlägg. Men när Alf Lövenborg talar om att vår arbetsmarknadssituation blivit "en smula bättre" från september till oktober, då det i själva verket är en nedgång i arbetslösheten med 19 000 personer, är det väl att försöka förringa en ganska anmärkningsvärd förändring som har inträffat mellan de två månadsmätningarna. Jag har i många sammanhang påpekat att vi inte skall dra för stora växlar på den här förändringen mellan september och oktober, men jag tycker ändå att vi på ett mera fair sätt skall notera vad som här har inträffat.

Alf Lövenborg försöker göra gällande att den här förbättringen har åstadkommit med konstlade medel. Jag trodde att vi var förbi debatten om

*Om åtgärder för
att öka sysselsätt-
ningen*

att man i en sådan situation som vi nu har temporärt bör gå in med arbetsmarknadspolitiska insatser för att hjälpa människor som har svårigheter att få ett jobb på den normala arbetsmarknaden. Det hoppas jag att vi ändå kan vara överens om. Jag tar gärna en debatt om betydelsen av beredskapsarbeten och vad de kan leda till i samhällsekonomin, det värde som ligger i att man får de här arbetena utförda. Det är inte några meningslösa sysselsättningar som erbjuds utan det är på sikt produktiva insatser.

De insatser vi gör inom den ram på 3 miljarder som jag angav i mitt interpellationssvar går – det visar de siffror jag nämnde tidigare – i hög grad till Norrbottens län för att hjälpa till där läget är svårast att klara av. Jag redovisade i mitt tidigare inlägg att Norrbotten på intet sätt har fått stå tillbaka utan snarare är en, med all rätt, prioriterad del av vårt land i detta hänseende.

Det mera långsiktiga perspektiv som Alf Lövenborg efterlyser kommer, som jag sade förut, att redovisas i den näringspolitiska proposition som skall läggas fram och i den regionalpolitiska propositionen. Då blir det tid för debatter och diskussioner kring de förslagen.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Jag anser det självfallet inte meningslöst med omskolning, även om man i hög grad använder omskolning och beredskapsjobb, som inte alltid är så meningsfulla, för att i statistiken få ned arbetslöshetssiffrorna. Men det meningslösa ligger i att man inte kan garanteras ett jobb efter omskolningen.

När vi talar om perspektiv vill jag påstå att planen för att skapa full sysselsättning inte finns i sinnevärlden hos den nuvarande regeringen. Det primära för att skapa full sysselsättning måste vara att industrissysselsättningen ökar. Trots de arbetsinsatser man nu gör med omskolning, beredskapsjobb osv., blir det i det nordligaste länet inte någon sådan ökning. Tvärtom är det så att länets stora basindustrier sviktar. LKAB minskar successivt sin personal. Det har i hög grad skett genom s. k. naturlig avgång. Man nyanställer inte trots att man befinner sig i en region som verkligen skriker efter jobb. Ni lyckades torpedera Stålverk 80. Det som skulle bli flera tusen nya jobb förvandlades till en deprimerande motsats. Nu minskar man också antalet anställda där. Visst finns det anledning till bekymmer. I de statliga träindustrierna går verksamheten på sparlåga. Det sker ingen ökning av antalet anställda. Tvärtom, man planerar att lägga ned en fabrik i Piteå. Skogsbruket skärs ned osv.

Det är problem av sådana dimensioner, herr Wirtén, att de inte kan lösas genom de medel som nu utlovas för att motverka arbetslösheten. Vad som behövs är stora, mycket stora projekt i det nordligaste länet, och det finns flera sådana färdigutredda, som vi vet.

Vi tycker att man skall sätta i gång med Stålverk 80 igen, att man skall ta upp frågan om en aluminiumfabrik i det mest vattenexploaterade området, nämligen Jokkmokk som nu kippar efter andan, att man skall rädda kartongfabriken i Karlsborg, att man skall sätta stopp för planerna på att lägga

*Om åtgärder för
att öka sysselsätt-
ningen*

ned wallboardfabriken i Piteå. Jag tror att man måste satsa mycket stora pengar, miljarder, på att etablera en verkstadsindustri i Norrbotten. Ni skall inte försöka inbilla vare sig er själva eller oss att man kan lösa problemen genom de åtgärder som föreslås i propositionen. Får jag fråga: Finns det över huvud taget någon plan för den industriella uppbyggnaden och för vidareförädlingen? Jag tycker nog att den här debatten utgör en bekräftelse på att en sådan plan inte finns. Lever vi i det planlösa samhället?

I en debatt med förutvarande industriministern Nils Åsling för någon tid sedan efterlyste jag en generalplan för en näringspolitisk uppbyggnad i Norrbotten. Han ansåg då inte att någon sådan behövdes. Jag förmodar att detsamma är också den nuvarande arbetsmarknadsministerns mening.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Vi har inte torpederat Stålverk 80 – Alf Lövenborg vet också mycket väl att det var en bister verklighet som omöjliggjorde utförandet av det projektet; det fanns icke någon marknad för det. Vill Alf Lövenborg rekommendera oss att lägga ner miljarder på projekt som i dag icke synes ha någon framtid? Det tror jag är en dålig hjälp till hans väljare uppe i Norrbottens län.

En annan sak som han tog upp och som jag vill nämna är Piteå. Det råkar faktiskt vara så att i samma proposition som jag tidigare har refererat till och som innehåller ett förslag om resurser för arbetsmarknadspolitiska insatser finns också 550 milj. kr. upptagna för just en satsning i Piteområdet. Jag tycker att de båda exempel Alf Lövenborg tog var sällsynt dåligt valda.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Det är också på det sättet att arbetsmarknadsministern och jag har helt olika utgångspunkter för vårt resonemang. Rolf Wirtén tror på det privatkapitalistiska samhället – han är ju själv anhängare av det. Han är anhängare av ett system som innebär att ett fåtal rika styr, äger och bestämmer över produktionen, över om folk skall ha jobb eller vara arbetslösa och över om de pengar som de arbetande har slitit ihop skall investeras på hemmaplan eller utomlands.

Det är klart att man kan bolla med arbetslöshetssiffror och siffror som gäller ökat stöd för att, som det heter, "bekämpa arbetslöshetsstatistiken". Men alla vet att situationen nu är oerhört allvarlig och att den verkliga arbetslöshets-siffran är så stor att man med all rätt kan använda termen massarbetslöshet. Den verkliga arbetslösheten gäller en halv miljon människor. Det är naturligtvis riktigt att det heller inte var bra före 1976; man kan gott säga det till de socialdemokrater som nu fromt vrida sina händer och tycker att här ser ni hur åt helsike det gick när vi fick en borgerlig regering. Men situationen har undan för undan förvärrats under de år som har gått.

Nu säger Rolf Wirtén i interpellationssvaret, på tal om trepartiregeringens insatser för att bekämpa arbetslösheten, att trepartiregeringens insatser talar för sig själva. Ja, det kan man verkligen hålla med om, och man kan säga: Gud bevara oss för fortsättningen – i folkpartiets Sverige finns inte rätten till arbete.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Mot de sista orden som Alf Lövenborg yttrade vill jag replikera att i folkpartiets Sverige är fler människor i yrkesverksamhet än någon gång tidigare under vår historia, nämligen 4 100 000. Det antalet kan icke Alf Lövenborg hitta i något skede tidigare.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Det vi bör utgå från nu är att det i realiteten finns en halv miljon arbetslösa människor. Det är ju detta som är det allvarliga. Sysselsättningen är ett så stort och allvarligt problem att man måste tillgripa helt andra åtgärder än vad som här diskuteras och planeras från regeringens sida.

Jag läste nyligen, innan jag gick upp i den här debatten, en rapport från statens industriverk som kom ut för inte fullt ett år sedan, där det fastslogs att vart tionde industrijobb kommer att försvinna fram till år 1982. Nu ser vi vad som håller på att hända. Får de styrande som de vill kommer varvsnäringen att krympas så att tusentals jobb försvinner, tekoindustrin halveras, gruvor läggs ner, SSAB:s strukturplan innebär att tusentals arbeten försvinner. Listan kunde göras mycket längre, men den speglar den oerhört allvarliga situationen för svensk arbetarklass. Det problemet löser man inte genom omskolning och beredskapsåtgärder. Det kan bara lösas genom en planmässig industriell utbyggnad, och den skall inte ledas av de kapitalkrafter som har kört ner viktiga industribranscher i botten. Den skall ledas av de arbetande och den måste ägas av samhället. Den offensiven måste till, menar jag, för att skapa nya jobb. Men det finns ingen sådan framtidsplan möjlig att spåra i regeringens dokument och deklamationer. Det måste man tyvärr konstatera när man konfronteras med de borgerliga statsrådets ordsvall i de här frågorna.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag tvingas fresta talmannens tålmod ännu en gång mot bakgrund av att Alf Lövenborg gjorde sig skyldig till en, tycker jag, mycket allvarlig förlöpning när han sade att det finns 500 000 arbetslösa i vårt land.

Alf Lövenborg borde hålla sig till den vanliga statistiken. Det finns 89 000 arbetslösa, och den siffran har man fått fram med en metodik som används i alla jämförbara länder. Försök icke göra gällande att det är någon annan siffra vi skall tala om då vi diskuterar arbetslösheten i Sverige.

Det är lika hopplöst, Alf Lövenborg, att försöka tala om hur många arbetslösa det skall bli där eller där framöver. Det väsentliga är ju om dessa människor kan finna en alternativ sysselsättning, och det hoppas jag vi skall klara. Dagens arbetslöshetssiffra är – jag säger det ännu en gång – 89 000.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Statsrådet Wirtén vill krypa bakom den officiella statistiken. Den är allvarlig nog, men jag tycker att den är ett dåligt skydd.

*Om betydelsen
för sysselsättningen
av statligt stöd till
multinationella
företag*

När jag talar om en halv miljon arbetslösa talar jag utifrån det som alla vet, nämligen att den officiella statistiken icke ger den sanna bilden av läget i dag. I statistiken kommer inte mängder av kvinnor med; det finns många deltidssamarbetande som inte sätter sin prägel på den här statistiken och det finns massor av ungdomar, som jag själv känner, som icke finns med i någon arbetslöshetsstatistik. Den riktiga bilden visar betydligt fler än de 89 000 arbetslösa som statsrådet Wirtén talar om.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om betydelsen för sysselsättningen av statligt stöd till multinationella företag

Industriministern ERIK HUSS erhöll ordet för att besvara *Rolf Hagels* (apk) den 19 oktober anmälda interpellation, 1978/79:44. och anförde:

Herr talman! Rolf Hagel har frågat mig om jag anser mig ha full garanti för att statligt stöd till multinationella svenska företag främjar sysselsättningen i Sverige.

Interpellanten framför som bakgrund till sin fråga vissa påståenden vilka jag först skall kommentera innan jag besvarar den ställda frågan.

Den uppgörelse som träffades i maj 1978 mellan dåvarande industriministern och AB Electrolux innebar bl. a. att koncernen gjorde ett ovanligt sysselsättningsåtagande för att trygga jobben för flertalet av de anställda vid AB Järnförädling Hälleforsnäs, vilka annars med största sannolikhet skulle ha förlorat sin sysselsättning. Det bör noteras att Electrolux gjorde detta sysselsättningsåtagande gentemot de anställda vid ett företag, AB Järnförädling, i vilket man inte tidigare haft några direkta intressen som ägare, kund eller leverantör. Utöver det direkta sysselsättningsåtagandet har Electrolux förklarat sig berett att svara för genomförande av investeringar om 25–30 milj. kr. huvudsakligen i Hälleforsnäs. Uppgårelsen med min företrädare förutsätter vidare att staten skall bevilja koncernen ett räntefritt avskrivningslån på 70 milj. kr. Regeringen har nyligen förelagt riksdagen ett förslag (prop. 1978/79:43) om detta och kammarans ledamöter kommer således att få tillfälle att diskutera denna uppgörelse i stort och dess enskilda detaljer i samband med att förslaget skall behandlas.

Med anledning av de av Rolf Hagel citerade uppgifterna från LO:s undersökning om sysselsättningsutvecklingen i Sverige och utomlands för de största svenska multinationella företagen – däribland Electrolux – kan det vara av intresse att redovisa några preliminära resultat från en liknande undersökning som genomförts inom regeringskansliet av arbetsgruppen för multinationella företag. Undersökningen omfattar de 18 största svenskägda industrikoncernerna, största med avseende på antalet anställda utomlands år 1975. Dessa företag svarade det året för knappt 90 % av det totala antalet anställda i utländska företag ägda av svenska industrikoncerner. Mellan åren 1963 och 1977 var sysselsättningen oförändrad i de företagsenheter som dessa

*Om betydelsen
för sysselsättningen
av statligt stöd till
multinationella
företag*

koncerner hade i Sverige, om man räknar bort företag som köpts upp. Under samma tidsperiod ökade antalet anställda i dotterbolag utomlands med nära 140 000, vilket utgör en dryg fördubbling. Under den senare delen av denna period – från 1973 t. o. m. 1977 – har för samma företag antalet anställda i Sverige minskat med ca 10 000, eller med 4,6 %, medan sysselsättningen utomlands ökade med ca 30 000 personer eller knappt 15 %. Denna utveckling avviker från den för det totala antalet sysselsatta i hela tillverknings- och gruvindustrin i Sverige. Enligt statistiska centralbyråns industristatistik har det totala antalet sysselsatta ökat med knappt 3 000 eller 0,3 % mellan åren 1973 och 1977. Verkstadsindustrin – i vilken 13 av de 18 multinationella företagen huvudsakligen är verksamma – har haft en något högre ökningstakt, ca 18 000 sysselsatta eller 4,5 %. Den här beskrivna utvecklingen har medfört en tyngdpunktsförskjutning av de undersökta företagens verksamhet. Andelen anställda utomlands har sålunda ökat från 40 % år 1963 till 54 % år 1973 och till 59 % år 1977, om man bortser från företag som har förvärvats i Sverige under perioden. Om uppköpta företag inkluderas är motsvarande andelar resp. år 40,3 %, 49,5 % och 51,1 %. Electrolux passar väl in i denna utveckling, även om detta företag framför allt kännetecknas av att den snabba tillväxten utomlands till största delen skett genom förvärv av företag. Mellan åren 1963 och 1977 ökade antalet anställda i Sverige med 500 eller 5,9 %, om uppköpta företag elimineras. Den utländska sysselsättningen i Electrolux förändrades mycket starkt med 30 000 personer eller 250 %. Ökningen från 1973 t. o. m. år 1977 var 17 000 personer utomlands eller ca 60 %, samtidigt som den inhemska sysselsättningen minskade med 1 000, vilket betyder en nedgång med 4,3 %.

De här lämnade uppgifterna betyder inte att man med nuvarande kunskapsunderlag kan säga att effekten av utlandsinvesteringarna är negativ för sysselsättningen i Sverige. För att kunna uttala sig om detta måste man ju veta vad som skulle ha skett om företaget inte hade investerat utomlands. Det är gentemot utfallet av ett sådant alternativ som de tidigare redovisade bruttosiffrorna bör utvärderas. Det finns dock anledning att mycket vaksamt följa utvecklingen, och det är bl. a. därför som regeringen för knappt ett år sedan tillsatte valutakommittén och utredningen om de internationella investeringarnas näringspolitiska effekter. När dessa två kommittéer tagit fram ett faktaunderlag kan regeringen besluta om de åtgärder som behövs. Jag utgår från att utredningsarbetet sker med största skyndsämhet. Dessa frågor bevakas också kontinuerligt av arbetsgruppen för multinationella företag, i vilken jag är ordförande.

Sambandet mellan statligt stöd och den här beskrivna sysselsättningsutvecklingen för de multinationella företagen är av mindre betydelse.

De multinationella företagen kan ansöka om och erhålla olika former av statligt stöd på samma villkor som gäller för övriga företag. Låt mig som exempel nämna det regionalpolitiska stödet. När ett företag ansöker om sådant stöd, oavsett om det är multinationellt eller ej, ankommer det på berörda instanser att pröva bl. a. om de regional- och sysselsättningspolitiska mål som är uppställda i förordningen för sådant stöd är uppfyllda. Hittills har

*Om betydelsen
för sysselsättningen
av statligt stöd till
multinationella
företag*

det statliga regionalpolitiska stöd som givits åt multinationella företag varit marginellt i förhållande till de totala beloppen för sådana åtgärder.

Svaret på Rolf Hagels fråga är således att olika former av statligt stöd är tillgängliga även för multinationella företag, förutsatt att företagen även uppfyller de villkor som blivit fastställda för de enskilda stödformerna och som har ansetts ge vederbörlig garanti för att ändamålet med stödet skall förverkligas.

ROLF HAGEL (apk):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriminister Huss för svaret på min interpellation.

I interpellationens inledning berör jag mycket riktigt AB Electrolux och företagets köpslående med såväl stat som kommuner i vårt land. Det är en verksamhet som många gånger har bedrivits under former som mycket väl kan kännetecknas av att kommunerna har befunnit sig i en situation där man har förhandlat med kniven på strupen. Den affär som berörs i inledningen har sin förankring i en stad som både industriminister Huss och jag känner väl till. Resultatet av den affär som Electrolux gjorde där kan inte ens med största välvilja betecknas som lyckosam eller acceptabel för Göteborgs kommun. Jag avser naturligtvis spelet kring Facitfabriken. Det är också bötesbelopp från den affären som ingår i Hälleforsnäsdiskussionen. Industriministern sade att vi senare skall återkomma till den här problematiken, och jag kan acceptera att vi gör det i ett annat sammanhang.

Men interpellationen har naturligtvis en betydligt mer allmängiltig bakgrund än enbart fallet Electrolux. Den handlar om den statliga stödpolitik som från början riktade sig till mindre företag och företag i glesbygd men som ändrats till att i dag i huvudsak vara ett instrument för de stora monopolen i landet. Stödåtgärderna verkar främst för en ytterligare koncentration och tilltagande monopolisering av svensk industri. Härtill kommer den tilltagande utflyttningen av industriarbetsplatser från Sverige till utlandet. Omfattningen av denna utflyttning har jag belyst genom att använda siffror som framtagits av LO:s utredningsavdelning. Siffrorna visar att sysselsättningen i 22 multinationella företag under åren 1971–1976 ökade med 1 % i Sverige, medan man i utlandet ökade antalet sysselsatta med 11 %. Electrolux minskade antalet sysselsatta i Sverige med 3 970 personer, medan företaget utomlands ökade antalet med 14 635 personer.

I svaret hänvisar industriminister Huss till en annan utredning, som gjorts inom regeringskansliet av en arbetsgrupp för multinationella företag. I den har man tagit med de 18 största svenska företagen med avseende på antalet sysselsatta i utlandet. Utredningen visar att dessa företags antal anställda under perioden 1963–1977 var oförändrat i Sverige, medan det i utlandet ökade med 140 000. Electrolux ökade under perioden antalet sysselsatta i Sverige med 5,9 %, medan man i utlandet ökade med 250 %. Dessa stora multinationella företags ökningstakt här hemma ligger under den som gäller inom de branscher där de är verksamma i Sverige.

Dessa förhållanden har jag pekat på och ställt frågan huruvida statsrådet

*Om betydelsen
för sysselsättningen
av statligt stöd till
multinationella
företag*

anser att det finns garantier för att det statliga stödet främjar sysselsättningen i vårt eget land. På denna fråga svarar industriminister Huss med att ge ytterligare exempel på motsatsen, nämligen genom att ytterligare understryka den trend som har varit bakgrunden till min interpellation. Den utredning som arbetsgruppen inom regeringskansliet har gjort talar nämligen exakt samma språk som LO-utredningen. Industriminister Huss kommer till slutsatsen att vi inte har tillräckligt kunskapsunderlag för att säga att effekterna av utlandsinvesteringarna är negativa för sysselsättningen i Sverige – där skiljer sig naturligtvis våra åsikter åt. Jag citerar: "För att kunna uttala sig om detta måste man ju veta vad som skulle ha skett om företaget inte hade investerat utomlands. Det är gentemot utfallet av ett sådant alternativ som de tidigare redovisade bruttosiffrorna bör utvärderas."

Men, bäste Erik Huss, är det möjligt att föra en konkret diskussion med en sådan utgångspunkt? Jag erinrar mig en känd politiker i den här församlingen som sade att om inte det där om-et hade funnits, så kunde han ha seglat till Amerika på ett järnspekt. Det är ungefär samma diskussion man kommer in i när frågan ställs på detta sätt. Vi kan naturligtvis aldrig få en exakt redovisning av vad som skulle ha hänt om företagen inte hade fört ut arbetstillfällen från vårt land och förlagt dem till andra platser.

Detta är ett sätt att icke vilja diskutera konkret utan i högsta grad abstrakt. Jag har gett konkreta siffror på utvecklingen. Herr Huss har understrukt utvecklingstrenden med de siffror som redovisats. Allting talar alltså för och visar på vad LO-utredningen kom fram till, att de företag som så att säga mest exporterar arbetstillfällen till andra länder är sämst när det gäller att skapa arbetstillfällen i vårt eget land.

Erik Huss säger vidare att det statliga stödet till de här företagen har mindre betydelse när det gäller de multinationella företagens sysselsättningsutveckling. Jag delar inte uppfattningen om storleken av stödet och den betydelse det har. Men jag inskränker mig till att säga att det är min bestämda uppfattning att de bidrag som tas ifrån det svenska samhället och de svenska skattebetalarna inte till någon enda del får användas till åtgärder som leder till att vårt land förvandlas till en industriell kyrkogård.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att Rolf Hagel liksom jag tycker att vi nu inte skall gräva ner oss i Electroluxaffären. Den kommer ju upp som ett separat och i riksdagstrycket då väl dokumenterat ärende. Låt mig bara kort konstatera att när Rolf Hagel kontrasterar den ringa men dock ökning med 500 människor av Electrolux sysselsättning i Sverige som ägt rum under jämförelseperioden mot den väldiga ökningen utomlands, så går han förbi det faktum att det är en ökning som huvudsakligen har skett genom att Electrolux har köpt större och mindre företag i utlandet. Och det kan i varje fall inte betecknas som utförsel av jobb när man övertar jobb som redan finns i resp. land.

Sedan till den mer allmänna frågan: Rolf Hagel sade att jag svarar på hans

Fredagen den
17 november 1978

*Om betydelsen
för sysselsättningen
av statligt stöd till
multinationella
företag*

interpellation med att ange en rad siffror från undersökningar som vi själva gjort och som i själva verket ger starkare uttryck för den tendens som Rolf Hagel är orolig för. Jag hoppas att Rolf Hagel inte beklagar sig över att vi hederligen redovisar ett material som för honom är rätt användbart – användbart om man inte bryr sig om att försöka analysera de bakomliggande sammanhangen, och det är ju det som Rolf Hagel inte tycker att man skall göra.

Rolf Hagel bevisar med ett påstående det som skulle bevisas. Han säger att det handlar om att föra ut arbetstillfällen. Men det är detta som jag i interpellationssvaret säger att vi inte vet och icke kan utläsa ur siffermaterialet. Det är faktiskt inte alldeles likgiltigt att veta vad man talar om, att ha analyserat orsaker till en företeelse för att komma fram till vad som egentligen har skett.

Detta tyckte LO, som Rolf Hagel åberopade, och därför skrev LO till dåvarande industriministern och begärde utredning. Det är detta som pågår, och det är det jag åberopade – utredningar som skall försöka analysera de sammanhang och orsaker som finns bakom de här siffrorna.

ROLF HAGEL (apk):

Herr talman! Vi har ett sakmaterial som bygger på undersökningar gjorda mellan 1963 och 1977. Resultatet av dessa undersökningar pekar alla i en mycket bestämd riktning, även om man tar hänsyn till i vilken utsträckning företagen har ökat sysselsättningen här jämfört med likartade företag inom samma branscher i Sverige. Vilket man än väljer av de stora företag som finns uppräknade finner man exakt samma trend. Och det är inte precis någon kort tid det gäller – det är 14 år man kan studera förhållandet på.

Jag vill också påstå att det inte bara är i vårt land vi kan dra slutsatser om vad som har hänt med de multinationella företagen. Det har över huvud taget skett en förändring av arbetsfördelningen länderna emellan i hela den kapitalistiska världen på grund av de multinationella företagens sätt att spela ut det ena landets arbetskraft mot det andras. Att industriländerna har drabbats av denna utveckling råder det inget som helst tvivel om.

Sedan till frågeställningen hur man skall se på köp av färdiga företag i utlandet. Ja, om man använder pengar, som har slitits ihop av svenska jobbare och som skulle ha använts till att här förnya fabriker eller bygga nya fabriker och skaffa fram nya produkter, till att köpa fabriker i andra länder – har man då berövat vårt land arbetstillfällen eller inte? För mig är det solklart: Man har då berövat vårt land arbetstillfällen. Det kanske vi kunde bli överens om. Jag tycker det är en viktig fråga.

I stället för att investera här investerar man på andra håll. Även om man inte direkt har lagt ner arbetstillfällen här, plockat människor ur produktionen, har man förhindrat att nya människor kommer in i produktionen under de kommande åren. Det kallar jag också för stöld av arbetstillfällen.

*Om betydelsen
för sysselsättningen
av statligt stöd till
multinationella
företag*

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Rolf Hagel förbiser några saker i sitt resonemang.

På senare år har investeringarna i utlandet helt eller huvudsakligen – vanligen helt – baserats på upplåning utomlands, vanligen i det land där investeringen skett. Man har alltså inte från den svenska kapitalmarknaden dragit undan medel som kunde användas för svenska investeringar, om sådana hade en grundval.

Jag vill återkomma till det större sammanhang som Rolf Hagel berörde inledningsvis i sin replik, nämligen om jobb förs ut eller inte ur Sverige.

Det är ett mycket komplicerat sammanhang med väldigt många aspekter som ligger bakom utvecklingen av industrisysselsättningen i Sverige och den svenskägda sysselsättningen i utlandet. Men en faktor spelar i varje fall mycket liten roll, och det är just det som den här interpellationen sägs handla om, nämligen statliga bidrag till multinationella företag. De spelar i detta sammanhang en mycket marginell roll.

ROLF HAGEL (apk):

Herr talman! Det är omöjligt för mig att säga vilken roll bidragen spelar i konkreta siffror. Men jag anser inte att någon del av bidrag som ges av svenska skattebetalares pengar skall användas för att beröva svenska arbetare arbetstillfällen – inte någon del skall användas till det! Det spelar alltså egentligen inte någon roll hur stor den delen är. Det är en principalsak att man inte skall använda statligt stöd på detta sätt.

Industriministern säger att man lånar upp pengar utomlands. Det ligger säkert också en viss riktighet i det påståendet – det bestrider jag inte. Men jag vet också vilka otroliga möjligheter de multinationella företagen har till kapitalutförelse av olika slag, något som vi inte kan kontrollera. Vi har båda erfarenheter av hur svensk varvsindustri i princip har lagts ned genom kapitalutförelse på olika sätt och skapande av arbetstillfällen på andra håll i världen. Det kan inte vara någon hemlighet. Detta är alltså en utveckling som skett under de senaste 15–20 åren.

Det ligger en del i Erik Huss påstående att vi inte vet vad som hade hänt om man inte fått göra dessa investeringar utomlands, om man inte hade skapat de företagen. Men om man då ser på vad det är för slags investeringar man gör och vilka verksamheter man skapat i andra länder, så måste man fråga sig: Är det verksamheter som skapar arbetstillfällen i Sverige?

Jag är helt medveten om att man för att kunna tillverka produkter här i landet måste ha en försäljningsapparat ute i världen och att man måste ha serviceorganisationer som kan ta till vara de produkter som tillverkas. Men det är icke på den typen av verksamheter man investerar, utan investeringarna läggs i huvudsak på just tillverkningsindustrin. Det tar jag till intäkt för att man berövar landet arbetstillfällen.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
17 november 1978

*Om sysselsättnings-
problemen i Göte-
borgsregionen*

Industriministern ERIK HUSS erhöill ordet för att besvara *Karl-Erik Svartbergs* (s) den 19 oktober anmälda interpellation, 1978/79:49, och anförde:

Herr talman! Karl-Erik Svartberg har frågat mig vilka konkreta åtgärder regeringen vidtagit på förslag av Göteborgsdelegationen för att förbättra sysselsättningsläget i Göteborgsregionen. Vidare ställs frågan hur många sysselsättningsstillfällen som skapats i Göteborgsregionen till följd av dessa åtgärder samt om Göteborgsdelegationens verksamhet är avslutad vad avser de akuta sysselsättningsproblemen i Göteborgsregionen.

Göteborgsregionen har liksom många andra orter och regioner i Sverige brottats med sysselsättningsproblem under de senaste åren. Det har gällt både långsiktiga sysselsättningsfrågor till följd av strukturella förändringar och akuta arbetsmarknadsproblem av konjunkturrell art. Den relativt ensidiga näringslivsstrukturen har medfört att regionen är känslig för konjunktur- och strukturförändringar. Detta har visat sig bl. a. i varvsindustrins allt större svårigheter att möta ökande internationell konkurrens. För att motverka dessa negativa förändringar har en rad åtgärder vidtagits delvis på förslag av Göteborgsdelegationen under det senaste året. Dessa har bl. a. omfattat en förstärkning av den regionala utvecklingsfonden och ett bidrag på 60 milj. kr. till Götaverken AB för att vid Lindholmens varv utveckla en verksamhet som innebär att anläggningarna vid varvet utnyttjas för utbildning, forskning och produktion. Denna verksamhet beräknas sysselsätta ca 300 personer. En del kommer att kunna rekryteras från Göteborgsvarven. Därtill kommer ca 600 elevplatser i AMU-utbildning och gymnasieskola.

Regeringen har nyligen förelagt riksdagen en proposition om vissa varvsfrågor. Där behandlas bl. a. den svenska varvsindustrins framtida omfattning och inriktning. De föreslagna förändringarna kommer att drabba även Göteborgsregionen.

Regeringen har i sitt arbete med varvsfrågorna noga prövat alla konkreta och åtgärdsinriktade förslag som skulle kunna förbättra sysselsättnings-situationen i varvsregionerna genom de föreslagna förändringarna. Göteborgsdelegationen har härvidlag varit en viktig länk vid utformningen av olika förslag till åtgärder som kan förstärka sysselsättningen i regionen. Detta gäller dels det korta perspektivet i form av olika arbetsmarknadspolitiska insatser, dels det längre perspektivet i form av regional- och näringspolitiska åtgärder. De förslag som läggs fram i varvspropositionen gäller tidigareläggningar av statliga beställningar vid varven, vissa järnvägs- och väginvesteringar i anslutning till utbyggnaden av hamnen, införandet av ett särskilt regionalpolitiskt stöd i varvsregionerna, tillskott av medel till den regionala utvecklingsfonden samt inrättande av ett investmentbolag i Göteborgsområdet. Genom dessa senare åtgärder skapas förutsättningar för ett aktivt och kraftfullt arbete i länen, där det gäller att lösa de sysselsättningsproblem som uppstår.

Slutligen vill jag framhålla att regeringen i varvspropositionen aviserat att

Göteborgsdelegationens verksamhet skall fortsätta. Regeringen kommer inom kort att närmare precisera verksamhetens fortsatta inriktning och omfattning.

Nr 35

Fredagen den
17 november 1978

KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag skulle vilja börja med att citera vad ordföranden i Göteborgsdelegationen sade som svar på ungefär de frågor jag har ställt. Svaret är hämtat från en tidningsintervju den 17 juli.

”Vi kan inte peka på konkreta arbetstillfällen. Men arbetet har rent praktiskt fungerat bra. Det innebär att representanter för alla berörda myndigheter, organisationer etc. kan träffas regelbundet och ta fram förslag till åtgärder.

Engagemanget i Lindholmen-projektet och det statliga stimulanspaketet vi vill ha genomfört är ett par exempel. Sedan får väl utvecklingen visa om det blir goda resultat eller om delegationen mest fungerar som kosmetika.”

Därför över till industriministerns svar, som jag ber att få tacka för. Svaret är taktiskt. Men det är väl en följd av omständigheterna. När jag framställde den ursprungliga interpellationen gjorde jag det till förra industriministern Åsling. Så kom regeringsskiftet, och ordföranden i Göteborgsdelegationen, Erik Huss, upphöjdes till industriminister. Det kan då tyckas ofint att jag frågar den nye industriministern vad den avgångna regeringen har gjort på förslag av Göteborgsdelegationen. Han kan ju rimligen inte vara ansvarig för det. Nej, inte Erik Huss personligen, men folkpartiet är ansvarigt. Göteborgsdelegationen är nämligen inte Åslings eget lilla verk, utan den är en regeringsdelegation. Det var regeringen som skulle åstadkomma något. Där hade folkpartiet ett ansvar, och det ligger kvar. Det är väl därför svaret är så taktiskt.

Men vad innehåller svaret egentligen? Där konstateras att Göteborgsregionen brottas med sysselsättningsproblem, dels långsiktiga till följd av strukturella förändringar, dels akuta som en följd av lågkonjunkturen. En rad åtgärder har vidtagits för att motverka dessa förändringar, delvis på förslag av Göteborgsdelegationen, heter det. Det är nog bra att det står *delvis*, för det viktigaste exemplet, Lindholmenprojektet, är ett ursprungligen kommunalt initiativ och inte ett initiativ från delegationen. Det är ett kommunalt initiativ, som delegationen i direktiven fick i uppdrag att pröva.

F. ö. innehåller svaret ingenting om vad regeringen gjort. Däremot går industriministern in på vad den nya folkpartiregeringen föreslår bl. a. i varvspropositionen. Det vill jag återkomma till. Men först vill jag ge en initierad kommentar till Göteborgsdelegationens verksamhet från ordföranden i LO-distriktet i Göteborg, Göran Axell. Han gav den på vår partikongress nyligen:

”Jag tillhör den av den borgerliga regeringen tillsatta Göteborgsdelegationen som skall syssla med Göteborgsregionens problem. Men inte har vi kunnat skapa fram sysselsättning som ersättning för 6 000 varvsjobb eller för de 3 000 som försvinner i hamnen till 1985, för att nämna ett par exempel på de problemområden vi har.

*Om sysselsättnings-
problemen i Göte-
borgsregionen*

*Om sysselsättnings-
problemen i Göte-
borgsregionen*

I och för sig är en sådan grupp bra för att respektive regions problem skall komma med i den allmänna diskussionen, men några jobb medför den definitivt inte. Jag är rädd för att den kan invägga människorna i förhoppningar om att problemen kan lösas genom enkla metoder. Så är det ju inte, utan det vill till helt andra åtgärder."

Jag tror det här uttalandet kommer sanningen nära. Jag fick f. ö. samma kommentarer från de fackliga företrädarna på Arendal, när jag var där senast. "Kosmetika" – med Erik Huss eget ord – var den träffande beteckningen.

När vi riktar kritik mot att praktiskt taget ingenting hänt är det naturligtvis inte Göteborgsdelegationen vi kritiserar utan trepartiregeringen, som inte följt upp de initiativ som delegationen tagit. Om nu inte ordföranden i delegationen vill skryta, får väl jag nämna några exempel utöver dem som kom fram i svaret:

Lokalisering av havsresursdelegationen till Göteborg.

Lokalisering av central stiftelse för skyddad verksamhet till Göteborg.

Statligt engagemang i utbyggnaden av Göteborgs hamn till nordisk centralhamn för transocean trafik.

I det nya ämbetet går det kanske lättare för Erik Huss att arbeta för dessa projekt. Det här gäller alltså nya arbetstillfällen. Men Göteborgsdelegationen har också slagits för att få *behålla* jobben i regionen. Hur gick försöket att stoppa Turitz flyttning av huvudkontoret till Stockholm? Ingen åtgärd från regeringens sida. Hur går det här egentligen ihop med Nils Åslings och den tidigare regeringens stolta proklamationer i direktiven till Göteborgsdelegationen: "De frågor som har samband med de omedelbara sysselsättningsproblemen bör angripas med förtur." I ett annat avsnitt av direktiven heter det: "Förslag till konkreta åtgärder som kan förbättra sysselsättningsläget i Göteborgsregionen bör lämnas efterhand."

Vad hjälper förslag, om regeringen inget gör med anledning av förslagen? Man kan som representant för Göteborgsregionen bara känna en dov förtvivlan över trepartiregeringens passivitet.

Jag tog upp en del av problemen i Göteborgsregionen i den allmänpolitiska debatten i slutet av oktober. Problemen är väl kända för Erik Huss. Det finns därför ingen anledning att göra en ny kortfattad kartläggning. Erik Huss är också väl medveten om Göteborgs och Göteborgsregionens betydelse som motor för näringslivet i hela Västsverige. Låt mig bara ta upp ett resonemang.

Länsarbetsnämnden har vid flera tillfällen konstaterat att sysselsättningsproblemen nu är av sådan omfattning att kända arbetsmarknadspolitiska åtgärder är helt otillräckliga. Vad som nu krävs vid sidan av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna är rejäla näringspolitiska satsningar. Jag tror att den senaste arbetsmarknadsstatistiken bestyrker detta. Arbetsmarknadsministern kunde för en vecka glädja sig åt uppgifterna att arbetslösheten minskat med 20 000 från september till oktober. Vi hörde honom tidigare i dag presentera dessa siffror. Om pressuppgifterna är korrekta, minskade arbetslösheten i Göteborg med 19 personer, dvs. en tusendel av de 20 000. Detta visar att det behövs kraftfulla åtgärder för att skapa nya jobb i Göteborgsre-

gionen. Och det visar att det är nödvändigt att slåss för de jobb vi har, även om före industriministern kallar det bypolitik.

Låt mig därför gå över till den andra delen av industriministerns svar. Där går industriministern in på den nya varvspropositionen. Det ger mig tillfälle att ställa Erik Huss mot väggen, och det tillfället tänker jag ta.

Från länsstyrelsens utredning "Storvarven i Göteborgs och Bohus län" hämtar jag följande:

"I varvspropositionen våren 1977 var departementschefen fullt medveten om den problematik som förestod i Göteborg de närmaste åren och anförde mot denna bakgrund bl. a. att 'ytterligare neddragning av sysselsättningen vid Göteborgsvarven inte kan förordas i dagsläget'. Departementschefen framhöll vidare att för att samgåendet mellan Eriksberg och Götaverken skall kunna genomföras på ett smidigt sätt och utan alltför besvärande sysselsättningsmässiga konsekvenser är det angeläget 'att verksamheten vid Götaverken Cityvarvet kan fullföljas enligt nuvarande sysselsättningsplaner och med bibehållen långsiktig konkurrenskraft'.

Länsstyrelsen vill med skärpa framhålla att denna bedömning alltså bör gälla.

För det första för att man över huvud taget på ett någorlunda acceptabelt sätt skall kunna klara av den komplicerade sammanläggningsprocess som varvsenheterna är mitt uppe i.

För det andra med hänsyn till den totalt sett mycket bekymmersamma arbetsmarknadssituation som Göteborgsregionen redan befinner sig i, med bl. a. en andel förtidspensionerade som är bland de högsta i landet och med närmare 10 % av arbetskraften utanför den öppna arbetsmarknaden.

För det tredje pekar länsstyrelsens grundprognos 1976-82 för Göteborgsregionen på en - utöver varvsneddragningen om 6 000 personer - ytterligare förlust av 7 000 arbetstillfällen inom tillverkningsindustrin.

För det fjärde skulle samhällets kostnader för en ökad arbetslöshet klart överstiga samhällets kostnadstäckningsbidrag för att på 1979 års nivå driva varven vidare under en övergångsperiod, med ett delvis förändrat produktionsprogram - detta enligt Götaverken Arendals ovan relaterade förutsättningar, som synes tillräckligt väl underbyggda för att prövas under en försöksperiod. En ekonomisk satsning av samhället synes av dessa skäl vara motiverad."

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län är i det här fallet Erik Huss. Nu frågar jag: Ansluter sig industriministern till den bedömning som länsstyrelsen, dvs. Erik Huss, har gjort?

När varvspropositionen presenterades kontaktade jag de fackliga företrädarna på varven för att få aktuella uppgifter. I dag jobbar 9 700 på varven i Göteborg. På två år skall 4 700 av dem bort. Det klarar vi inte, Erik Huss. Även om vi talar - och talar mycket - om alternativ produktion tar det tid innan denna alternativa produktion kommer i gång.

Det svar som industriministern har gett i dag innebär i varje fall inte vad jag kan se någon öppning. Jag citerar från svaret:

"Regeringen har i sitt arbete med varvsfrågorna noga prövat alla konkreta

och åtgärdsinriktade förslag som skulle kunna förbättra sysselsättningssituationen i varvsregionerna vid de föreslagna förändringarna. Göteborgsdelegationen har härvidlag varit *en* viktig länk vid utformningen av olika förslag till åtgärder som kan förstärka sysselsättningen i regionen.”

Göteborgsdelegationen skall fortsätta sitt arbete enligt varvspropositionen. Blir det mer kosmetika eller blir det ett aktivt och kraftfullt arbete?

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Mitt interpellationssvar var medvetet kort och jag kommer också att göra min replik kort, eftersom vi om några veckor får en, som jag förmodar, stor debatt om dessa ämnen när utskottets förslag med anledning av varvpropositionen skall upp till behandling. Låt mig därför nöja mig med några korta reflexioner.

Vad först beträffar Göteborgsdelegationens arbete och resultat kan man känna besvikelse över detta – det kunde man möjligen utläsa av Karl-Erik Svartbergs inlägg – om man har utgått från ganska orealistiska funderingar om vad som kan åstadkommas av en delegation. Det finns många delegationer här i landet, och man är inte särskilt stor realist om man tror att en delegation exempelvis trollar fram 6 000 jobb, för att ta en siffra som har nämnts av LO-distriktets ordförande.

Vi utvecklade från Göteborgsdelegationen för några månader sedan inför dåvarande industriministern en syn på delegationen, där vi sade – det var alltså den dåvarande ordföranden i delegationen som utformade den skrivelsen – att en delegation löser inte stora sysselsättningsproblem. Så lättillgängliga affärsidéer som snabbt kan förverkligas utan en massa pengar finns inte. Däremot sade vi – och det var vi alldeles eniga om, även Göran Axell – vilket för resten också framgick av Karl-Erik Svartbergs anförande, att det är mycket nyttigt att det finns en instans där man koordinerar de ansträngningar, utredningar och framstötter från en rad olika organ inom regionen som alla arbetar i samma syfte, att främja regionens bästa, och att det är nyttigt att man på detta sätt har fått något som icke fanns förut: en central punkt där informationer samlas och clearas och där aktioner samordnas. Det är också centralt, för kanslihuset, bra att det finns en instans som kan ge lokala upplysningar och hjälpa till med prioriteringen av olika arbetsuppgifter. Man skall inte förringa värdet av detta därför att det är svårt att peka på konkreta jobb.

Karl-Erik Svartberg räknade upp några av de framstötter som gjorts. Beträffande det projekt som onekligen givit jobb, nämligen Lindholmen, sade han att det var klokt att jag svarat att det *delvis* var en prestation av Göteborgsdelegationen. Jag säger *delvis* för det var andra som initierade projektet, men det var faktiskt Göteborgsdelegationen som efter mycket arbete drev fram ett beslut av denna avsevärda omfattning.

Herr Svartberg sade att den förra regeringen ingenting gjort trots att möjligheterna till sysselsättning försämrats i Göteborgsregionen. Det är väl ändå inte ett korrekt påstående. Det har gjorts framför allt mycket stora arbetsmarknadspolitiska insatser. Karl-Erik Svartberg citerade ett uttalande

av länsarbetsnämnden om att man nu kommit till en punkt då man inte klarar situationen enbart med arbetsmarknadspolitiska uppgifter. Detta är riktigt, men det förringar inte vikten av den väldiga ökning som skett i fråga om arbetsmarknadsutbildning, beredskapsarbeten, skyddade arbeten etc. icke minst inom Göteborgsregionen under den förra regeringens tid då, som herr Svartberg säger, ingenting gjorts.

Herr talman! Beträffande det sista inslaget i Karl-Erik Svartbergs anförande vill jag säga att det var en nästan litet för tacksam, man skulle kunna säga för billig, effekt att nu ta fram mig i mina två roller, min tidigare och min nuvarande. Om man menar att en person inte skulle ta några intryck av att han fått helt nya arbetsuppgifter så kan man ha skäl för den ironi som herr Svartberg uttalade, annars inte.

Den framställning som herr Svartberg citerade och som gjordes i januari/februari av länsstyrelsen har vi nu att i november 1978 bedöma i ett nationellt perspektiv. Om herr Svartberg menar att en varvsproposition borde lämna produktionen vid Göteborgsvarven helt oförändrad, så saknar han i stort sett kontakt med alla betydande krafter i det svenska samhället, också honom närstående krafter. Det hör inte till den praktiska politikens möjligheter, menar jag, att låtsas som om ingenting väsentligt måste ske i fråga om varven. Det är ett beklagligt faktum att vi måste gå vidare på den här vägen. I den proposition som är framlagd och som vi får tillfälle att diskutera senare försöker man ta varligt på detta, men man låter inte bli att ta på det.

KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Det var svaret som ledde mig in på varvsproblematiken. Jag hade inte tänkt gå in på den eftersom jag vet att det föreligger en proposition och att frågan kommer upp senare.

Jag skulle kunna fylla på med andra exempel. Vi har PLM AB i Surte där det blir tre arbeten kvar av flera hundra. Vi har AB Electrolux dotterbolag i Göteborg. AB Original Odhner – en affär som diskuterades här i kammaren för bara några minuter sedan. Den affären innebar nedläggning i Göteborg. Fortfarande, sedan drygt tio månader tillbaka, är nästan hälften av dem som slutade vid företaget arbetslösa. Jag skulle kunna fråga: Vad händer med Jonsers AB och med AB Partner i Mölndal, om Electrolux går in och lägger ett paraply över motorsågstillverkningen?

Det finns alltså åtskilliga exempel att anföra, men det var industriministern som förde in resonemanget på varvsproblematiken och varvspropositionen.

Jag vet inte om förväntningarna på Göteborgsdelegationen har varitorealistiska, men jag tror inte det. Däremot försökte man kanske skapaorealistiska förväntningar på Göteborgsdelegationen, och det är den förra regeringen som bär skulden till detta. Vi vet hur svårt det är att skapa nya jobb. Alla fackliga företrädare i Göteborg kan instämma i detta. Jag skulle kunna citera flera av de fackliga och politiska företrädare som var i aktion på vår partikongress. De framhöll att det inte finns snabba, enkla lösningar på de svåra problem som vi har framför oss.

Fredagen den
17 november 1978

*Om sysselsättnings-
problemen i Göte-
borgsregionen .*

Jag instämmer i Erik Huss och Göran Axells bedömning att det är bra att ha ett forum för samordning av ansträngningarna. Men det måste också bli gensvar från delegationens huvudman. Det är i detta avseende som jag menar att trepartiregeringen har gjort praktiskt taget ingenting. Jag har över huvud taget inte talat om de övriga åtgärderna. Här har antingen Erik Huss missuppfattat mig eller också har jag uttryckt mig oklart, ty jag är väl medveten om de arbetsmarknadspolitiska insatser som har gjorts. Det är bara det att vi har nått den gräns där de inte räcker till.

Det var inte ironi, Erik Huss, när jag tog fram de här viktiga uttalandena av länsstyrelsen. Det var lika allvarligt menat som när jag i den allmänpolitiska debatten uttryckte förhoppningen att Erik Huss skall slåss lika bra för jobben som industriminister som han gjorde som landshövding i Göteborgs och Bohus län. Naturligtvis kan vi ha olika bedömningar om hur det hela skall skötas.

De anställda är medvetna om att det behövs en omstrukturering, en neddragning. I den allmänpolitiska debatten lyfte jag fram ett uttalande av Sören Mannheimer, som jag tycker har formulerat det här mycket bra. Jag återger en del av vad jag citerade vid det tillfället:

”Vi vet allihop att svensk varvsindustri måste skäras ner ytterligare och struktureras om på ett planmässigt sätt. Men vi vet också mycket – mer än några andra – om varvsregionernas förutsättningar, om varv och shipping och deras företagsekonomiska villkor, om våra kommuners och landstings begränsade ekonomiska förutsättningar att ytterligare utöka antalet anställda inom sina områden och sist men inte minst viktigt om bristen på affärsidéer och vilja inom det enskilda näringslivet att i rådande konjunkturläge investera och öka sin sysselsättning.

Vi är dom verkliga experterna på dom här frågorna. Vi lever mitt i den verkligheten. Vi har dagliga kontakter med alla dom människor som skall leva med och i praktiken lösa problemen. Lyssna för guds skull på vad vi säger! Hitintills har det inte skett!”

Det är detta som det är fråga om. Det får alltså inte bli någon drastisk nedskärning av Göteborgsvarven som ytterligare försvårar våra problem. Det gäller i stället att hålla huvudet kallt i detta läge. Jag tror att vi kan möta framtiden med tillförsikt, och det är för detta som jag vill att Erik Huss skall ställa upp.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Jag kan konstatera att våra ståndpunkter genom Karl-Erik Svartbergs senaste inlägg väsentligt har närmat sig varandra. Jag känner inte behov av att kommentera hans inlägg på annat sätt än att – och jag är övertygad om att också han inser detta – mitt perspektiv måste vara främst nationellt och icke främst regionalt.

KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag ser inte någon motsättning mellan dessa perspektiv. Vad det gäller är frågan om varvsstrukturen, och i det avseendet menar jag att intressena går ihop. Men på den punkten har jag tydligen en annan bedömning än industriministern.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 35

Fredagen den
17 november 1978

*Om införande av
sex timmars ar-
betsdag*

§ 9 Om införande av sex timmars arbetsdag

Statsrådet EVA WINTHER erhöll ordet för att besvara *Karin Nordlanders* (vpk) den 18 oktober anmälda interpellation, 1978/79:36, till arbetsmarknadsministern, och anförde:

Herr talman! Karin Nordlander har frågat arbetsmarknadsministern om regeringen nu är beredd att utarbeta en konkret plan för nedtrappning av arbetstiden till sex timmar om dagen att snarast underställas riksdagen. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Karin Nordlander menar bl. a. att ett starkt skäl för en framtida arbetstidsförkortning är att de nuvarande arbetstiderna slår hårdast mot kvinnorna. Detta är enligt Karin Nordlander ett av de stora hindren mot en jämställdhetspolitik. En sänkning av arbetstiderna endast för t. ex. småbarnsföräldrar har i praktiken visat sig vara en dålig lösning som konserverar de rådande könsrollerna.

Som svar på frågan om en plan för införande av en sextimmars arbetsdag för alla vill jag inledningsvis säga, att efter överläggningar mellan representanter för den dåvarande regeringen och för löntagarnas huvudorganisationer tillsattes våren 1974 delegationen för arbetstidsfrågor. Vid dessa överläggningar var man bl. a. överens om att takten och inriktningen i kommande generella arbetstidsreformer i första hand skall bestämmas av arbetsmarknadens parter, att det långsiktiga målet för arbetstidsreformer skulle vara en arbetsvecka på 30 timmar och att regeringen borde underlätta för arbetsmarknadens parter att ta ställning i denna fråga genom att samordna det pågående utredningsarbetet och ta initiativ till erforderliga analyser.

Delegationen avgav våren 1976 ett delbetänkande (SOU 1976:34) Kortare arbetstid? När? Hur? samt hösten 1977 en departementsstencil (Ds A 1977:7) om deltidsarbetets utveckling. Inriktningen av delegationens fortsatta arbete bygger på delegationens direktiv samt remissammanställning på det nyss nämnda betänkandet. Under våren 1979 kommer delegationen att avge ett delbetänkande. Först därefter finns det anledning att återkomma till frågan om tidpunkten för kommande generella arbetstidsreformer.

Jag vill kort kommentera Karin Nordlanders uppfattning om att den vidgade rätten till ledighet för småbarnsföräldrar som träder i kraft den 1 januari 1979 enbart skulle konservera de rådande könsrollerna.

De arbetstidsreformer som genomförts eller förberetts under 1970-talet har

*Om införande av
sex timmars ar-
betsdag*

varit dels generella, dels selektiva. Särlosningar för vissa branscher eller grupper har hittills motiverats främst utifrån arbetets art men även utifrån den enskilde arbetstagarens förhållanden. Vidare har hänsyn tagits till det praktiskt föreliggande behovet av en förkortning av arbetstiden och de praktiska möjligheterna att genomföra den.

Familjepolitikens mål är att skapa en god uppväxtmiljö för barnen och en social trygghet för barnfamiljerna. Familjepolitiken måste också utformas så att den främjar jämställdhet mellan kvinnor och män. Av stor betydelse i detta sammanhang är arbetstidens längd. Det är därför angeläget att i ett första skede ge alla småbarnsföräldrar en lagfäst rätt till en kortare arbetstid samt rätt att återgå i förvärsarbete i samma utsträckning som före ledigheten. Syftet med en reducerad arbetstid är att ge barn och föräldrar mer tid till meningsfull samvaro och att nedbringa de långa vistelsetiderna för barn i daghem och familjedaghem. Enligt min mening bör därför en arbetstidsförkortning i möjligaste mån spridas över arbetsveckans samtliga dagar.

För mig framstår denna reform som ett viktigt led i strävandena att även fäderna i högre grad skall anpassa sina arbetstider så att de får mer tid att umgås med sina barn. Detta bör enligt min mening dels leda till ett mer jämställt föräldraskap, dels skapa förutsättningar för en utjämning på arbetsmarknaden så att deltidsarbetet inte koncentreras till kvinnodominerade yrken.

Jag vill därmed betona att denna reform är ett viktigt inslag i vår strävan att skapa en mer jämställd arbetsmarknad mellan kvinnor och män.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min interpellation. Det finns, som jag påpekat, flera tungt vägande skäl för att regeringen på allvar tar upp frågan om förkortad arbetstid för alla och att en konkret plan framläggs på hur en nedtrappning kan ske.

I min interpellation har jag som motivering för arbetstidsförkortningen främst anfört tre skäl: utslagningen från arbetslivet, utvecklingen av deltidsarbetet och frågan om jämställdhet mellan kvinnor och män. Min uppfattning är att en förkortad arbetsdag är nödvändig för att komma till rätta med dessa problem.

Eftersom svaret på interpellationen inte för frågan närmare en lösning – statsrådet nöjer sig med att hänvisa till pågående utredning, och det är ju ett vanligt svar – vill jag passa på tillfället att ytterligare belysa de frågeställningar som jag har tagit upp i interpellationen.

Det är inte enbart genom arbetslöshet som allt fler människor slås ut från arbetslivet. Denna utslagning och utsortering har flera orsaker. Den viktigaste är den höga arbetsintensiteten. Effektivitetskrav, rationaliseringar med ständiga krav på ökad produktion, frambringar en ökad arbetsintensitet, som i sin tur är en av orsakerna till att stressen ökat i jobben. Profiten skall upprätthållas, och det kan bara ske genom en ökad utsugning av lönarbetarna, som är de enda som skapar nya värden.

Den tekniska utvecklingen har inte heller utnyttjats för att förbättra arbetsförhållandena för de anställda. Även om många fysiskt tunga arbeten försvunnit, så har de i stället ersatts av monotona passningsarbeten. Människan har blivit underordnad maskinen, dess arbetstakt och organisation. Detta innebär hårt styrda arbetsuppgifter. För kapitalet är en effektivisering av arbetsprocessen nödvändig för att upprätthålla och öka lönsamheten. Profithänsynen väger tyngre än hänsynen till de arbetandes hälsa, det finns det många bevis för. Den moderna tekniken används inte till att åstadkomma ett mänskligare arbetsliv. Siffror visar att över en miljon arbetare varje dag är borta från den öppna arbetsmarknaden på grund av sjukskrivning, utslagning, utsortering eller arbetslöshet. Ca 500 000 personer är borta varje dag på grund av sjukdom. Aktuella undersökningar visar att en tredjedel av dessa – minst 150 000 – är borta på grund av stressfaktorer. Det säger en del.

Det är inte bara inom industrin som arbetskraften utsorteras. Privatföretagens effektivitets- och rationaliseringsmetoder sprids i allt snabbare takt inom alla sektorer, bland såväl arbetare som tjänstemän i låg- och mellanställning. De tidigare tjänstemannauppgifterna har till stor del omvandlats till "industriellt kontorsarbete" och nya uppgifter främst inom "datan" har gjort arbetsuppgifterna än mer likartade industrins. Den ökande offentliga sektorn visar på samma utveckling. Inom bl. a. sjukvården har effektivitetskraven ökat och stressreaktioner blivit allt vanligare.

De anställda på den offentliga sektorn drabbas i dag mycket hårt av det kapitalistiska samhällets effektivitetskrav. Kommunernas och landstingens dåliga ekonomi har hårt drabbat de anställda på alla vård- och serviceområden. Personalen har inte ökat i samma takt som verksamheten byggts ut. Arbetstidsförkortningar har genomförts utan personaltillskott, rationaliseringar med ökade arbetsuppgifter att sköta på samma tid som tidigare har genomförts. Överbeläggning är en annan orsak som skapar ökade arbetsinsatser för stora yrkesgrupper.

Detta har fått som följd en onormal personalomsättning och medfört att övervägande delen anställda, exempelvis inom vårdsektorn, i dag arbetar på deltid. Personalomsättningar på 70 % och upp till 100 % är inte någonting ovanligt – siffror som är helt oacceptabla ur såväl vård- som ekonomisk synpunkt. Det är kostsamt att ständigt nyrekrytera personal. Trots den ökade arbetslösheten kvarstår fortfarande svårigheterna att över huvud taget få personal till dessa jobb.

Omöjliga arbetsförhållanden har medfört att allt fler av de offentliganställda nu arbetar på deltid. På landstingssidan har andelen deltidsarbetande på tio år ökat från 31 till 55 %. Inom primärkommunerna har utvecklingen varit ännu mera drastisk: där är 77 % del- och timanställda. Av de nattarbetande inom sjukvården är bara 8 % heltidsarbetande.

Deltidsarbetet är naturligtvis en bra arbetsform för arbetsköparna genom att det underlättar deras personalplanering: arbetstiden kan utnyttjas maximalt. Men för den enskilde individen innebär det flera nackdelar, som kan sammanfattas i att det innebär en otrygg anställning.

Eftersom det är kvinnorna som arbetar deltid har deltidsarbetet medverkat till att befästa familjestrukturen och förhindra jämställdheten mellan män och kvinnor. Samhället har hänsynslöst utnyttjat kvinnor som ställt upp på deltidsarbete. Hemarbetet har inte behövt förändras. Utbyggnaden av barnomsorgen har kunnat hållas nere. Boendemiljön har inte förändrats, och den könsuppdelade arbetsmarknaden har ytterligare förstärkts. Att deltidsarbetet är fritt valt av kvinnorna är inte riktigt, om hänsyn tas till alla de hinder som finns för dem att ta ett heltidsarbete – den dåliga barn tillsynen, dåliga kollektiva kommunikationer, brist på arbete, arbetsmiljön etc. Det är helt enkelt inte möjligt att förena ett vettigt liv med två heltidsarbetande i en familj. Utöver att barnen drabbas omöjliggörs deltagandet i samhällsuppbyggnaden. Organisationsarbetet kommer i kläm – inte ens i den fackliga verksamheten kan kvinnorna delta – och det blir då ett hinder för alla de anställda att lösa problem på arbetsplatsen. För kvinnorna betyder det ett fortsatt beroende av en annan försörjare, eftersom arbetstidens längd och veckolönen är den avgörande frågan för ekonomiskt oberoende – det ekonomiska oberoende som är förutsättningen för jämställdhet. Deltidsarbetet hindrar också kvinnorna från att konkurrera om de kvalificerade jobben.

Statsrådet har i sitt svar kommenterat min uppfattning, att möjligheten till förkortad arbetstid för enbart småbarnsföräldrar inte löser jämställdhetsproblemet, utan att bestrida min uppfattning. I statsrådets svar finns vad jag menar är ett önsketänkande, nämligen att även småbarnsfäderna i högre grad än nu skall anpassa sina arbetstider så att de får mera tid att umgås med sina barn och att det skall leda till ett mer jämställt föräldraskap samt skapa förutsättningar för en utjämning på arbetsmarknaden, så att deltidsarbete inte koncentreras till kvinnodominerade yrken. Det kommer säkert länge att förbli enbart ett önsketänkande.

Det finns f. ö. redan exempel på hur det kommer att bli. Det finns – jag har redovisat det i interpellationen – från Stockholm uppgifter om att under fem månader 17 av 246 som begärt kortare arbetstid är småbarnspappor. De övriga är mammorna. Det finns även andra belägg för att i familjer med små barn papporna ökar sin arbetstid utanför hemmet – män som redan i dag har en genomsnittlig arbetstid på 41 timmar i veckan – medan mammorna förkortar sin. Det är ju inte heller något revolutionerande förslag, då mer än hälften av alla förvärvsarbetande kvinnor redan har en påtvingad förkortad arbetstid. Och då kostnaden för den förkortade arbetsdagen skall betalas av den enskilde blir det ytterligare ett skäl för att det blir kvinnorna som stannar hemma.

Men, herr talman, interpellationen gäller inte bara en arbetsmarknad där kvinnor och män är mer jämställda, den gäller också hur man skall skapa möjlighet för alla att förena arbete och familjeliv och att skapa arbetsförhållanden så att människor inte helt slås ut från arbetslivet genom omänskliga krav. Här måste, enligt min mening, en arbetstidsförkortning för alla sättas in.

Men statsrådet kanske har andra recept för detta som inte redovisats i interpellationssvaret, och då vill jag gärna få veta det.

Herr talman! Karin Nordlander anger i princip tre skäl för en förkortning av arbetstiden. Det är bristerna i arbetsmiljön, strukturomvandlingen i näringslivet samt deltidarbetet och behovet av en bättre jämställdhet.

För att ta arbetsmiljön först så är det väl riktigt att många människor har ett tungt och hetsigt jobb. Men frågan är om man kommer åt de bristerna med en förkortning av arbetstiden. Skulle man inte i stället göra som vi försöker göra, nämligen satsa på förbättringar inom arbetsmiljön?

Under 1970-talet har en omfattande reformverksamhet på arbetsmiljöområdet bedrivits. Viktiga reformer har genomförts, reformer som syftar till att demokratisera arbetslivet, öka tryggheten för de anställda och anpassa förhållandena i arbetslivet till människornas förutsättningar och behov. Genom den nya arbetsmiljölagen, som helt nyligen trädde i kraft, den 1 juli i år, har de anställdas medverkan i utformningen av arbetsmiljön förstärkts. Medbestämmandelagen ger också de anställda möjlighet till ett vidgat inflytande över arbetsmiljön, och det är min bestämda uppfattning att bristerna i arbetsmiljön i första hand måste rättas till på våra arbetsplatser genom de reformer vi genomför och inte genom en sänkning av arbetstiden.

Det har också uttryckts en oro från fackligt håll att arbetet, om man genomför en förkortning av arbetstiden, skulle kunna bli ännu hetsigare. Man ser inte förkortningen av arbetstiden som en så enkel lösning.

Även om vi är överens om att målet på sikt är att nå en arbetstidsförkortning så får vi nog gå litet varligt fram och i första hand satsa på att förbättra arbetsmiljön.

Det är många kvinnor som väljer deltidarbete för att de vill ha det. Men det är väl också, som Karin Nordlander sade, många som väljer det för att det finns en mängd arbetshinder. De har långa resor till jobbet, de får ingen barnomsorg och därför försöker de ta ett deltidarbete. Det som är glädjande är i alla fall att det är det långa deltidarbetet – den sextimmarsdag som Karin Nordlander efterlyste – som många av dessa kvinnor har. Det har även genomförts informationskampanjer när det gäller betydelsen av att arbeta ett tillräckligt antal timmar för att få del av den sociala trygghet som vi strävar efter att alla skall ha i arbetslivet. Det är fortfarande alltför många kvinnor som arbetar så kort tid att de går miste om den sociala tryggheten, och där måste vi fortsätta att bedriva informationsarbete.

Många män deltar inte heller i hemarbetet. Det är också en orsak till att kvinnorna väljer deltidarbete. Det har ju redovisats ganska skrämmande siffror om detta. Även om båda föräldrarna arbetar heltid så tar männen i väldigt liten utsträckning sin del av arbetet i hemmet. Men där är det ett långsiktigt jobb med attitydförändringar och annat vi behöver driva.

När det gäller rätten för småbarnsföräldrar, alltså även fäder, att få minska sin arbetstid till sex timmar säger jag i svaret att en sådan möjlighet kan bidra till att öka jämställdheten och till att det blir fler män som jobbar hemma med barnen. Karin Nordlander menar emellertid att detta bara konserverar könsrollsmönstret, för det har en försöksverksamhet som Stockholms

kommun bedrivit i fem månader visat. Jag tror inte att man kan dra några slutsatser efter en försöksverksamhet på fem månader. Den lag som det gäller träder i kraft den 1 januari 1979, och vi vet ju att sådana här reformer slår igenom långsamt. Men vi skall arbeta för att lagen skall få effekt, så att många fler fäder kommer att ta chansen att förkorta sin arbetstid. Det blir då ytterligare ett led i en påverkan på andra män att de också kan förkorta sin arbetstid.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Eva Winther säger att arbetsmiljön har förbättrats och att det är det man måste satsa på. Jag tror också att man skall satsa på en förbättrad arbetsmiljö. Men det finns mycket som motsäger just detta att arbetsmiljön har blivit bättre – det var det jag försökte tala om. Utslagningen ökar när det gäller äldre människor, handikappade och ungdomar med dålig utbildning. Förtidspensioneringen, ökningen av deltidarbetet, den stora personalomsättningen och många andra ting visar att arbetsmiljön inte är som den borde vara. Den har inte förbättrats. Tvärtom har arbetsintensiteten ökat och jobben blivit mer monotona. Det är numera inte bara fysiska skador utan psykiska besvär som drabbar jobbarna.

Jag skulle kunna hålla med professor Tibblin när han säger att det är synd om männen, även om jag inte helt är överens med honom om alla hans motiveringar. Om lagen till rätt för småbarnsföräldrar till en kortare arbetstid i stället hade gällt småbarnspappornas inte bara rätt utan skyldighet att ta ledigt vid barns födelse skulle jag ha ställt upp hundraprocentigt. Men de skulle naturligtvis då också ha fått en lönekomensation. Jag tror att det skulle medverka till att förhindra en del av den utslagning från arbetet som nu sker. Det skulle ha påskyndat jämställdheten mellan män och kvinnor genom att männen fick en bättre insikt i kvinnornas situation och dubbelarbete.

Men vad skall man göra inom den offentliga sektorn och det stora antal kvinnor som är anställda exempelvis inom sjukvården? Vad skall man göra där för att förbättra nyrekryteringen och personalomsättningen, som är en av de besvärligaste frågorna? Utvecklingen visar att den nu gällande 40-timmarsveckan är helt omöjlig. Den är helt enkelt inte hållbar. Det måste också till mer personal om sjukvården skall kunna fungera tillfredsställande.

Eva Winther säger i sitt svar:

”De arbetstidsreformer som genomförts eller förberetts under 1970-talet har varit dels generella, dels selektiva. Särlösningar för vissa branscher eller grupper har hittills motiverats främst utifrån arbetets art men även utifrån den enskilde arbetstagarens förhållanden. Vidare har hänsyn tagits till det praktiskt föreliggande behovet av en förkortning av arbetstiden och de praktiska möjligheterna att genomföra den.”

Får jag tolka detta så att statsrådet är villig att hänföra de sjukvårdsanställda, som verkligen tillhör de skiftarbetande, till en grupp som i första hand borde ha rätt till en förkortad arbetsdag?

Statsrådet EVA WINTHER:

Herr talman! När det gäller sjukvårdspersonalen och dess arbetsmiljö vet jag mycket väl att situationen är väldigt besvärlig. Personalen har svåra arbetsmiljöförhållanden. Där står min förhoppning till det ökade medbestämmande som man nu har möjlighet till i arbetsmiljöfrågor, och jag tror att man den vägen kan komma fram till bättre arbetsförhållanden för sjukvårdspersonalen.

Beträffande de olika branscherna tänkte jag speciellt på gruvarbetarna, som jag vet redan har en kortare arbetsdag.

Rätten till sex timmars arbetsdag för småbarnsföräldrar får vi se som ett led i utvecklingen. När det ekonomiska utrymmet så småningom räcker till och när parterna vill ta ut en standardökning i form av kortare arbetstid kan vi vara mogna för att ytterligare förkorta arbetstiden.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Medbestämmandelagen ger inte de anställda på den kommunala sidan så stora rättigheter – det vet Eva Winther. Personalomsättningen har de inga möjligheter att påverka, och den är kanske det stora problemet i det här sammanhanget.

Jag vill ställa en sista fråga till Eva Winther: Är vi över huvud taget överens om en arbetstidsförkortning för alla?

Statsrådet EVA WINTHER:

Herr talman! Det finns en överenskommelse om att en arbetstidsförkortning är någonting som vi skall arbeta för på sikt. Den gjordes mellan dåvarande regeringen och representanter för löntagarnas huvudorganisationer när man tillsatte delegationen för arbetstidsfrågor. Jag anser att det inte finns någon anledning att gå ifrån den överenskommelsen.

När det gäller sjukvårdspersonalens ställning och arbetsmiljöfrågorna vill jag gärna säga att personalen själv fäster väldigt stor vikt vid medbestämmandet och tror att det skall kunna ge utdelning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om Ceaverkens framtida ställning

Handelsministern HADAR CARS erhöll ordet för att besvara *Bengt Gustavssons* (s) den 19 oktober anmälda interpellation, 1978/79:50, och anförde:

Herr talman! Bengt Gustavsson har frågat mig om jag är beredd att i beredskapsbevarande syfte vidta åtgärder som säkerställer Ceaverkens fortbestånd och utveckling som ett – så långt möjligt – av utländska intressen oberoende svenskt företag.

Ceaverken med 250 anställda i Strängnäs ägs av Statsföretag AB och är

Sveriges enda tillverkare av röntgenfilm. Företaget arbetar dock i hård konkurrens med multinationella företag som Kodak, Fuji och Agfa-Gevaert. Ceaverken har under de senaste åren redovisat allt större årliga underskott. För 1978 visar prognosen mot en förlust på åtskilliga miljoner kronor. Eftersom tillverkningen av röntgenfilm är mycket forskningsintensiv och stadd i snabb teknisk utveckling bedömer ägaren, Statsföretag AB, att Ceaverken i framtiden kommer att möta en allt hårdare marknad då deras konkurrenter besitter överlägsen forskningskapacitet och mycket stora tekniska resurser. Efter överläggningar med överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF) undersöker nu Statsföretag möjligheterna till försäljning av Ceaverken till ett stort företag i branschen. Lyckas inte detta bedömer man att företaget måste läggas ner om inte staten via statsbudgeten kan täcka uppkommande förluster.

Jag delar Bengt Gustavssons åsikt att det är mycket viktigt att vår försörjning med röntgenfilm i en avspärrningssituation kan säkras. Detta kan ske på i huvudsak tre sätt:

1. Produktion i fredstid.
2. Beredskapslagring av röntgenfilm.
3. En kombination av beredskapslager och produktionskapacitet i malpåse.

Det alternativ som jag föredrar – och jag är säker på att Bengt Gustavsson delar min uppfattning – är en produktion i fredstid vid ett livskraftigt industriföretag som inte behöver statliga subventioner eller driftstöd.

Statsföretags prognoser visar att Ceaverken inte kommer att kunna leva vidare av egen kraft. Jag finner det därför naturligt att Statsföretag AB har tagit kontakt med det företag som Ceaverken sedan tidigare har tekniskt utbyte med för att undersöka möjligheterna till en försäljning.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar följer dessa kontakter och bevakar att Sveriges försörjningsberedskapsintressen härvid tillgodoses. Vid en eventuell försäljning till utländskt företag skulle beredskapsintressena kunna tillgodoses exempelvis genom att i köpeavtalet föreskrivs att produktionen i ungefär hittillsvarande omfattning skall ske inom Sveriges gränser.

BENGT GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för interpellationssvaret.

Svaret redovisar det hårda konkurrensläget för Ceaverken, som är det enda företaget i Norden med såväl utvecklings- som produktionskapacitet på ett strategiskt viktigt område. Och – tyvärr – det accepterar underkastelse.

Konkurrensen är hård. Det har särskilda orsaker. En är att jättarna – statsrådet nämner tre, men de är åtminstone än så länge fem – tydligen har valt att pröva sina krafter just i Sverige. Svenska landsting får köpa röntgenfilm för mellan 21 och 23 kr./m², medan de tre exportörer som jag har uppgift från tar ut mellan 38 och 40 kr./m² i sina egna hemländer. De tar alltså ut ca 80 % högre pris hemma än i Sverige.

Det är ju bra för svenska landsting, men kan någon tro att den fröjden

kommer att bestå? Nej, priset kommer säkert att bli ett helt annat när "välgörarna" har nått sitt syfte.

Branschorgan har slagit larm för att få utrönt huruvida dumpingsituation föreligger, och om jag är rätt underrättad har det förekommit ett par förhandlingskontakter mellan Sverige och ett av exportländerna.

Är jag rätt underrättad på den punkten? Vad har i så fall överläggningarna lett till? Anser statsrådet det erforderligt att sätta press på förhandlingsproceduren? Ser statsrådet det lämpligt att med fortsatta åtgärder försöka komma till rätta med dumpingsituationen? Är verkligen underkastelse enda utvägen?

Vi socialdemokrater är inte protektionister, och vi vill inte vara med om att ställa svenskt näringsliv utanför samverkan med andra. Och det går kanske att komma fram till lämpliga samverkansformer även på detta område. Men inte kan väl vårt land ge upp sin forsknings- och utvecklingskapacitet här! Detta är en fråga både för vårt ekonomiska och psykologiska försvar och för vår industripolitik.

Här har man funnit att Ceaverken inte kan leva vidare av egen kraft, läser jag. Ja, den situationen är verkligen inte detta företag ensamt om. Det är väl rätt genomgående så att det behövs tillskott av ägarkapital för att utveckla företag. Det är utveckling och inte avveckling som behövs i svenskt näringsliv. Inte minst bör det gälla företag som tillverkar i krig som i fred och som tillverkar i fredskriser livsnödvändiga produkter.

Anser verkligen statsrådet att alla möjligheter är uttömda? Går det inte att med utvecklingsåtgärder och med åtgärder syftande till att åstadkomma en rimligare konkurrenssituation ge landet trygghet på det här området? Kan det inte ske genom att Ceaverken får möjlighet att som hittills fylla sin viktiga beredskapsroll?

Något kostar det, men det gör ju försvarsberedskap. Röntgenfilm kan lagras i varje fall halvtannat år, men fotosättningspapper är en verklig färskvara som inte kan lagras mer än något halvår. Sådant papper är numera nödvändigt om tidningarna skall kunna komma ut och informationen fungera. Och det är viktigt i en ödesstund.

Hur jag ser på förhoppningen att produktionskapaciteten genom föreskrifter i köpavtal någon längre tid skulle bevaras och produktionen i stort få fortsätta som nu efter en försäljning till ett av de stora multinationella företagen skulle jag kunna illustrera med att ta upp "Barnatro" – om jag kunde sjunga.

Vårt försvar skall vara defensivt. Därmed menas att det inte skall hota andra. Därför behöver det inte vara passivt. Det här svaret är genomsyrat av passivitet.

Nu behöver inte detta misskreditera handelsministern i alltför hög grad. Det ligger inget översinnligt i statsrådsämbeten, och det tar tid att sätta sig in i en ny problematik även för en erkänt betydande kapacitet som herr Cars – det förstår jag.

Det här svaret är uppenbarligen utarbetat för hans konservativa företrädare i ämbetet. Jag vill inte se det som bekräftelse på en definitiv kapitulation.

*Om Ceaverkens
framtida ställning*

Därför avrundar jag mitt tack för att statsrådet har svarat med att än en gång fråga om inte statsrådet kan tänka sig att ta ett tag för att ge Ceaverken i Strängnäs möjlighet att utvecklas och leva vidare som ett i möjligaste mån av utländska konkurrentintressen oberoende företag.

Handelsministern HADAR CARL:

Herr talman! Jag hoppas att vi skall kunna ta många gemensamma nya tag för att se till dels att vi i Sverige har stora, konkurrenskraftiga företag, dels att vi får en riktig satsning när det gäller de insatser vi i de avseendena gemensamt kan göra, dels ock att vår försörjning av nödvändiga och livsviktiga varor tryggas.

Om dumping förekommer bör detta motverkas. Det förhållandet att det finns flera företag än dem jag nämnde i mitt svar som är verksamma på detta område tyder emellertid på att konkurrenssituationen dem emellan är förhållandevis god. Det utgör i sig ett korrektiv mot dumping.

Det är önskvärt att Ceaverken räddas – det är alldeles riktigt. Det är också det som är syftet med den åtgärd som Statsföretag AB nu söker vidta. Vad man vill åstadkomma är att produktionen skall kunna fortsätta och att Ceaverken skall kunna leva kvar som ett livskraftigt företag.

Att företaget skulle ägas av ett utländskt företag är enligt min bedömning inte nödvändigtvis någon nackdel från beredskapssynpunkt. Jag erinrar om att det finns andra företag med utländska ägarintressen som är verksamma i Sverige och som på ett mycket konstruktivt och bra sätt medverkar i vår försörjningsberedskap och vår försvarsindustri. Jag kan nämna Standard Radio, som gör militära radioapparater, och Svenska Philips, som sysslar med andra för försvaret viktiga produkter.

Vi har inte bedömt det så – och det har inte heller någon tidigare regering gjort – att försörjningsberedskapen i de avseendena skulle ha eftersatts eller att dessa företag inte skulle vara pålitliga. Låt oss inte glömma bort att dessa företag – även om det finns ett utländskt ägarintresse i bakgrunden – skall verka enligt svenska lagar och bestämmelser och även gör det.

I en överenskommelse om en eventuell försäljning av Ceaverken förutsätts köparen lämna garantier för att försörjningsberedskapen upprätthålls. Det är ett mycket starkt önskemål från beredskapssynpunkt, ett önskemål som överstyrelsen för ekonomiskt försvar på alla sätt har till uppgift att tillvarata.

Jag tycker, även om det inte var någon nyhet för mig, att det var mycket bra att få höra att den svenska socialdemokratin inte avser att gå in på en protektionistisk linje. Jag tror att det är mycket väsentligt att det i den tid vi nu lever i, när de protektionistiska strömningarna är så starka runt om i världen, finns en gemensam syn över partilinjerna på dessa frågor, en syn som innebär att man skall värna om den svenska frihandelstraditionen och inte återfalla i protektionistiska strävanden.

Tryggheten för de anställda säkras lika bra eller ännu bättre om vi här får ett företag som kan driva utvecklingen vidare på ett sådant sätt att man inte årligen går med stora förluster. Syftet med den eventuella försäljningen är ju

just detta: att trygga sysselsättningen och att trygga försörjningsberedskapen. Om vi lyckas uppnå det syftet, kommer Ceaverken att kunna fortsätta att fylla sin viktiga uppgift både för de anställda och i beredskapssyfte.

BENGT GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Statsrådets kommentarer saknade inte sympatiska drag. Jag tänker närmast på det statsrådet sade sist om omsorgen om de anställda och på det han inledningsvis sade, nämligen att han önskade att vi får tillfälle att ta gemensamma tag när det gäller att klara sysselsättning och utveckling i det här landet. Jag tar fasta på detta – och här skärs tydligen bort stycke efter stycke i svaret. Som jag sade är det inte avveckling vi behöver, utan det är utveckling. Vi måste verkligen satsa på tillverkning inom sådana områden där vi är utvecklingsbara, och jag tror att vi är det på det här området.

När det gäller frågan om tryggheten för de anställda har jag naturligtvis haft kontakt med personalorganisationerna på Ceaverken. Jag har då slagits av hur aktivt de arbetar med att få fram alternativa förslag till lösningar. De understryker också vilka möjligheter som finns inom Sverige när det gäller att utveckla nya specialprodukter både för röntgenfilmskunderna och inte minst för kunderna på den grafiska sidan, dvs. pressen och tryckerierna. Personalorganisationernas aktivitet kontrasterar starkt mot – jag måste tyvärr vidhålla den bedömningen – den passivitet som statsrådets eller rättare sagt regeringens svar andas. Enligt min mening kan statsrådet vända denna passivitet till något som förr eller senare leder fram till utveckling genom att ta tag i de alternativa förslagen och undersöka om inte dessa kan ligga till grund för en utveckling på dessa viktiga försörjningsområden.

När det gäller frågan om en eventuell försäljning bedömer statsrådet det inte så att ett utländskt ägande skulle innebära någon nackdel. På den punkten är vi definitivt inte överens. Det finns olika grader för hur nödvändiga olika produkter är, men i det här fallet är det verkligen en hjärteangelägenhet för totalförsvaret att sjukvården fungerar i krig, att vi har fortsatt tillgång till röntgenfilm och framför allt att informationen kan komma ut ordentligt i ett beredskapsläge.

Genom exempel från många andra områden vet vi dessutom att det inte har gått att sätta sin lit till utländska företag. Väljer man vägen att sälja Ceaverken till ett mäktigt utlandsägt företag, kommer utvecklingsarbetet med största säkerhet att försvinna och därmed steg för steg kunskaperna inom Sverige och inom Norden. Det betyder att inte endast Ceaverken blir helt beroende av utvecklingen i andra länder, utan också andra: kunder, landsting, industrier, pressen m. fl. Deras speciella krav kommer med all sannolikhet att få ett mycket svagt, om ens något, gehör hos något av dessa avlägsna belägna jätteföretag. Det är lätt att föreställa sig vilka förödande konsekvenser i form av tekniska och ekonomiska bindningar som detta skulle medföra för kunderna även under fredliga förhållanden.

Jag vill också göra statsrådet uppmärksam på att en försäljning betyder att vi kan komma att stå utan produktionskapacitet vid mitten av 1980-talet, om inte den nye ägaren gör mycket stora investeringar. Anser statsrådet att det är

*Om Ceaverkens
framtida ställning*

riktigt att genomföra en försäljning som kan komma att medföra att vi på detta område förlorar vårt oberoende och att vi tar en stor risk att helt förlora våra möjligheter att upprätthålla en egen försörjning?

Handelsministern HADAR CARL:

Herr talman! Jag anser inte att vi förlorar vårt oberoende, om den här aktuella försäljningen kommer till stånd. Om Bengt Gustavsson vill vara konsekvent – och det är jag säker på att han vill – måste han, om han säger att ett multinationellt eller utlandsägt företag inte kan få vara inkopplat på en verksamhet i Sverige som har beredskapskaraktär, också begära att svenska staten i någon form skall gå in och driva den verksamhet som t. ex. Standard Radio och Svenska AB Philips står för. Det tror jag inte att han är beredd att göra. Följaktligen finns det inte heller någon anledning för mig att se principiellt annorlunda på att ett annat företag än Statsföretag skall driva verksamheten vid Ceaverken vidare.

Vi får på allt fler områden kravet på oss att vi skall tillgodose försörjningsberedskapen. En proposition har nyligen avlämnats här om beredskapen på skoområdet. Arbetet på en textilproposition pågår. Nu kommer de här ärendena upp efter hand som problemen uppstår, och vi får därför vissa nya problem. Vad som krävs måste vara att vi skapar oss en helhetsbild av hur stor försörjningsberedskap på olika områden vi gemensamt är beredda att kosta på oss.

Jag utgår från att problemet med Ceaverken i dag inte är av den karaktären att det i sig motiverar en stor, allmän översyn av vilka insatser statsmakterna bör göra på beredskapsområdet. Det går säkert att finna utrymme för den inom de ramar som vi kan röra oss med. Men principen måste vara den, att vi gemensamt försöker komma fram till mera övergripande uppfattningar om vad det är vi skall satsa på för att trygga vår försörjningsberedskap. Annars kommer vi på punkt efter punkt att ställas inför problem av det slag som Bengt Gustavsson har aktualiserat i samband med försäljningen av Ceaverken.

Jag vill understryka att syftet med försäljningen är just att bibehålla produktionen av de här varorna, som är önskvärda och nödvändiga för försörjningsberedskapen. Orsaken till att försäljningen är aktuell är att denna produktion inte har kunnat drivas vidare på ett lönsamt sätt inom Statsföretag. Frågan är, om inte ändå en försäljning är att föredra framför att vi skulle gå in med statliga medel och subventionera en produktion, som förhoppningsvis skall kunna bedrivas utan statssubvention i annan regi. Jag tycker att så är fallet.

Jag noterar här en viss kritik från Bengt Gustavsson, kanske inte så mycket mot regeringen som mot Statsföretag. Det är ju inte regeringen som driver företaget och det är inte den som förhandlar, så Bengt Gustavssons kritik måste ju till en del vända sig mot det sätt på vilket Statsföretag har drivit verksamheten vid Ceaverken. Jag kan inte instämma i den kritiken. Jag tror att Statsföretag har mycket stora svårigheter att klara situationen på annat sätt än det som nu föreslås.

Röntgenfilm är en viktig produkt, herr talman, och vi skall eftersträva att den ingår i ett balanserat ekonomiskt försvar. Men kostnaderna på den punkten måste stå i proportion till övriga krav på beredskapsåtgärder inom det ekonomiska försvaret. Jag hoppas att den lösning som Statsföretag arbetar med kommer att ge full täckning när det gäller att med minsta tänkbara kostnad tillse att vi kan bevara en tillfredsställande försörjningsberedskap på det område där Ceaverken arbetar.

BENGT GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Då får jag väl hoppas att Statsföretag alternativt kommer att arbeta efter andra linjer än ett uppgående i ett utländskt företag. Jag undrar om statsrådet verkligen inte har några andra alternativ som kan övervägas. Min kritik och mina frågor riktar jag till regeringen. Regeringen kan inte komma ifrån sitt ansvar på detta område.

Statsrådet hoppas att det i fortsättningen skall vara möjligt att driva produktionen vid Ceaverken utan subventioner. Jag har det bestämda önskemålet att det på detta område inte bara skall vara produktion utan även forskning och utveckling. Om det skall gå bättre för ett utländskt företag än för ett svenskt måste det väl bli fråga om någon form av produktionsuppdelning. Några åtgärder för att skära ned produktionen måste väl vidtas, när statsrådet nu är så förhoppningsfull och tror att det i annan regim skall gå att göra verksamheten lönsam. Jag hoppas också på en framtida lönsam tillverkning i företaget, men jag tror att det inledningsvis krävs intensiva satsningar som skapar förutsättningar att gå in i en konkurrens, om nu statsrådet kan infria sitt löfte att gripa in för att förhindra en eventuell dumpning.

Statsrådet nämner vissa andra områden där vi samverkar med utländska företag som också arbetar med en produktion som har betydelse för beredskapen. Det kan rent av hända att svenska staten i ett visst läge av beredskapsskäl får gå in och stödja verksamheten även i företag, bakom vilka det står utländskt kapital. Men visst är det väl mera tilltalande om på ett så centralt område som detta ett eventuellt stöd går till ett statligt svenskt företag som ursprungligen och alltjämt till stor del motiveras av beredskapsskäl.

Jag förstår inte varför det skall vara så nödvändigt att sätta in denna fråga i ett så övergripande sammanhang. Det kan väl inte råda något som helst tvivel om att det är helt nödvändigt att den här samhällsfunktionen tillgodoses i ett skärpt läge. Folk blir ju sjuka och behöver opereras även i tidef av krigsfara, och om det blir krig blir detta tyvärr fallet i än högre grad. Och inte minst av psykologiska skäl är det viktigt att se till att den stora del av den svenska pressen som känt sig tvingad att rationalisera och därmed blivit beroende av fotosättningspapper kan komma ut, även om det börjar bli oroligt i omvärlden. Detta framtvingar att vi har en verksamhet som säkerställer produktionen av detta papper.

Jag undrar verkligen om inte regeringen sträcker benen litet längre än fällen räcker när man räknar med att detta skall kunna klaras avtalsvägen efter

*Om Ceaverkens
framtida ställning*

regeringens hörande. Är inte detta, herr statsråd, en så central beredskapsfråga att riksdagen måste få säga sitt, innan landet avhänder sig sin kapacitet på området?

Handelsministern HADAR CARL:

Herr talman! Bengt Gustavsson frågade mig om det inte fanns några alternativ till den diskuterade eventuella försäljningen av Ceaverken. Jag har i mitt svar angivit att det finns några alternativ. Jag har pekat på möjligheten av beredskapslagring av röntgenfilm som ett tänkbart alternativ. Det kan från beredskapssynpunkt ha både för- och nackdelar, men om vi tvingas in på en sådan linje bidrar detta i så fall inte till att trygga sysselsättningen för de anställda i Ceaverken, och det vore en för de anställda väsentligt sämre lösning. Därför tycker jag att det vore att föredra om man kunde åstadkomma den lösning som Statsföretag AB nu förordar och är berett att gå vidare med.

BENGT GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Jag hoppas att det står klart att en beredskapslagring inte utgör något alternativ på detta område. Vi måste vara mera långsiktiga i vår säkerhetspolitik än att vi ordnar med en lagring som kanske klarar röntgenfilmen 18 månader med försämrad kvalitet och fotosättningspappret möjligen ett halvt år. Det är nödvändigt att verksamheten hålls i gång. I det sammanhanget pekar statsrådet på möjligheten att den blir underordnad ett utländskt huvudintresse. Jag tror att vi är många som ifrågasätter om man på detta område kan vinna säkerhet på den vägen.

Men vi har anledning att slå vakt om sysselsättningen, och det är bra att statsrådet och jag är överens om detta. Jag har vid åtskilliga tillfällen i riksdagen redovisat att det län, till vilket den ifrågavarande sysselsättningen är lokaliserad, är det näst Norrbotten enligt AMS statistik hårdast drabbade från sysselsättningssynpunkt. Av länets sju kommuner har hittills Strängnäs klarat sig bäst. Vi har inte råd att också skuffa ner Strängnäs i den fördömelse där länets övriga kommuner vilar. Jag erkänner att sysselsättningsmotivet finns med bakom min interpellation, men detta är ett så vitalt beredskapsintresse att vi inte kan låta saken stanna här.

Jag tror inte att statsrådet svarade på min fråga om det ligger inom regeringens kompetensområde att avskrika möjligheten av svensk beredskapstäckning. Jag känner mig ganska säker på att detta är en sak som riksdagen måste ta ställning till, varför denna fråga kommer tillbaka. Jag skulle naturligtvis sätta värde på om statsrådet vid ett kommande tillfälle hade några mera positiva utvägar att peka på än en uppgång i en internationell intressesfär.

Överläggningen var härmed slutad.

Statsrådet CARL THAM erhöill ordet för att besvara *Oswald Söderqvists* (vpk) den 18 oktober anmälda interpellation, 1978/79:32, till statsministern, och anförde:

Herr talman! Oswald Söderqvist har frågat statsministern:

1. För hur lång tid och från vilken leverantör är bränsle säkrat till de sex kärnkraftreaktorer som nu är i drift? 2. Hur är det tänkt att bränsleförsörjningen skall ordnas om vi får tretton reaktorer i drift enligt 1975 års beslut? 3. Om inte ett avvecklingsbeslut fattas nu och genomförs fram till 1990, vilka alternativ står oss då till buds efter denna tidpunkt? 4. Vill statsministern biträda ett beslut om avveckling av kärnkraft i höst?

Interpellationen har överlämnats till mig för att jag skall besvara den.

Interpellationen berör frågor som avser kärnkraftens roll i den framtida energiförsörjningen. Regeringen avser att behandla den frågan i ett större energipolitiskt sammanhang i samband med den proposition om energipolitiken som planeras bli förelagd riksdagen i början av år 1979.

För att börja med den sista frågan kan jag säga att jag inte är beredd att biträda ett beslut om avveckling av kärnkraften. Å andra sidan kan jag heller inte finna det motiverat med en utbyggnad av kärnkraften utöver vad som f. n. pågår. Denna ståndpunkt överensstämmer i huvudsak med den inriktning som energikommissionens majoritet givit uttryck för. Ett beslut om avveckling skulle bl. a. skapa svåra problem för vår elförsörjning, öka oljeberoendet och innebära en betydande kapitalförstöring. Ett sådant beslut skulle därför medföra ett betydande risktagande inte bara för energiförsörjningen utan även för samhällsekonomin.

Enligt min mening bör energipolitiken inriktas mot en ökad försörjningstrygghet, en förbättrad säkerhet och en så långt möjligt bibehållen handlingsfrihet. Viktiga delar i en sådan politik är en kraftig satsning på energihushållning och utveckling av förnybara energikällor.

Genom att satsa betydande resurser på forskning, utveckling och demonstration samt genom att vidta åtgärder av organisatorisk natur kommer de förnybara energikällorna vid energibeslut under 1980- och 1990-talen att på ett rättvist sätt kunna utvärderas i jämförelse med beprövade energikällor.

Beträffande kärnkraftverkens bränsleförsörjning gäller att berörda kraftföretag år 1972 tecknade långtidskontrakt om leveranser av naturligt uran under perioden t. o. m. 1985. Leverantörer är i första hand det amerikanska företaget Westinghouse och det franska företaget Uranex. Kompletterande inköp har gjorts från ett gruvföretag i Canada resp. från svenska statens lager i Ranstad.

Med sex reaktorer i drift är natururanbehovet täckt fram till omkring år 1985.

Om nya reaktorer får tas i drift behövs nya urantillskott från år 1982. Tänkbara leverantörländer är i första hand Canada, Australien, USA och Frankrike. Om brytvärda inhemska uranfyndigheter kan utvinnas på ett miljömässigt acceptabelt sätt och berörda kommuner ställer sig positiva kan

senare även inhemsk uranbrytning komma i fråga.

Beträffande anrikning av natururan finns f. n. kontrakt med det amerikanska energidepartementet och en sovjetisk handelsorganisation. Dessa kontrakt täcker behoven för perioden fram till år 1996.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar energiministern för svaret på min interpellation. Jag hade inte väntat mig ett jakande svar på frågan om den nuvarande regeringen är beredd att biträda ett beslut om avveckling av kärnkraften. Interpellationen var ursprungligen ställd till den förre statsministern, och just avvecklingsfrågan var i det fallet mera politiskt intressant. Det är emellertid inte interpellationens huvudfråga, men jag kan inte underlåta att kommentera några påståenden som görs i det här sammanhanget.

Energiministern säger: "Ett beslut om avveckling skulle bl. a. skapa svåra problem för vår elförsörjning, öka oljeberoendet och innebära en betydande kapitalförstöring."

Inte något av dessa tre påståenden är sant. Vad det gäller elförsörjningen har vi f. n. ett kapacitetsöverskott i storleksordningen 30–35 TWh/år. Vi har betydande outnyttjad kapacitet i våra värmekraftverk, vi kan hämta ytterligare tillskott genom bättre kapacitetsutnyttjande av vår vattenkraft och vi kan genom ett snabbt beslut om utbyggnad av vindkraft skaffa oss ett nytt och billigt tillskott av elenergi. Vad mera är, de prognoser angående elförbrukning som låg till grund för bl. a. 1975 års energipolitiska beslut har visat sig betydligt överdimensionerade, och det finns i dag ingenting som tyder på att vi kommer upp till den nivån fram till 1990.

En utbyggnad av kärnkraften till de 11 aggregat som väl är innebörden i energiministerns svar minskar inte heller vårt oljeberoende. Vi använder ju redan nu en mycket liten del av vår oljeförbrukning till att framställa elkraft. Vår oljeförbrukning kommer ju att öka det närmaste decenniet, även om vi skulle bygga de 13 kärnkraftverk som ursprungligen planerades.

Till sist kapitalförstöringen. Det är inte ofta jag har anledning att instämma med Gösta Bohman, men t. o. m. han framförde ju under regeringskrisen den riktiga åsikten att det är lika stor kapitalförstöring att låta oljeeldade kraftverk stå stilla som det är att låta kärnkraftverk göra det. Dessutom vet vi ännu inte vad den slutliga notan blir för våra kärnkraftverk. Det kan visa sig att man sparar kapital genom att inte starta dem, när alla kostnader slutligen redovisats. Så inga av de argument som energiministern här har framfört mot en avveckling är hållbara.

Men åter till huvudfrågan, som gäller bränsleförsörjningen till den typ av reaktorer som vi nu har i det här landet. De är alla, både färdigställda och de som är under byggnad, av lättvattenreakortyp. Till dessa reaktorer kan vi endast använda naturligt uran av typen 235 U, som dock måste anrikas före användningen. Denna typ av uran förekommer i mycket små mängder. Koncentrationen är endast 0,7 % av hela mängden naturligt uran, som i sin tur endast förekommer i koncentrationer omkring 0,03 %, dvs. omkring 300 gram per ton. Det betyder att vi för att få fram bränslebehovet för ett år till en

reaktor som exempelvis Forsmark 2 måste bryta 680 000 ton skiffer av förslagsvis den typ som finns i Billingen och Kvarntorp.

Jag har nämnt de här siffrorna för att belysa hur lite uran som finns tillgängligt i världen till den typ av reaktorer som vi satsar på här i Sverige och som ju enligt energiministern skall lösa våra problem. Men det går inte att lösa vare sig våra eller världens energiproblem med att bygga lättvattenreaktorer, och det är bedrägeri och svek av största ordningen att som energiministern här har gjort försöka framställa saken på det sättet. Sanningen, Carl Tham, är ju att det uran som vi behöver till dessa reaktorer kommer att vara slut fram emot sekelskiftet redan med det antal reaktorer som är byggda eller planerade i dag. Vi får en urankris lika fört som vi får en oljekris. Varför går ni inte ut till svenska folket och talar om dessa viktiga fakta?

Energiministern hänvisar till de kontrakt som slöts 1972 och som säkrar driften för de reaktorer som är i gång fram till 1985. Men han talade inte om att USA-bolaget Westinghouse redan 1976 sade upp 4/5 av kontraktet och endast garanterade 20 % av den ursprungliga mängden. Han säger själv att det behövs nya kontrakt från 1982, om vi startar flera reaktorer. Hur kommer de kontraktet att se ut, med en krympande tillgång på uran på världsmarknaden? Måste vi kanske gå med på svensk uranbrytning i stor skala, som energiministern här också har berört, och vad kommer bränslet till våra reaktorer att kosta, säg 1985?

Det är intressant att ta del av vad Dagens Nyheter skriver i dag om förhandlingar som energiministern själv har fört med en representant för Australiens energidepartement om just dessa saker. Det heter i Dagens Nyheter: "Säljarländernas villkor kring handeln och hemliga kartellbildningar driver upp priserna och hindrar långsiktig planering för den svenska kärnkraftsindustrin."

Oroar det inte energiministern, och har ni vid förhandlingar med denne Mr. Fox fått svårigheterna klara för er, av vilka framgår hur bräcklig vår bränsleförsörjning till dessa svenska lättvattenreaktorer verkligen är? Är det inte anledning att ta upp dessa frågor och diskutera dem förutsättningslöst?

Nej, det är inte där skon klämmer. Sanningen är den att den typ av kärnkraft som vi har här i Sverige inte på något sätt löser våra långsiktiga energiproblem. Det vet Carl Tham, det vet direktörerna för Asea-Atom och alla andra kärnkraftsintressenter i det s. k. näringslivet och även i statliga Vattenfall. Det vet också ledarna inom socialdemokratien. Men svenska folket har aldrig fått reda på dessa fakta på ett lättillgängligt sätt, för det skulle ju ha inneburit att man inte kunde gå ut med sådana påståenden som energiministern gör i sitt interpellationssvar.

Hur tänker man då? Om man vet att en energikälla kommer att vara oanvändbar inom 25–30 år på grund av bränslebrist men ändå går ut och slås för att den skall byggas ut, då måste man ju antingen vara dum och inte ha förstått någonting av problemet, eller också vara cynisk och förtiga med avsikt de verkliga förhållandena, dvs. göra sig indirekt till lögnare.

Herr talman! Varken Carl Tham eller övriga som jag räknat upp är några

dumskallar, alltså ljuger de! Men den lösning de tänker sig är fiffig. Om vi nämligen går över till en annan teknik som kan utnyttja uranbränsletillgångarna bättre, då kommer ju saken i ett annat läge. Och den tekniken finns ju i bridreaktorn. Den förutsätter att avfallet från våra lättvattenreaktorer upparbetas så att vi får fram plutonium. Men med det kan vi ladda bridreaktorer och då, men först då, kan vi utnyttja de stora mängderna av naturligt uran. Då räcker urantillgångarna i hundratals, kanske tusentals år. Men då får man också säga ja till bridtekniken med allt vad den innebär av ökande risker vid drift och transporter, ökad kärnvapenspridning och ett samhälle som kräver mera övervakning och kontroll än vi redan har. Vi vet att kärnkraftsindustrins ledare räknar med bridern – de har sagt att det är en naturlig utveckling. Det är inte intressant i dessa sammanhang. Vad som är intressant är att få höra vad energiministern och regeringen anser. Därför har jag frågat vilka alternativ som står oss till buds efter 1990. Då är den nuvarande kärnkraften inte något alternativ. Men om vi inte går in för en avveckling nu så har vi inga andra alternativ än bridteknik vid den tidpunkten. Det tar, som vpk har visat i sitt energipolitiska program, 10–15 år att genomföra en avveckling. Därför måste vi börja nu. Vad säger alltså energiministern? Skall vi ha uransamhälle och bridteknik efter 1990, eller skall vi börja frigöra oss från kärnkraften i dag?

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Vi får säkert tillfälle att återkomma till de här frågorna många gånger här i riksdagen. Jag hoppas att Oswald Söderqvist då vid närmare eftertanke skall kunna föra debatten i något mindre upphetsade termer än han gör nu med beskyllningar om lögner och liknande. Trots allt tjänar även energidebatten på att föras i något mera sansade tonfall.

Låt mig väldigt kort beröra något av det som Oswald Söderqvist sade.

Konsekvenserna av en avveckling av kärnkraften är mycket väl klarlagda, bl. a. av energikommissionen. När det gäller elförsörjningen är det på det sättet att om vi inte kan ta i drift de fyra nu i stort sett färdigställda men ännu inte ianspråktagna reaktorerna, kommer vi någon gång omkring 1981–1982 in i en situation där risken för elransonering ökar. Detta gäller även med en mycket måttlig årlig ökning av elförbrukningen. Om vi inte utnyttjar dessa fyra reaktorer eller inte kan utnyttja dem, kommer oljeförbrukningen att öka kraftigt genom att vi då tvingas ta i anspråk bl. a. oljekondens i betydande omfattning. Detta leder till en mycket kraftig ökning av oljeförbrukningen under 1980-talet. Det kan röra sig om fyra å fem miljoner ton årligen i mitten på 1980-talet.

Ett utnyttjande av endast sex reaktorer fram till 1990 skulle vidare innebära en total merkostnad för samhället på ca 25 miljarder kronor under denna tolvårsperiod i jämförelse med ett utnyttjande av ett program på elva reaktorer. Denna merkostnad skulle självfallet bli avsevärt mycket större om man följde Oswald Söderqvists rekommendation att helt avveckla kärnkraften. Detta har också energikommissionen klarlagt, och den har också visat att det är fråga om en årlig kostnad på mellan tre och fyra miljarder kronor.

Självfallet är kärnkraften inte någon lösning på Sveriges eller världens energiproblem. Den kan, förhoppningsvis under en övergångsperiod, bidra till en lösning, men det är mycket annat som krävs för att vi skall få fram en trygg energiförsörjning. Det gäller oljepolitiken, energihushållningen och inte minst utvecklandet av nya energikällor. Vad som på detta område i dag ter sig mest realistiskt och intressant är ett utnyttjande av sol för uppvärmning på hela bostads- och lokalområdet.

Energipolitiken bör utformas så att man stegvis kan ersätta dagens energikällor med andra som är ekonomiskt rimliga och medför väsentligt förbättrade miljöeffekter. Den ersättningen kan inte ske i ett slag och med ett beslut utan måste ske stegvis. Utvecklingen på energiområdet visar med all önskvärd tydlighet att det tar tid att ersätta en dominerande energikälla med en annan.

Vad beträffar urantillgångarna vill jag först korrigera vad Oswald Söderqvist sade. Jag har inte fört några som helst förhandlingar med Russel Fox. Jag vet inte varifrån den uppgiften kommer. Däremot är det riktigt att Sverige skall föra förhandlingar med Australien om ett kontrollavtal för att möjliggöra svensk uranimport från Australien. Dessa förhandlingar har påbörjats och förs i sedvanlig diplomatisk ordning.

När man bedömer kärnkraftens roll sker det i ett perspektiv fram emot 1990-talets mitt. Det är under tiden fram till dess som jag anser att vi bör utnyttja det program som vi i stort sett har byggt färdigt. Uranförsörjningen för den perioden kan tryggas både genom långsiktiga leveransavtal med utländska företag och genom en viss försiktig svensk uranbrytning under de villkor som jag tidigare angav.

På sikt kan vi få en utveckling där vi stegvis kan ersätta kärnkraften med andra energikällor. Den möjligheten skall vi utnyttja. Men under den nu aktuella tidsperioden bör vi utnyttja de investeringar vi gjort. Den uranförsörjning som vi enligt våra bedömningar i dag kan uppnå kommer att vara tillfredsställande. Jag hyser inte någon oro på den punkten. Men för att denna försörjning skall bli möjlig krävs självfallet en aktiv svensk insats även när det gäller att säkerställa de internationella avtal som är nödvändiga för att en svensk uranimport skall kunna komma till stånd.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Först tillbaka till huvudfrågan om uranförsörjningen, som ju är det intressanta i sammanhanget. Energiministern säger att han inte känner någon oro för att uranet kan bli en bristvara och att vi på olika sätt kan komma i beroendeställning.

När det gäller de uppgifter om förhandlingar som förekommit sägs det uttryckligen i DN i dag att energiministern har förhandlat med den australiske regeringsrepresentanten. Det är bara att beklaga om tidningen gått ut med felaktiga uppgifter.

Men kvar står huvudfrågan – den har energiministern inte svarat på – hur man skall lösa problemen med bränsleförsörjningen till kärnkraftverken. Jag har med siffror och på annat sätt visat att det kommer att bli en kris när det

Om energipolitiken

gäller uranförsörjningen fram emot sekelskiftet. I den debatt som förekom i TV för några veckor sedan, strax efter det att man hade visat den omdebatterade pjäsen "Sjunde frågan", sade företrädare för olika organ och företag följande:

"Jag bedömer det som troligt att vi i Sverige kommer att ha bldreaktorer inom några årtionden", sade Vattenfalls representant.

"Vi räknar med kanske 25 reaktorer som en realistisk utbyggnadsnivå för att minska oljeberoendet i Sverige", sade Asea-Atoms representant.

"Om vi inte redan nu sätter stopp för kärnkraftsutbyggnaden, så kommer vi genom en ökad elanvändning att låsa oss till ett konsumtionsmönster där kärnkraften blir ofrånkomlig", sade Björn Kjellström som ju varit ledamot i energikommissionen.

Det är detta som är det viktiga. Om vi inte går in för en avveckling av kärnkraften nu, har vi heller inte någon handlingsfrihet efter 1990.

Jag och mitt parti har aldrig sagt att vi i dag skall gå ut och stänga kärnkraftverken. Det måste bli en avvecklingsperiod, och vi har i vårt energipolitiska program visat hur en avveckling kan genomföras. Men det fordrar att man börjar nu, annars kommer vi att få denna låsning 1990 och blir då förmodligen tvingade att övergå till bldhantering för att kunna klara bränsleförsörjningen. Det är det saken gäller, och energiministern har inte svarat på frågan: Är ni beredda att säga att vi inte skall ha någon bldteknik i Sverige efter 1990? Det enkla svaret på den frågan är ja eller nej.

De punkter som energiministern tog upp inledningsvis och som jag tidigare kritiserat innehåller de gamla kända argumenten från kärnkraftsförespråkarna, till vilka Carl Tham hör. Prognoserna från 1970-talet grundar sig på ett läge med elenergibrist. Men ingenting tyder på att vi kommer att få denna elkonsumtion 1990. Inte ens energikommissionen har varit beredd att godta de prognoserna.

En annan intressant sak i detta sammanhang är att 1975 års energipolitiska beslut byggde på nolltillväxt efter 1990. Alla partier – även energiministerns parti – röstade för detta 1975. 1978 är det ingen som talar om nolltillväxt efter 1990 utom vi i vpk. I energikommissionen har Carl Tham själv röstat emot ett förslag om att man skulle uttala sig för nolltillväxt efter 1990.

Agerar man på det viset kommer man naturligtvis fram till att det kanske blir elbrist på 1990-talet. Men det finns inget verkligt underlag för ett sådant resonemang. Det är det som är det viktiga.

När det gäller oljeförbrukningen vill jag säga att vi kommer att få en ökad oljeimport även om vi bygger ut 13 kärnkraftsreaktorer. Det vet Carl Tham. Oljeförbrukningens relativa andel i energiproduktionen kommer kanske att minska, men i absoluta tal kommer vi att behöva importera mer olja 1990 än i dag även om vi har 13 kärnkraftsreaktorer.

I fråga om kostnaderna kan man diskutera vilken kapitalförstöring som är värst – att låta oljekraftverken stå stilla eller att låta kärnkraftverken göra det. Vi har ingen brist på elenergi.

Det är positivt att energiministern talar om alternativa energikällor, t. ex.

solvärme. Men vi måste börja planeringen och satsa resurserna nu – det är det som är det viktiga.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Det finns ingen automatik i detta, såsom Oswald Söderqvist påstår. Vi binder oss inte för någon bridteknik genom att utnyttja dagens kärnkraftsprogram. Tvärtom kan vi konstatera att om vi skulle utsätta oss för den väldiga kapitalförstöring som det innebär att avveckla kärnkraften, så skulle vi få mindre resurser över för satsningar på alternativa energikällor och på hushållning. Det är heller inte så att de uppgifter jag lämnade angående konsekvenserna av en avveckling av kärnkraften eller att man utnyttjar enbart sex reaktorer grundar sig på 1975 års elprognoser. Det är alldeles riktigt att man då överskattade elbehovet under 1980-talet. Den väsentligaste orsaken härtill är att vi under några år tyvärr har haft en svag utveckling av industrin. Det har gjorts nya prognoser såväl inom ramen för energikommissionens arbete som av industriverket. Man har också kontinuerligt gjort bedömningar av prognoser inom regeringskansliet. Det är dessa prognoser som visar att vi kommer att få de konsekvenser som jag här talade om.

Om energiförbrukningen trots allt skulle öka snabbare än vad vi nu kan förutse, kommer givetvis konsekvenserna – såväl ekonomiskt som vad avser oljeförbrukningen – att bli avsevärt större än vad jag här angav. Mina uppgifter i detta sammanhang är att betrakta som siffror för miniminivån. Vid en given insats för hushållning och vid en given total förbrukningsnivå på energiområdet kommer ofrånkomligen oljeförbrukningen att öka under 1980-talet om vi avvecklar kärnkraften. Det är särskilt frapperande under de närmaste tio–tolv åren, då vi i stället måste göra betydande insatser på oljekondenssidan och i fråga om kraftvärme. Vår bedömning är att vi nu skall utnyttja det här programmet – självfallet under förutsättning att uppställda säkerhetskrav kan infrias. Vi binder oss icke för framtiden. Tvärtom är vår målsättning – en målsättning som vi tror omfattas av en stor majoritet i den svenska riksdagen och inom det svenska folket – att vi skall föra en energipolitik som garanterar vår energiförsörjning, som maximerar säkerheten och som ger oss handlingsfrihet under 1980-talet. Det är i den riktningen vi strävar.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag konstaterar att energiministern inte vill säga nej till en eventuell bridteknik efter 1990, och det är det viktigaste resultatet av den här debatten.

Det blir ingen låsning till något slags bridteknik, säger energiministern, om vi bygger ut kärnkraften försiktigt. Jag vill bara hänvisa till den studie om den framtida energipolitiken och annat som har gjorts av sekretariatet för framtidsstudier och som har givits ut för några månader sedan i boken "Sol eller uran – att välja energi för framtiden". Där framhålls det tydligt och klart att vi står vid vägskälet i dag. Det är ingenting vi kan skjuta upp till efter 1990 och vi skall inte tro att vi då har någon möjlighet att välja. Det är också samma

Nr 35

Fredagen den
17 november 1978

Om energipolitiken

Om eltaxor baserade på självkostnadsprincipen

mening som ligger i det yttrande av Björn Kjellström som jag citerade nyss. Om vi inte satsar på en avveckling av kärnkraften nu och frigör oss från den bränslecykel som vi blir tvungna att anamma, har vi ingenting annat att ta till än bridtekniken efter 1990. Alla andra resonemang omkring denna fråga, detta tassande kring den heta gröten som energiministern har demonstrerat här, är ointressanta i sammanhanget. Det intressanta är hur vi väljer i dag, för efter 1990 kan vi inte välja, då har vi ingen handlingsfrihet kvar.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Mycket kort: Oswald Söderqvist tolkar mig på ett sätt som jag faktiskt tycker är något av advokatyr. Vad jag sade var, och jag upprepar det, att ett utnyttjande av det kärnkraftsprogram alla partier tidigare här i riksdagen enats om kan ge oss del i en tryggad energiförsörjning under de år som ligger framför oss fram till sekelskiftet. Det innebär icke en låsning till någon bridteknik, och enligt min mening bör Sverige heller icke satsa på någon sådan.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Vad beträffar att alla partier skulle ha varit med om beslutet 1975 om 13 kärnreaktorer vill jag framhålla att vpk inte har varit med om att ta det beslutet.

Det är positivt att energiministern säger att han inte vill se någon bridteknik, och det skall vi komma ihåg i den fortsatta debatten under de kommande åren – debatten återkommer säkert.

Det är fel – det vidhåller jag fortfarande – när energiministern säger att det inte blir någon bindning till bridtekniken med det kärnkraftsprogram vi har. Det kommer att låsa fast oss vid en elkonsumtion som vi inte behöver. Vi har ingen elbrist i dag. Men går vi in för att låsa oss vid en onödig elkonsumtion så är vi där, och det är det som innebär låsningen. Det kan man inte komma ifrån.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om eltaxor baserade på självkostnadsprincipen

Statsrådet CARL THAM erhöll ordet för att besvara *Anton Fågelsbos*(c) den 19 oktober anmälda interpellation, 1978/79:46, till industriministern, och anförde:

Herr talman! Anton Fågelsbo har frågat industriministern vilka åtgärder han är beredd att vidta i syfte att garantera alla elkonsumenter eltaxor baserade på självkostnadsprincipen.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Av interpellationen framgår att det är statens vattenfallsverks prissättning som åsyftas.

De av vattenfallsverket fastställda eltarifferna är så utformade att intäkterna från kraftförsörjningen skall täcka verkets fasta och rörliga kostnader samt ge skäligen avkastning på disponerat statskapital. Med beaktande härav utformas tarifferna så att elpriset avspeglar den långsiktiga marginalkostnaden, dvs. den beräknade kostnaden för tillkommande anläggningar under de närmaste 5–10 åren. Med denna princip eftersträvas, förutom kostnadstäckning, stabilitet så långt möjligt i elprisutvecklingen samt ett samhällsekonomiskt korrekt kostnadsunderlag för elabbonnenternas investeringar och därmed för elkonsumentutvecklingen.

Jag kan inte se att detta förfarande strider mot den uppfattning Anton Fågelsbo har uttryckt i sin interpellation. I den påpekas emellertid också att det har "framkommit uppgifter" om att vattenfallsverket har tecknat avtal med företag om leverans av rabatterad energi i områden där verket haft konkurrens av annan råkraftleverantör eller av företag med möjlighet att bygga ut och leverera kraft från mottrycksanläggningar i kombination med fjärrvärme.

I den mån avvikelser från normaltariffen undantagsvis förekommer betingas detta, enligt vad jag har inhämtat från vattenfallsverket, av exceptionella kostnader för eldistributionen. Således kan t. ex. ett förhöjt pris förledas av att en lång högspänningsledning måste dras för en enda abonnent. Ett nedsatt pris kan däremot förledas av att stora, nätmässigt väl belägna abonnenter fått tillgodoräkna sig en del av den lägre överföringskostnaden jämfört med normaltariffens genomsnittliga överföringsavstånd. Avvikelser av det slaget är emellertid sällsynta och motiverade av att en totalekonomiskt riktig lösning av energiförsörjningen eftersträvas. Även det förfarandet är, såvitt jag kan förstå, väl förenligt med Anton Fågelsbos uppfattning. Någon rabattering på annan grund förekommer enligt vattenfallsverket inte.

En viss skillnad i elpriserna kan emellertid föreligga mellan likvärdiga abonnenter vid en given tidpunkt till följd av att leveranskontrakten slutits vid olika tidpunkter. För lågkraftabbonenterna och de större detaljabbonenterna bygger leveransuppgörelsen på ingångna avtal vilkas löptid fr. o. m. 1978 uppgår till två och i vissa fall till tre år. Tidigare har avtalstiden normalt varit fem år, men i ett mindre antal fall har löptiden varit 10–15 år och i något fall ännu längre. Större delen av dessa kontrakt upphörde emellertid med utgången av 1977.

Under tider med stora förändringar i elprisnivån – nedåt eller uppåt - på grund av ändrade produktions- och distributionskostnader, uppstår vissa skillnader i de olika abonnenternas totala avgifter på grund av kontraktens skilda upphörandetidpunkter. En sådan situation föreligger f. n. efter de höjningar av råkraftpriserna som genomfördes 1972–1973, 1975 och nu senast vid ingången av år 1978. Betydelsen härav har emellertid reducerats väsentligt fr. o. m. 1978 genom att numera endast ca 10 % av verkets nära 800 abonnenter har kontrakt baserade på äldre tariffnivå. Härvid bör observeras att det normalt endast är för den del av dessa abonnenters förbrukning som förelåg 1972 som den äldre tariffen gäller. För den i många fall betydande

Om eltaxor baserade på självkostnadsprincipen

förbrukningsökningen efter 1972 gäller sålunda 1978 års tariffer. Det sker alltid en icke obetydlig utjämning av priset mellan olika abonnenter, och denna utjämning fortsätter för varje år fram till mitten av 1980-talet.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att föreliggande prisskillnader i vissa fall kan upplevas som besvärande för abonnenterna men att skillnaderna i de relativt få fall där de finns kvar kommer att successivt utjämnas de närmaste åren genom att äldre avtal upphör och ersätts med nya baserade på aktuella tariffer. Att framtinga en ännu snabbare utjämning är ej möjligt då ingångna avtal givetvis måste respekteras.

Jag vill i sammanhanget också erinra om att skäligheten av priset på viss strömleverans i tvistiga fall kan prövas av statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström.

Mot bakgrund av vad jag här har anfört finner jag inte anledning till särskilda åtgärder från min eller regeringens sida med anledning av vad som anförts i interpellationen.

ANTON FÅGELSBO (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Tham för svaret på min interpellation. Det var ett långt och utförligt svar.

Statsrådet förutsätter på ett par ställen i svaret att vi är överens. Ja, det är riktigt, men det är inte det intressanta för mig. Jag har inte ställt frågan för att få sådant bekräftat här, utan jag har ställt frågan för att få svar på om statsrådet ämnar vidta åtgärder för att garantera alla elkonsumenter F-taxor baserade på självkostnadspris. Det är det väsentliga i den här frågan.

Statsrådet har redogjort för grunderna för fastställande av taxorna för de fasta elkostnaderna. Det är alltså en viss framförhållning när det gäller utbyggnad osv. för de närmaste fem-tio åren. Jag har påstått, och det gör jag fortfarande, att man i områden där vattenfallsverket har konkurrens beträffande råkraften har gått med på en rabattering av energin. Det är alltså inte bara undantagsvis, som det står i svaret, som det har gjorts sådana här ändringar. Jag vet inte hur mycket Carl Tham, på tal om exceptionella kostnader för eldistributionen, lägger in i ordet undantagsvis. Det är faktiskt andra kriterier som här har varit avgörande. Det sägs också i svaret: "Någon rabattering på annan grund förekommer, enligt vad vattenfallsverket uppger, inte." Driftdirektören Lalander har emellertid i en tidning uttalat att Vattenfalls politik då det gäller prissättningen vid leveranser enligt långa specialavtal grundas på skäl som ej har med självkostnad att göra. Enligt min mening bekräftar detta fullständigt riktigheten i vad jag i detta fall har velat säga.

Jag kan som exempel nämna ett par orter, som ligger bara 4-5 mil från varandra, där den ena orten har en 50 % större rabatt på råkraften än den andra. I övrigt är det inte den minsta skillnad. Som jag tidigare framhållit har detta att göra med konkurrensen på det här området.

Jag konstaterar, och det sägs också i svaret, att vissa kontrakt håller på att löpa ut. Men det finns många kontrakt med en löptid på 15 eller 20 år, vilka fortsätter att gälla. Nu sägs det att det skall bli bättre i det här avseendet, så att

man i framtiden slipper uppleva att det blir en mer eller mindre godtycklig rabatterning från vattenfallsverkets sida. En sådan har förekommit och förekommer alltså fortfarande. Jag skulle gärna vilja att energiministern lämnar en kommentar på den här punkten. Riksdagen har väl gjort vissa uttalanden, och i min interpellation har jag bl. a. skrivit: "Enligt min mening måste kostnaderna för de nyttigheter samhället eller samhällsliga organ tillhandahåller vara rättvist fördelade över landet." I det här fallet är inte kostnaderna rättvist fördelade. Vidare står det: "Det kan inte vara rimligt att ett statligt företag på grund av sin monopolställning kan fatta beslut som strider mot riksdagens beslut att alla människor oavsett bostadsdort skall beredas likvärdiga livsförhållanden."

Många människor känner faktiskt av det här, och bor man som jag i en ort med det högre priset påtalas ofta förhållandet.

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Egentligen har jag inte så mycket att tillägga till det jag redan har sagt. I svaret har jag ganska utförligt redovisat de principer som ligger till grund för den nuvarande prissättningen när det gäller el.

Det är möjligt att det längre tillbaka förekom sådana förhållanden som Anton Fågelsbo syftar på, men det som jag har redovisat är det som nu gäller, och i detta ligger också att en successiv utjämning skall ske. De skillnader som i dag förekommer är, utom av direkt distributionstekniska problem, väsentligen beroende av att kontrakten har ingåtts vid olika tidpunkter. Genom det förfarande som nu tillämpas kommer emellertid dessa skillnader successivt att utjämnas. Därför är det heller icke nödvändigt för regeringen att vidta några särskilda åtgärder i detta avseende.

ANTON FÅGELSBO (c):

Herr talman! Jag får nu beskedet att de av mig berörda förhållandena successivt skall avvecklas. Jag skulle vilja fråga energiministern vad ordet "successivt" betyder i detta sammanhang och inom vilken tidrymd avvecklingen möjligen kan beräknas vara slutförd. En successiv avveckling är ju ett svepande uttryck, vars innebörd inte är helt klar.

Jag förstår att det inte finns möjlighet att ändra ett ingånget avtal, och något ministerstyre kan vi naturligtvis inte ha på detta område. Jag vet inte heller om det är möjligt för riksdagen att fatta ett beslut om att jämställa alla taxor på det sätt som jag här åsyftat.

Min fråga till Carl Tham är alltså: Inom vilken tidsram skall den successiva avvecklingen vara slutförd?

Statsrådet CARL THAM:

Herr talman! Jag vill bara erinra om vad jag sade i mitt svar på interpellationen, nämligen att en utjämning av priset mellan olika abonnenter har skett och att den utjämningen fortsätter för varje år fram till mitten av 1980-talet. Det är den period som vi här har att röra oss med.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Föredrogs och hänvisades

Motioner

- 1978/79:41 till näringsutskottet
- 1978/79:42 till justitieutskottet
- 1978/79:43 och 44 till näringsutskottet
- 1978/79:45 till skatteutskottet

§ 14 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningar 1978/79:86–88

§ 15 Anmälades och bordlades

Propositioner

- 1978/79:53 om minskad statskontroll över kommunerna och landstingskommunerna
- 1978/79:59 om ändring i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall, m. m.
- 1978/79:67 om förbud mot aga

§ 16 Anmälades och bordlades

1978/79:46 av andre vice talmannen *Tage Magnusson m. fl.*

1978/79:47 av *Olof Palme m. fl.*

1978/79:48 av *Karl-Anders Petersson m. fl.*

1978/79:49 av *Torsten Stridsman* och *Filip Johansson*

med anledning av propositionen 1978/79:32 om åtgärder inom bryggeribranschen

§ 17 Anmälades och bordlades

Finansutskottets betänkanden

- 1978/79:5 med anledning av motioner om välfärdsmätning och förmögenhetsredovisning
- 1978/79:6 med anledning av motion om de samhällsekonomiska konsekvenserna av strukturförändringar inom näringslivet
- 1978/79:7 med anledning av motion om statliga betalningstransaktioner över postgiro

Justitieutskottets betänkanden

- 1978/79:10 med anledning av propositionen 1978/79:22 om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, m. m.
- 1978/79:11 med anledning av propositionen 1978/79:11 med förslag till ändring i delgivningslagen (1970:428), m. m.

Försvarsutskottets betänkande

- 1978/79:8 med anledning av propositionen 1978/79:1 om ersättning för anordnande av skyddsrum m. m.

Kulturutskottets betänkanden

1978/79:12 med anledning av motion om statligt stöd till Sveriges orkesterföreningars riksförbund m. m.

1978/79:14 med anledning av motion om statsbidrag till Grännamuseerna

Utbildningsutskottets betänkande

1978/79:12 med anledning av propositionen 1977/78:114 om ett centralt organ för informationsförsörjning, m. m. jämte motioner

Trafikutskottets betänkande

1978/79:4 med anledning av motioner angående trafiksäkerhet m. m.

Jordbruksutskottets betänkanden

1978/79:4 med anledning av motioner om jakt- och viltvård m. m.

1978/79:5 med anledning av propositionen 1978/79:13 om ändringar i lagen (1944:219) om djurskydd, m. m.

1978/79:6 med anledning av motioner om vattenlagen

Näringsutskottets betänkanden

1978/79:8 med anledning av propositionen 1978/79:8 om kapitaltillskott till Sveriges Investeringsbank AB jämte motioner

1978/79:10 med anledning av motion om nationalisering av bilindustrin

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1978/79:11 med anledning av motioner om medbestämmandefrågor m. m.

§ 18 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 17 november

1978/79:89 av *Johan Olsson* (c) till arbetsmarknadsministern om resurser till näringslivsorganisationer för att minska ungdomsarbetslösheten:

Trepartiregeringen fattade den 21 september beslut om en rad åtgärder för att bekämpa ungdomsarbetslösheten. Bl. a. skall lärlingsutbildningen öka med 500 platser, AMS och SÖ skall lägga ut yrkesutbildning i företag, utbildningsbidragen för ungdom förstärks, resurserna för beredskapsarbeten i företag och organisationer ökas etc. Ramen för insatserna uppskattas till 1 400 milj. kr.

I syfte att förmå småföretagare inom hantverk, industri och jordbruk att anställa arbetslösa samt för att informera om tillgängliga stödformer över-

vägde trepartiregeringen former för att tillföra SHIO-Familjeföretagen och LRF särskilda resurser.

Jag anser de nämnda åtgärderna vara av stor betydelse för att motverka arbetslösheten. De innebär dessutom ökade möjligheter för ungdomen till kontakt med olika yrken samt med företagen och deras organisationer.

På några håll i landet har försök gjorts med företagsbesök och intensifierad kontaktverksamhet med företag och organisationer. Dessa försök har visat goda resultat med många nya arbetstillfällen. Det har också visat sig att beredskapsarbeten och praktikplatser i stor utsträckning medfört fortsatt anställning för många ungdomar.

Mot bakgrund av det anförda vill jag fråga arbetsmarknadsministern:

När och på vilket sätt samt i vilken omfattning kommer resurser för att motverka ungdomsarbetslösheten att ställas till förfogande för de nämnda näringslivsorganisationerna?

1978/79:90 av *Ingrid Sundberg* (m) till utbildningsministern om ökad forskarutbildning:

De senaste åren har alltmer alarmerande rapporter lagts fram om den minskade antagningen till forskarutbildning vid våra universitet och högskolor. Forskarutbildningsutredningen FUN har i sitt betänkande SOU 1977:63 redovisat antalet forskarstuderande, examina m. m. inom olika fakulteter under 1970-talet i siffror och i ord. Av det materialet framgår att antalet forskarexamina hela tiden minskat sedan 1970. UHÄ har i två rapporter i år tagit upp olika frågor rörande forskning, forskarutbildning och forskningsorganisation och bl. a. beskrivit svårigheterna att planera en lämplig dimensionering av forskarutbildningen. Nu senast har Vetenskaps-, Vitterhets- och Ingenjörsvetenskapsakademierna avlämnat en rapport till regeringen i vilken man kräver omedelbara åtgärder för att öka rekryteringen till forskarutbildning. Det sägs också att vi står inför en snar forskarkris.

Situationen är alarmerande och bör ses mot bakgrund av att man vid genomförandet av den nya högskoleorganisationen från alla håll betonade vikten av att all undervisning skall vara forskningsanknuten. Situationen är nu sådan, att allvarliga farhågor uppstått för huruvida vi i framtiden skall kunna rekrytera tillräckligt välutbildade högskolelärare. Än värre kommer bristen att bli när det gäller att få fram ett tillräckligt antal tekniker och naturvetare för forskningsuppgifter och utvecklingsarbete på institutioner och i näringslivet.

Antalet studerande som klarar 60-poängskurser, ett villkor för att bli antagen till forskarutbildning, har praktiskt taget halverats under den senaste tioårsperioden. Det blir också allt vanligare att de studerande inte avlägger grundexamen och därigenom i praktiken utestängs från högre studier. Det är inte längre fråga om att få fram platser för forskarutbildning utan om att fylla de platser som står till förfogande.

Riksdagen kommer enligt uppgift att under våren få ta ställning till en proposition om forskarutbildning och om forskningsråden. Situationen är

emellertid sådan, att det är angeläget att snarast förändra de studerandes inriktning på studier vid antagningen till grundutbildning. Det är djupt otillfredsställande att allt fler studerande planerar sina studier så att forskarutbildning i framtiden omöjliggöres.

Med hänvisning till det anförda vill jag till utbildningsministern ställa följande frågor:

1. Hur bedömer statsrådet möjligheterna att snarast öka rekryteringen till forskarutbildning?

2. Kommer statsrådet att vidtaga särskilda åtgärder, och i så fall vilka, för att stimulera fler studerande vid grundutbildningen till 60-poängskurser och till avläggande av grundexamen?

§ 19 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framstälts

den 16 november

1978/79:148 av *Eva Hjelmström* (vpk) till utbildningsministern om kårobligatoriet vid högskolan:

I samband med beslutet om den nya högskolan förklarade den dåvarande trepartiregeringen att det på föreningsrättsliga grunder var principiellt felaktigt att tvångsvis ansluta individer till en viss sammanslutning. Utbildningsministern förklarade att det obligatoriska medlemskapet därför borde avskaffas. Enligt uppgifter i massmedia och på andra håll har nu regeringen gjort en helomvändning i obligatoriefrågan och förklarat att kårobligatoriet skall finnas kvar. De studerandes inflytande på högskolan skulle alltså inte grundas på ett frivilligt engagemang och en självständig organisering.

Med hänvisning till det anförda hemställs att till utbildningsministern få ställa följande fråga:

Anser utbildningsministern att en tvångsvis anslutning av studerande till studentkårerna är förenlig med en demokratisering av högskolan?

1978/79:149 av *Lars Schött* (m) till justitieministern om lokalisering av länsdomstol till Kalmar:

Riksdagen beslöt den 17 maj 1978 att de nuvarande länsdomstolarna, dvs. länsrätterna, länskatterätterna och fastighetstaxeringsrätterna, skulle brytas ut från länsstyrelserna och läggas samman till nya fristående länsdomstolar i varje län.

Riksdagsbeslutet innebar också uppdrag åt regeringen att besluta om de nya länsdomstolarnas lokalisering. Därvid förutsattes att de skulle förläggas till residensstäderna, såvida icke i speciella fall särskilda skäl kunde motivera annan placering.

Nr 35

Fredagen den
17 november 1978

Är statsrådet beredd meddela att i Kalmar län länsdomstolen kommer att placeras i Kalmar?

den 17 november

*Meddelande om
frågor*

1978/79:150 av *Ingrid Sundberg* (m) till kommunikationsministern om planerna på fasta förbindelser över Öresund:

Den 15 december utgår tiden för remisser på betänkandet "Öresundsförbindelser" av 1975 års danska och svenska Öresundsdelegationer. Frågan om fasta förbindelser över Öresund har varit aktuell i decennier, och för många kommuner är det angeläget att frågan får en slutlig lösning. Särskilt gäller detta Helsingborg som inte kan göra någon slutgiltig planering av vare sig bangårdsfrågan eller utformningen av den framtida färjetrafiken innan frågan om en eventuell fast förbindelse över HH-leden lösts.

Att frågan måste lösas av de två berörda regeringarna är självklart. Själva handläggandet av remissvaren kommer därigenom att skilja sig från vad som är vanligt vid uppföljningen av ett enbart svenskt betänkande. Mot bakgrund av detta anhåller jag att till kommunikationsministern få ställa följande fråga:

Hur kommer de danska och svenska regeringarna att efter remisstidens utgång handlägga frågan om fasta förbindelser över Öresund och när kan ett eventuellt förslag förväntas?

§ 20 Kammaren åtskildes kl. 13.18.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert